

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Role prarodiče v rodině z pohledu současných vysokoškoláků

Vypracovala: Lenka Zelenková
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20. 3. 2015

.....

Lenka Zelenková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D. za odbornou pomoc a podporu při psaní této bakalářské práce. Jeho cenné rady a podněty mi byly velkou nápomocí.

Dále bych chtěla poděkovat všem studentům, kteří se podíleli na mé bakalářské práci, za jejich ochotu a vstřícnost při vyplňování dotazníků nezbytných pro praktickou část mé bakalářské práce.

Nakonec bych také chtěla poděkovat mé rodině, mému manželovi a synovi za jejich trpělivost a podporu, kterou mi při psaní této práce poskytovali a také mé mamince, která mi v mnoha případech byla velkou inspirací.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá postavením prarodiče v rodině pohledem mladé generace reprezentované studenty vysoké školy. Teoretická část je zaměřena na rodinu, vícegenerační soužití a postavení prarodiče ve společnosti. Popisuje význam prarodičů pro děti a jejich rodiče, ale také význam vnoučat pro prarodiče. Zaměřuje se také na mezigenerační vztahy a mezigenerační konflikty, ke kterým může ve vícegeneračním soužití docházet. Praktická část pak přináší výsledky kvantitativního výzkumu u současných vysokoškoláků. Cílem bakalářské práce je zjistit, pomocí dotazníkového šetření, názory studentů na postavení prarodiče v rodině a názory na vícegenerační soužití včetně výhod či nevýhod, které toto soužití přináší.

Klíčová slova

generace, mezigenerační vztahy, prarodiče, rodina, role prarodiče, vícegenerační soužití

Abstract

This bachelor thesis deals with the position of grandparents in a family in the view of young generation represented by university students. The theoretical part is focused on the family, multigenerational cohabitation and grandparent's position in the society. It describes the importance of grandparents for children and their parents, but also the importance of grandchildren for their grandparents. It also focuses on intergenerational relationships and intergenerational conflicts that may occur in multigenerational cohabitation. The practical part presents the results of quantitative research of current university students. With the help of questionnaire survey, the aim of this thesis is to find opinions of students to the status of grandparents in a family and opinions on multigenerational cohabitation, including the advantages or disadvantages which this cohabitation brings.

Keywords

generation, intergenerational relations, grandparents, family, role of grandparents, multigenerational cohabitation

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA – VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	10
1.1 HISTORIE RODINY.....	10
1.2 SOUČASNÁ ČESKÁ RODINA	12
1.3 VÍCEGENERAČNÍ SOUŽITÍ	15
2 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ A ROLE PRARODIČE	20
2.1 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ Z PSYCHOLOGICKÉHO HLEDISKA	20
2.2 ROLE PRARODIČE	21
2.3 ZNAKY PRARODIČOVSKÉ ROLE.....	22
2.3.1 Kdy se stát prarodičem.....	22
2.3.2 Typy prarodičů.....	23
2.4 VÝZNAM PRARODIČŮ PRO DĚTI A RODIČE.....	25
2.5 VÝZNAM VNOUČAT PRO PRARODIČE	27
2.5.1 Vliv prarodičů na dítě	28
2.6 VÝVOJ DÍTĚTE A PRARODIČE	30
3 PRARODIČE A JEJICH SVĚT	34
3.1 PRARODIČE A PROFESNÍ UPLATNĚNÍ.....	34
3.2 VOLNÝ ČAS PRARODIČŮ	35
3.3 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU A DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ	36
3.3.1 Prarodiče a vnučata na univerzitě	37
4 POSTAVENÍ PRARODIČE VE SPOLEČNOSTI.....	39
4.1 PRÁVA PRARODIČŮ.....	39
4.2 VYŽIVOVACÍ POVINNOST PRARODIČŮ	39
4.3 PRARODIČE PORUČNÍCI DÍTĚTE.....	40
4.4 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE JINÉ OSOBY	40
4.5 PRARODIČE PĚSTOUNI	40
4.6 NEVLASTNÍ PRARODIČE.....	41
4.7 NÁHRADNÍ PRARODIČE.....	42
5 MEZIGENERAČNÍ VZTAHY A KOMUNIKACE	45
5.1 VZTAHY MEZI GENERACEMI	45
5.2 KOMUNIKACE MEZI GENERACEMI	46
5.3 MEZIGENERAČNÍ KONFLIKTY	46
ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI	49
II. PRAKTICKÁ ČÁST	50

6	METODIKA	50
6.1	CÍL VÝZKUMU	50
6.2	METODY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	51
6.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	52
6.4	PŘEDVÝZKUM	52
6.5	REALIZACE VÝZKUMU.....	52
7	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	54
7.1	SLOŽENÍ VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	54
7.2	PREZENTACE DÍLČÍCH VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	56
7.3	ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	87
7.4	OVĚŘENÍ VÝZKUMNÝCH PŘEDPOKLADŮ.....	89
	ZÁVĚR	90
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	96
	SEZNAM PŘÍLOH.....	97

ÚVOD

Rodina je základ našeho života. Rodinu si nevybíráme, do rodiny se narodíme a staneme se tak součástí pevného lidského společenství, které nás bude provázet do konce života. Součástí tohoto společenství jsou naši rodiče, sourozenci a také prarodiče. Babičky a dědečkové. Ti zde mají svou nezastupitelnou roli. Do rodiny nejprve vstupujeme v roli dítěte. Máme své rodiče a také prarodiče. Každý si jistě dokáže vybavit chvíle, které jsme strávili ve společnosti svých babiček a dědečků. Pro mnohé z nás to byly chvíle nezapomenutelné a nenahraditelné. Později v dospělosti se i my stáváme rodiči a naši rodiče tak získávají roli prarodičů. Celý život tak představuje jakýsi koloběh, ve kterém člověk postupně získává jednotlivé role tak, jak mu je život nabízí. Jednou, až naše děti vyrostou a budou mít své děti, staneme se prarodiči i my.

Tématem naší práce je role prarodičů v rodině. Svou nezastupitelnou roli má jak prarodič žijící ve vícegenerační rodině spolu se svými dětmi a vnoučaty, tak i prarodič, který společně se svými potomky nebydlí. Roli prarodičů vnímáme každý v průběhu celého života, avšak v každém vývojovém období je to zcela jiný pohled. Jako děti vnímáme prarodiče coby milující babičky a dědečky u kterých trávíme prázdniny, a kteří pro nás vždy nacházejí pochopení. V dospělosti je náš vztah k prarodičům založen na jiných hodnotách. Jsou naším vzorem, našimi rádci, dokážeme uznat a ocenit jejich moudrost, trpělivost, ochotu a laskavost.

Toto téma jsem si vybrala záměrně proto, že i já celý svůj život žiji ve vícegenerační rodině. Jako dítě jsem žila v domě se svými rodiči, nevlastní sestrou a rodiči mé maminky. Se svou babičkou a dědečkem jsem byla v kontaktu každý den a až nyní si uvědomuji, co pro mne toto soužití znamenalo a co vše jsem si z něj odnesla do dalšího života. Nyní i já vychovávám své dítě ve vícegenerační rodině. Naše role se zase o krůček posunuly dál.

Cílem bakalářské práce je analyzovat postavení prarodiče v rodině pohledem mladé generace reprezentované studenty vysoké školy. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První kapitola teoretické části je zaměřena na rodinu a její historický vývoj. Zároveň přibližuje současnou podobu rodiny, včetně jejich funkcí a typů. Hluběji je zde popsáno vícegenerační soužití a důvody vedoucí pro anebo proti tomuto typu soužití. Druhá poměrně rozsáhlá kapitola se zabývá stárnutím a vymezením stáří z hlediska biologického, sociálního a kalendářního. Dále se věnuje prarodičům, zralostí pro roli

prarodiče a typy prarodičů. Popisuje význam prarodičů pro dítě a jeho rodiče, ale také význam vnoučat pro prarodiče. Dále jaký výchovný vliv mají prarodiče na svá vnoučata. Třetí kapitola je věnována profesnímu uplatnění prarodičů, jejich volnému času, možnosti vzdělávání ve stáří, včetně možnosti společného vzdělávání prarodičů a vnoučat. Postavení prarodiče ve společnosti je tématem čtvrté kapitoly. Pojednává o právech i povinnostech prarodičů. Závěr této kapitoly je zaměřen na stále se rozvíjející a rozšiřující téma nejen u nás, ale i v zahraničí a tím je náhradní prarodičovství. Poslední pátá kapitola teoretické části přibližuje problematiku mezigeneračních vztahů a komunikace a mezigeneračních konfliktů, ke kterým může docházet.

V praktické části jsou popsány výsledky kvantitativního výzkumu, kdy se pomocí dotazníkového šetření pokusím zjistit názory současných vysokoškoláků na to, jakou roli prarodič v rodině zastává, názory na vícegenerační soužití a motivy vedoucí k tomuto typu soužití, a jaké klady či zápory toto soužití přináší. Výzkumný vzorek tvoří současní vysokoškoláci, konkrétně z Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Při zpracovávání této práce jsme vycházeli z mnoha zdrojů. Mezi hlavní zdroje, ze kterých jsme čerpali a které se zaměřují na životní fázi prarodičů, patří kniha *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*, od autorů Z. Matějčka a Z. Dytrycha. Na publikaci *Soužití tří generací* od J. Cibulce jsme se odkazovali v kapitole věnované vícegeneračnímu soužití. V tématu vzdělávání v postproduktivním věku vycházíme především z knihy *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory* od D. Dvořáčkové a knihy *Fenomén stáří* od H. Haškovcové. V neposlední řadě značnou inspirací a zdrojem nám byl nový *Občanský zákoník*, který vymezuje určitá práva a povinnosti prarodičů vůči vnoučatům, a to především úpravu styku s vnoučaty, což doposud české právo neznalo.

Tato práce může vést k zamyšlení nad výhodami či nevýhodami vícegeneračního soužití a může být přínosem pro ty, kteří o tomto soužití uvažují.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina – vymezení základních pojmů

Většina z nás si pod pojmem rodina představí rodiče, sourozence, prarodiče a později partnera a děti. Ale je to také skupina blízkých lidí, u kterých nacházíme porozumění, útěchu, pochopení, se kterými prožíváme radostné, ale i smutné okamžiky našeho života. Jistě si každý vybaví okamžik, kdy jsme měli potřebu se o svou radost podělit se svými blízkými. A to samé platí i v obtížných životních situacích. I zde bychom jen stěží hledali jiné místo, kde by se nám dostalo takové pozornosti, jakou najdeme právě u své rodiny.

Rodina je základním a přirozeným stavem člověka. Je to malá skupina společně žijících lidí, spojená úzkými citovými vazbami a pokrevními svazky. Základ rodiny tvoří dyadický pár – muž a žena. Z tohoto svazku se rodí děti, které udržují a prodlužují samotný život rodiny (Stašová, 2001, s. 78).

Matějček a Dytrych (1997, s. 14) popisují rodinu jako společenskou skupinu vytvořenou nejméně ze dvou členů odlišného pohlaví, která má všechny znaky takové skupiny, ale v určitých podstatných rysech se od ostatních skupin liší. Tato odlišnost je dána růzností svých forem a zejména uspořádáním svých vnitřních zákonitostí. Její existence je všudypřítomná a to bez ohledu na geografickou oblast.

V souvislosti s péčí o dítě má rodina svou nezastupitelnou úlohu. Matoušek (2003, s. 9) ve své knize uvádí: „*Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí.*“ Rodina představuje jedinečnou a nenahraditelnou instituci. Prostřednictvím rodiny nachází jedinec smysluplnost vlastní existence.

1.1 Historie rodiny

Výrost a Slaměník v knize *Aplikovaná sociální psychologie I* (1998, s. 320) uvádí, že rodinné společenství mělo původně charakter volného sdružení, kdy péče o potomstvo, výživu a obranu rodiny byla společná. Prvotní funkce rodiny byla reprodukce. Docházelo zde také k nahodilému pohlavnímu styku. Později se začaly formovat velkorodiny, kde již existovaly trvalejší vztahy, které byly převážně sexuální. Zpočátku to bylo spojení čtyř až pěti pokolení, později pak docházelo ke spojení několika velkorodin. Smyslem tohoto

spojení byla koncentrace sil pro obranu rodiny. Původ byl prokazován na základně mateřského práva – pouze ze strany matky. Ženy měly velmi vážené postavení. Převažovala zde matriarchální forma manželství, kdy domácnost vedla žena. Matriarchát trval i na počátku párové rodiny. Možný (2002, s. 99) charakterizuje založení párové rodiny, jako setkání muže a ženy, kteří se vzájemně dohodnou, že nastolí trvalý svazek. Tato dohoda mezi nimi může být přímo výslovně vyjádřená, nebo samo sebou vyplývající z okolností, či právně registrovaná jako manželství.

Na počátku žil každý z manželů i nadále ve své původní rodině a vídali se jen příležitostně. Děti vychovával rod matky. *„Důležitým momentem, který deklasoval postavení ženy ve společnosti, bylo pravděpodobně poznání vztahu mezi početím a narozením dítěte. Do té doby byla plodnost ženy spojována s jakýmsi mysteriem“* (Výrost, Slaměnik, 1998, s. 321). Postupně tak význam muže roste a vzniká patriarchální forma rodiny. Párové manželství se postupně mění v monogamní, jehož hlavním účelem bylo narození legitimních potomků, kterým byly předávány materiální statky.

Evropská rodina má své kořeny v Řecku, Římě, germánských a také keltských společnostech. Původ nukleární rodiny je spojován s pozdním Římem. Nukleární rodina je složená z páru rodičů a jejich dětí. V křesťanské Evropě tato forma rodiny vznikala převážně opakovaným sňatkem jednoho z manželů poté, co druhý manžel zemřel. Takto vznikaly nové vztahy nevlastního příbuzenství (Goody, 2000. s. 33).

Ve středověké Evropě tvořila domácnost nukleární rodina, jejímž základem byl manželský pár. Trígenerační rodiny se vyskytovaly jen vzácně. Avšak ve venkovských oblastech nejstarší generace předávala svým potomkům svou hospodářskou usedlost poměrně brzy a sama pak odcházela do sousedního domu. V Německu se tomuto domu říkalo výměnek a v Irsku pak západní pokoj. Tak zůstávala starší generace v blízkosti mladé dvojice. Společně se dělily o práci, o společné obytné prostory, nástroje i zásoby. Často byl odchod na výměnek stvrzen sepsáním smlouvy mezi generacemi, ve které bylo uvedeno jaké množství šatstva a potraviny mají dát noví hospodáři výměnkářům (Goody, 2000, s. 72–73). Hospodářství nejčastěji dostal nejstarší syn, když se oženil. Musel zajistit svým rodičům výměnek a vyplatit své sourozence. Hospodář tak přejímal chalupu i se závazkem postarat se o ostatní členy rodiny, neboť celé hospodářství bylo jakýmsi rodinným podnikem, který zajišťoval obživu všem (Matějček, Dytrych, 1997, s. 29). Ostatní sourozenci odcházeli z rodné usedlosti hospodařit do sousedství, což jim všem umožňovalo vzájemnou výpomoc.

Role prarodiče měla velký význam již v minulosti. Nepříznivé charakteristiky rodiny jako prostředí, ve kterém je pouze předáváno sobectví z generace na generaci, vedly k myšlenkám rodinu nahradit kolektivní výchovou, a to od jeslí až po dětské domovy. Předzvěsti ideologů o zániku rodiny a propagace institucionální kolektivní výchovy v roce 1963 na schůzi Pediatrické společnosti v Praze však vyvolaly v české rodině obranou reakci. Místo zvyšujícího se počtu dětí v jeslích jejich počet klesal. Jesle u nás navštěvovalo ne více než 25 % dětí do tří let a jejich počet neustále klesal až na 2 %, zatímco v sousední NDR to bylo 85 %. Pomoc rodinám poskytovaly právě babičky a prababičky, a to i tehdy, když za svými vnoučaty musely dojíždět (Matějček, Dytrych, 1997, s. 32).

1.2 Současná česká rodina

Současné rodiny jsou charakteristické rovnoprávným vztahem mezi mužem a ženou. Postupně roste emancipace žen, které se mnohdy stávají živitelkami rodiny. Dalším charakteristickým rysem je plánované rodičovství. Více než kdy jindy partneři zvažují počet dětí, což většinou souvisí s ekonomickou situací partnerů. Současně se u dnešních mladých lidí ztrácí význam manželství. Ti tak často dávají přednost společnému soužití bez úředního potvrzení. Dnešní rodina je také charakteristická pracovním vyčerpáním obou partnerů, což opět souvisí s ekonomickým postavením rodiny. Mnohem častěji se vyskytují rodiny dvoukariérové, ve kterých jsou děti zplozeny, ale péče o ně je přenechána například na prarodičích, pečovateli a výchovných institucích (Výrost, Slaměník, 1998, s. 306). Honba za majetkem a snaha dosáhnout určité společenské prestiže často způsobí, že rodiny společně tráví jen velmi málo času. Vytrácí se komunikace mezi členy rodiny a děti jsou ochuzené o chvíle prožité se svými rodiči. Mění se také struktura rodiny, kde klesá počet narozených dětí. Převažují rodiny nukleární označované také jako dvougenerační, složené z rodičů a jejich dětí. Tradiční vícegenerační soužití je již málo frekventované, avšak častější je pak tato forma v případě osamělé (ovdovělé, rozvedené) matky (Zdroj: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf). Neopomenutelným faktem je také vysoký počet rozvodů. V roce 2013 soudy rozvedly o 1,5 tisíce manželství více než v roce 2012. Rozvodovost tak v roce 2013 činí 47,8 %, zatímco v loňském roce byla 44,5 % (Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>). Rodina prodělala řadu změn, ale mnohé rysy z minulosti přetrvávají i nyní. Často se také mluví o zániku rodiny. Faktem je také to, že bezdětných rodin je mnohem více než v minulosti, ale i tak tyto rodiny tvoří menšinu. Pro většinu lidí je totiž péče o potomstvo nezbytnou součástí života. Reprodukce

však vyžaduje určitou rodinnou strukturu a vazbu mezi generacemi, a proto rodina jako taková zaniknout nemůže (Goody, 2000, s. 11).

Funkce rodiny

„Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje“ (Stašová, 2001, s. 79).

Každá rodina by měla ve společnosti plnit funkce, které by měly vést k předávání zkušeností a hodnot. Tyto funkce jsou rozděleny na primární a sekundární. Mezi primární funkce patří biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, socializačně-výchovná a emocionální. K sekundárním funkcím patří rekreační a ochranná. Některé funkce se v průběhu vývoje mění, ztrácejí svůj význam nebo mizí.

Primární funkce rodiny je funkce *socializačně-výchovná*. Tato funkce především zahrnuje přípravu dětí a mladistvých na vstup do života. První sociální skupina, se kterou se dítě setkává, je rodina. Je to prostředí, které mu umožňuje získat nejrůznější informace, a kde se učí přizpůsobovat se životu. Tím se aktivně zapojuje a uplatňuje své vlastní zájmy a přání.

Význam *biologicko-reprodukční* funkce spočívá především v pokračování rodu a předávání společenských norem a hodnot z generace na generaci. Zároveň umožňuje jedinci uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb. *„Narození dítěte dotváří smysl lidského života, dává mu nový individuální význam, je šancí pro další rozvoj partnerských vztahů a staví před člověka nové výzvy a cíle“* (Procházka, 2012, s. 103).

V rozvoji ekonomického systému hraje rodina významnou roli. Jednotliví členové se zapojují do výrobního procesu, aby zajistili pro sebe a svou rodinu dostatek prostředků pro realizaci svých potřeb. Na druhé straně je rodina významným spotřebitelem, na kterém je závislý trh (Stašová, 2001, s. 80). V současnosti je ekonomické zabezpečení rodiny stále více zajišťováno státem, a to v podobě poskytování rodinných přídatků, daňového zvýhodnění, penzijního připojištění, stavebního spoření a dalších. Vedle materiálního zajištění souvisí funkce *ekonomicko-zabezpečovací* se sociální jistotou rodiny, její trvalostí, stabilitou a pevností. To se zároveň odráží na emocionální funkci rodiny.

Emocionální funkce patří mezi zásadní a nezastupitelné. Žádná jiná instituce nemůže vytvořit takové citové zázemí, pocit bezpečí, jistoty a lásky jako rodina. Tato funkce není

vázána na věk členů. Všechny věkové kategorie potřebují bezvýhradné přijímání, vzájemnou pomoc a podporu, klid a zázemí, vzájemné sdílení zážitků, společnou historii a rituály (Výrost, Slaměník, 1998, s. 327).

Význam *ochranné funkce* spočívá v zajišťování životních potřeb všech členů rodiny. Například samostatní a soběstační členové rodiny se starají o děti či prarodiče, kteří samostatní a soběstační nejsou.

Rekreační funkce se rovněž týká všech členů rodiny, ale pravděpodobně největší význam má pro děti. Zahrnuje zájmové činnosti a způsob trávení společného volného času.

Z hlediska toho, do jaké míry se rodina dokáže vypořádat s těmito funkcemi, rozlišujeme rodinu funkční, afunkční a dysfunkční. Funkční rodina plní všechny své funkce přiměřeně. O afunkční rodině hovoříme, pokud některé funkce nejsou plněny dostatečně a dochází k ohrožení existence dítěte. V dysfunkční rodině nejsou některé nebo všechny funkce plněny vůbec a zároveň je výrazně narušen socializační vývoj dítěte (Procházka, 2012, s. 113).

Typy rodiny

Rodina se postupně s vývojem společnosti velmi proměnila. Podobu současné rodiny poznamenala celá řada změn a důležitých momentů. Mezi nejvýraznější změny patří soužití partnerů bez uzavření manželství. Tyto volné svazky jsou často považovány za šťastnější, avšak z pohledu času jsou méně stabilní. Rodiny rozlišujeme na několik typů, zejména vzhledem k vývojovým fázím rodiny a její struktuře.

Za základní typ rodiny je považována rodina *nukleární – dvougenerační*. Je to rodina složená z páru rodičů a jejich vlastních či adoptovaných dětí, žijících ve společné domácnosti. Odehrávají se v ní veškeré důležité funkce rodiny.

Každý z nás se narodí v původní neboli *orientační* rodině. Zde je jedinec vychováván, získává vzory jednání a chování. Dítě se chová podle rodičovského vzoru, napodobuje rodiče stejného pohlaví. Původní rodina má také vliv na pozdější volbu partnera. Zde je vzorem rodič opačného pohlaví.

Poté, co jedinec dospěje, založí si svou vlastní rodinu označovanou jako *prokreační*, ve které bude plodit své děti – novou generaci. V této rodině bude předávat svým dětem hodnoty, způsoby chování a jednání, které se sám v orientační rodině naučil (Matějček, Dytrych, 1997, s. 15).

Vícegenerační rodina je rozšířená o další blízké příbuzné – prarodiče, tety, strýce. Jako příklad lze uvést rozšíření nukleární rodiny o novou rodinu v další generaci, kdy se ke stávající rodině připojí rodina dospělého syna či dcery.

V posledním desetiletí se rozšiřuje fenomén rodiny *partnerské*. Partneři – rodiče dětí, nevyžadují pro své soužití formální stvrzení. Může to být vyvoláno touhou po určité míře svobody, nebo naopak strachem ze svázanosti a nejistoty. I přesto tato forma rodiny do určité míry splňuje podmínky úplné rodiny (Masáková, 2011, s. 30).

Rodina, kde žijí oba rodiče se svými dětmi, se nazývá *úplná*. Tato rodina představuje ideální prostředí pro výchovu dětí. Vztah mezi rodiči tvoří pevnou rodinnou atmosféru se stabilním zázemím a na dětech zanechává stopu, jako vzor zdravého partnerského vztahu.

Rodina, ve které chybí jeden z rodičů, je označována jako *neúplná*. Absence jednoho z rodičů může být zapříčiněna z důvodu úmrtí nebo rozvodu. Právě rozvody byly s tímto typem rodiny spojovány v minulosti nejvíce. V posledních letech se však na počtu neúplných rodin významně podílejí svobodné matky, které mají děti mimo manželství (Sobotková, 2001, s. 128).

V souvislosti s růstem rodin neúplných, rostou také rodiny *doplněné*. Na místo původního rodiče přichází do rodiny nový partner, který zde zaujímá rodičovskou úlohu. To s sebou může nést časté komplikace, neboť nový člen rodiny přichází se svými představami o výchově a se svými životními zkušenostmi. Zralost obou partnerů a jasné vymezení péče o děti je pak důležitým a nezbytným krokem k předcházení vzniku komplikací (Masáková, 2011, s. 32).

1.3 Vícegenerační soužití

Všichni jsme součástí určitého generačního řetězce. Máme své předky, díky kterým jsme spřízněni s minulostí, a také potomky, ve kterých vidíme svou budoucnost a pokračování generace. Podle Kabátka (1998, s. 72) je generace: „*velká sociální diferencovaná skupina osob spojených dobově podmíněným stylem myšlení a jednání a prožívajících podstatná období své socializace ve shodných historických a kulturních podmínkách*“.

O vícegenerační rodině hovoříme, pokud společně pod jednou střechou žijí tři generace: děti, jejich rodiče a také prarodiče. Helus (2012, s. 137–138) vícegenerační rodinu označuje také jako rodovou či příbuzenskou, která přetrvávala až do přelomu 19.

a 20. století. Její podstatu tvořil manželský pár, jejich děti, bratři či sestry často se svými rodinami, generace prarodičů a dokonce i praprarodičů a další příbuzní, kteří si uchovali vztah k rodině a ke svému rodu. Nastupující průmyslová velkovýroba způsobila postupný zánik a ohrožení rodinných hospodářství a řemeslných živností. Lidé se přestěhovali z venkova do měst za lepší práci a výdělkem. Původní vícegenerační rodina se tak rozpadá až na její samotný základ – nukleární rodinu.

Vícegenerační soužití v současnosti přetrvává zejména na venkově, zatímco ve městech převažují rodiny dvougenerační. Toto rozdělení zároveň odráží možnosti bydlení jaké venkov nebo město nabízí. Zatímco ve městě převážná většina lidí bydlí v panelových domech nebo družstevních bytech, kde rozměry bytu mnohdy jen stěží pokrývají potřeby mladé rodiny s dětmi a tudíž třígenerační soužití je tak prakticky nemožné, bydlení na venkově poskytuje zcela jiné možnosti. Lidé zde převážně bydlí v rodinných domech, jež svou velikostí umožňují soužití dvou i více generací. Často se pak stává, že jedno z dětí si se svou rodinou uspořádá bydlení právě v domě svých rodičů. Možný (1990, s. 106) uvádí, že většinou dochází ke spojení vlastní rodiny s rodinou rodičů ženy. Manželčiny rodiče se také zároveň více zapojují do výchovy dětí a častěji pomáhají při péči o domácnost, než rodiče ze strany manžela. Vícegenerační soužití tak poskytuje mladé rodině snadnější a finančně dostupnější bydlení do začátku a starší generaci pak pomoc s péčí o dům. Toto soužití však vyžaduje velkou míru tolerance, pochopení a altruismu.

Můj názor na vícegenerační soužití je zcela jistě ovlivněn skutečností, že i já ve vícegenerační rodině žiji. Myslím si, že tento typ soužití má velké výhody nejen pro prostřední generaci a jejich děti, ale také pro nejstarší generaci – prarodiče. Dnes a denně vidím životní role a osudy lidí žijících ve vesnici, kde bydlím. Společně žijící tři generace a jejich vzájemnou výpomoc, naproti tomu pak skoro opuštěné domy, které obývají osamocení senioři. Málokdy se totiž stává, že by se mladá rodina od počátku žijící ve městě, vrátila zpět do rodného domu. Senioři tak zůstávají sami. S ubývajícím silami se musejí vypořádat s každodenními pracemi okolo domu a často po ztrátě životního partnera zůstávají takřka izolovaní ve svém domě, upínající se na občasné návštěvy svých odrostlých dětí a vnoučat.

Stanoviska generací k sobě navzájem

Každá generace má své vlastní názory a postoje týkající se, například hudby, oblékání, stylu života, ale také chování a vztahu k druhým lidem. Tyto názory se odvíjejí od doby a prostředí, ve kterém každá z generací vyrůstala, a ve kterém byla formována. Vztahy mezi generacemi mohou být založené na vzájemném pochopení a vědomí toho, jaké přednosti a nedostatky má každá z generací, a jaká pozitiva či negativa z toho mohou plynout. Často se však stává, že jsou postoje jedné generace vůči druhé založené na předsudcích, které vedou k neobjektivnímu vystupování a hodnocení jiné generace. Cibulec (1980, s. 15) popisuje vztahy uvnitř těchto generací jako následující stanoviska:

- **Nepřátelské až agresivní** – je znakem silně narušených rodinných vztahů.
- **Nekritické, zaměřené jednostranně** – nebývá otevřené a nápadné, je však negativně zaměřené na jinou generaci a pozitivně na vlastní generaci.
- **Opatrnické** – jedinec se obává zaujmout jakékoliv stanovisko vůči jiné generaci.
- **Neutrální** – není pro ani proti, často si jím lidé ulehčují řešení problémů ve vztazích mezi generacemi.
- **Pozitivní** – nejžádanější stanovisko, založené na morální a rozumové vyspělosti a umění jednat s lidmi.
- **Ambivalentní** – je pro i proti jiným generacím, vychází však ze zkušeností a to jak dobrých, tak i špatných.

Stanoviska generací na společné soužití

Společné soužití generací je pro mnohé lidi nepřijatelnou formou. Snaha odpoutat se od původní rodiny často pramení v negativních vztazích mezi jednotlivými členy rodiny. Dosáhnout pocitu nezávislosti a samostatnosti v rozhodování je tak východiskem ze situace a prostředí, ve kterém doposud žili. Pro jiné lidi je však představa společného soužití více generací přijatelná, ba někdy i žádoucí. Z hlediska toho, jak přistupují členové rodiny k vícegeneračnímu soužití lze rozlišit jednotlivá stanoviska, a to od negativní po pozitivní formu:

- **Nesmiřitelné stanovisko** – značně negativně vyhraněný sobecký postoj, který zaujímá především mladší generace. S přibývajícím věkem často dochází ke zmírnění nesmiřitelného postoje až na přátelské a smířlivé vztahy.
- **Podřízenecké stanovisko** – většinou jde o nadvládu rodičů nad dětmi často i v dospělém věku. Nejsou však výjimkou případy dětí ovládajících své rodiče a to

jak v oblasti bydlení, tak i citové. Vzhledem k intenzitě podřízeneckého hlediska existují varianty od naprosté podřízenosti po symbolickou, která zahrnuje respekt a úctu ke starším lidem a rodičům.

- **Vynucené stanovisko** – nedobrovolné soužití generací, které může být vynucené okolnostmi (nemoc, smrt).
- **Vychytralé stanovisko** – předstírání zájmu o rodiče nebo prarodiče a jejich využívání pro pomoc s péčí o děti, domácnost, nebo finanční podporu.
- **Podbízivé stanovisko** – častěji u rodičů, kteří si „kupují“ zájem a přátelství svých dětí, zvláště pokud děti o své rodiče nejeví příliš velký zájem. Je výrazem citové chudoby, prázdnoty a samoty.
- **Rovnocenné stanovisko** – nejžádanější ve vztazích mezi generacemi. Opírá se o realistické postoje členů rodiny, pozitivní životní hodnoty a akceptování zájmů osob starší generace.
- **Liberální stanovisko** – zde je patrné oslabení citových vztahů mezi členy rodiny. Jeho podstatou je, že si každý dělá, co chce, a nezajímá se o to, co dělají druzí (Cibulec, 1980, s. 20–23).

Důvody pro společné soužití více generací

- Společné hospodaření, při kterém se generace společně podílí na výdajích. Díky tomu všichni ušetří více peněz a dochází tak ke zlepšení ekonomického postavení všech členů rodiny.
- Vzájemná výpomoc a podpora při nemoci, péči o domácnost a děti.
- Získání zkušeností především v začátcích manželství.
- Odpadá nutnost pomoci cizích lidí.
- Obava, co by tomu řekli lidé, kdybychom nechali staré rodiče bydlet samotné (Cibulec, 1980, s. 86).

Důvody proti společnému soužití více generací

- Společné bydlení přináší jen starosti a konflikty.
- Člověk musí brát ohledy na další spolubydlící a nemůže si dělat to, co chce.
- Při společném soužití generací se stává, že mladí zphodlní a nechtějí se o nic starat.
- Při společném soužití generací často dochází k tomu, že prarodiče zasahují do výchovy dětí a rozmazlují je.

- Stále se zvětšující názorové rozdíly mezi generacemi.
- Nevyhovující byt či dům pro vícegenerační soužití.
- Pokud každá generace bydlí ve svém, naučí se lépe hospodařit.
- Obava z brzkého rozvodu z důvodu mezigeneračních konfliktů (Cibulec, 1980, s. 86).

Domnívám se, že ať už jsou důvody pro společné soužití více generací jakékoliv, je nezbytné vymezit si jisté hranice, které by měli dodržovat všichni členové rodiny. Nemyslím tím jen vymezení prostoru, který bude každá generace využívat ryze soukromě, a prostoru, který bude společný, ale také předcházet situacím, kdy by se starší generace vměšovala mladší generaci do výchovy dětí. Kdy by docházelo ke konfrontaci rozdílných názorů mezi generacemi zejména před dětmi samotnými. V takovém případě pak děti nevědí, koho mají poslouchat a trpí pocitem nejistoty, neboť všichni členové rodiny jsou pro ně důležití a oni nechtějí nikoho z nich zklamat. Stavíme je tak do situace, kdy například poslechnout prarodiče znamená neuposlechnout rodiče. Stávají se tak prostředníky našich mezigeneračních konfliktů.

2 Stáří a stárnutí a role prarodiče

2.1 Stáří a stárnutí z psychologického hlediska

„*Starý člověk je ten, kdo v určitém společenství žije déle než ostatní, nebo ten, který žil déle než většina v té době žijících*“ (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 25). Stárnutí je přirozená součást lidského života, doprovázená změnami ve struktuře a funkcích organismu, které vedou k postupnému snížení výkonnosti a zvýšení zranitelnosti jedince (Langmeier, Krejčířová 1998, s. 184).

Stárnutí je proces individuální, neboť každý člověk stárne určitým tempem. Vedle fyzického stavu je velmi důležitý i stav psychický. Ani dva lidé stejného věku a zdravotního stavu se nemusí cítit stejně, zejména pokud se jeden cítí být starý a druhý mladý (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 22). Nejčastější označení jedince v této životní etapě je senior. Seniorský věk bývá také často označován jako postproduktivní, kdy jedinec již není ekonomicky aktivní, nebo také třetí věk, který je odvozený ze členění věku na tři etapy: 1. dětství a mládí, 2. dospělost, 3. stáří.

Určit přesný věk, kdy stáří nastává, nelze. Začátek stárnutí i jeho průběh je ryze individuální a závisí na mnoha okolnostech. Mühlpachr (2004, s. 18–21) vymezuje stáří z pohledu biologického, sociálního a kalendářního:

Biologické stáří – označuje změny v organismu vedoucí ke snížení zdatnosti a výkonnosti jedince. U každého jedince probíhá odlišně, a to v závislosti na zdravotním stavu, přítomnosti nemocí, nebo dosavadním způsobu života.

Sociální stáří – dochází ke změnám rolí a dosavadního způsobu života. Senior dosahuje věku, ve kterém vzniká nárok na odchod do starobního důchodu. S tím zároveň souvisí i změna jeho ekonomického zajištění.

Kalendářní (chronologické) stáří – je vymezeno dosažením určitého věku, nicméně při tomto členění je třeba brát zřetel na demografické hledisko. Zde platí: čím více seniorů (čím starší populace), tím je hranice stáří vyšší.

- 65–74 let mladí senioři
- 75–84 let staří senioři
- 85 a více velmi staří senioři
- nad 90 let dlouhověkost

Čas je neúprosný. Všichni stárneme a to již od narození. Tento fakt nelze ničím změnit ani zastavit. Postupně všichni zjišťujeme, že svět okolo nás se mění. Děti pomalu dospívají a začínají se osamostatňovat. Jsou plny elánu a síly a touží poznávat svět, stejně jako jsme po něm toužili my. Právě na vlastních dětech člověk nejvíce vnímá, jak čas letí. Říká se „děti stárnou“, ale málokdo již dodá, že my také. Významnou událostí v životě rodiny je odchod dětí z domova. Tato etapa v životě rodiny bývá často nazývána fází opuštěného hnízda. Najednou se tak manželé ocitají sami. Pro mnohé to znamená úlevu, pohodlí a klid. Jiní se však mohou cítit opuštěni a nepotřební. Splnili již to, co bylo cílem jejich manželství a rodičovství, totiž vychovat děti tak, aby byly schopné založit si svou vlastní rodinu, a nyní je už nikdo nepotřebuje. Mnoho starších lidí začne mít opět pocit užitečnosti s narozením vnoučat, kdy ztrátu své rodičovské role nahrazují rolí prarodičů (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 28).

2.2 Role prarodiče

„V obecném povědomí vidíme svou babičku a dědečka jako hluboce zralé lidi s šedivými vlasy, moudré a klidné, na které se celá rodina obrací v otázkách, se kterými si neví rady“ (Matějček, Dytrych 1997, s. 23).

Oslovení *babička*, tak jak jej používáme dnes, začalo být užíváno až v průběhu 18. století. Do 15. století je slovo *babička* doloženo jen ve významu *stará žena, bába, pramáti, stará matka*. Od 16. století je slovo *babička* spojováno s *porodní bábou*. Teprve v roce 1830 je matka matky oficiálně titulována jako *babička* (Matějček, Dytrych, 1997, s. 28).

Role představuje určité postavení a poslání. Každý člověk hraje ve svém životě určitou roli, která souvisí s jeho aktuální situací a jeho pozicí ve skupině či společnosti, ve které žije. Nejprve člověk zastává roli dítěte, poté roli matky nebo otce, prarodiče, ale také šéfa, podřízeného a mnoha dalších. Společností je pak očekáváno, že se bude chovat podle role, kterou aktuálně zastává. Například od dítěte se očekává, že bude přijímat péči rodičů a do určitého věku bude v mnoha ohledech na rodičích závislé. Od rodičů se pak očekává, že mu tuto péči budou poskytovat (Lovasová, 2006, s. 6). Role každého člověka jaksi škatulkuje do určité pozice, ale i nadále tento člověk zůstává jednou a tou samou osobou od narození. Manžel, manželka, rodič, dítě, prarodič jsou jen jména rolí, která lidé během svého života převzali tak jak jim je život přinesl. Určují spřízněnost jedné osoby s druhou, a jak svou roli jedinec prožívá (Satirová 1994, s. 265).

„*Role prarodiče je biologicky podmíněna, je neselektivní a má trvalý charakter*“ (Vágnerová, 2007, s. 281). Přijetím prarodičovské role dochází k potvrzení vlastního stárnutí. Stárnoucí člověk vidí, že již ukončil určitou etapu svého života, ale narození vnoučat chápe jako pokračování své generace. Mnohdy může mít vnouče pro prarodiče vyšší hodnotu, než pro něj měly jeho vlastní děti. Pro seniora se tak stává smyslem jeho dalšího života (Vágnerová, tamtéž).

Špaňhelová (2008, s. 71) uvádí, že prarodič se tak opět dostává do věku, kdy chodí na procházky s dětmi a hraje si s nimi, jako když byly jeho děti malé. Předává jim své zkušenosti a moudrosti, ale zároveň nemusí nést odpovědnost za jejich výchovu a starat se o jejich každodenní potřeby. Svou roli babičky nebo dědečka si užívá.

2.3 Znaky prarodičovské role

Všechny role v životě člověka se vyznačují určitými znaky, které jsou pro danou roli typické. Stejně tomu je u role prarodiče. Vágnerová se odkazuje na Silversteina a Longa, kteří uvádí, že s přijetím role prarodiče dochází k posunu generační příslušnosti jedince, kdy jedinec není už jen příslušníkem starší generace, nebo seniorem, ale stává se také babičkou či dědečkem. Od prarodiče se pak očekává určitá pomoc či podpora, ovšem pouze v případě, že bude potřebná. Nevyžádané zásahy do péče či výchovy vnoučete vedou dříve nebo později ke konfliktům. S narozením vnoučat zároveň dochází k uspokojení sociálního očekávání, že rodina bude nadále pokračovat. Do rodiny vstoupí nový jedinec, který bude pokračovatelem rodu a nositelem rodinných tradic. Současně dochází ke změně vztahů uvnitř rodiny, kde všichni získávají novou roli a zkušenost. Zásadní je změna vztahu s vlastním dítětem, které se stalo rodičem a tím získalo vyšší sociální status. Vztah prarodičů k vnoučatům je pak ovlivňován především rodičovskou generací (Vágnerová, 2007, s. 282–283).

2.3.1 Kdy se stát prarodičem

Každá životní etapa či role by měla být vhodně načasována. Stejně je to také u prarodičovství. Roli prarodiče však jedinec získá, ať chce nebo nechce. Zralost pro prarodičovství zde není vymezena určitým věkem, ale tím, zda je jedinec připraven vykonávat tuto roli zodpovědně. Zralost vztahu k vnoučatům ovlivňuje mnoho faktorů, například věk prarodičů, celkové postavení rodiny, profesní kariéra, místo kde rodina žije, a zda jde o první či další vnouče (Matějček, Dytrych, 1997, s. 23–24). Nejvhodnější doba

pro přijetí role babičky nebo dědečka je věk po padesátce, neboť do této doby se jedinec mnohdy stále stará o své děti, má pracovní povinnosti a mnoho jiných starostí. S přijetím role prarodiče současně dochází k naplnění potřeby otevřené budoucnosti, kdy prarodiče vidí pokračování toho, co zde sami vytvořili. Mají tak příležitost na někoho a něco se těšit (Říčan, 2004, s. 323).

2.3.2 Typy prarodičů

Věk prarodičů má značný vliv na to, jak k této roli samotní prarodiče přistupují. Mnozí prarodiče po odchodu do důchodu najdou svůj nový smysl života ve svých vnoučatech. Mají na svá vnoučata více času, jsou velkorysí, dokáží uvolněněji přihlížet každodennímu shonu, vlídněji posuzovat slabosti a porušování příkazů. Jsou kreativní a rozmařilí při vymýšlení společných her. Takový přístup prarodičů vyvolává u dětí důvěru. Děti se od nich učí laskavosti, vstřícnosti a trpělivosti. Existují však i prarodiče, kteří ačkoliv jsou již v důchodu, mají své vlastní zájmy a koníčky. Svůj odchod do důchodu vidí jako příležitost k naplnění svých vlastních cílů, na které neměli doposud dost času. Nechtějí být nadále omezováni a svazováni rodinnými či pracovními povinnostmi. Chtějí si svůj volný čas užívat podle svých představ, a ne být jen babičkou či dědečkem na plný úvazek. Nutno podotknout, že si tuto nabytou volnost bezesporu zaslouží. Nelze také opomenout prarodiče, kteří ještě patří ke střední generaci a jsou ekonomicky aktivní. Se zvyšováním věkové hranice odchodu do důchodu dochází často k situaci, kdy se mnoho žen i mužů stává prarodiči ve věku, kdy sami ještě pracují. Pracovně vytížení prarodiče pak často nechtějí věnovat zbytek svého volného času opatrováním vnoučat (Hauserová–Schönerová, 1996, s. 10–11).

Matějček a Dytrych (1997, s. 105–109) popisují typologii prarodičů podle jejich chování vůči vnoučatům:

- **Vládci rodiny** – udržují si respekt celé rodiny, vše se řídí tím, co oni chtějí. Ve většině případů mohou být jejich rozhodnutí správná, avšak bývají učiněna autokraticky, bez ohledu na přání a názory ostatních členů rodiny. Členové rodiny se často pokouší o jakousi vzpouru proti nim, avšak mnohdy bez úspěchu.
- **Protectoři** – narození vnoučat je pro ně velmi silnou emoční událostí. Svůj životní cíl vidí v péči a ochraně vnoučat. Neustále vnoučata střeží, chrání, zasahují do sporů mezi dětmi navzájem, jen aby jeho vnoučatům nebylo ubližováno. Mnohdy také zasahují do výchovy rodičů, obviňují je, že se o své děti neumí dost dobře

starat. Často bývají netolerantní, vyžadují, aby se vnoučata chovala jen podle jejich představ, neboť oni to s nimi myslí nejlépe. Takové chování však často vede ke konfliktům, zejména pak v období, kdy vnoučata dospívají.

- **Obětavci** – vnoučata jsou pro ně svatá, jsou středem jejich života. Udělají pro ně vše a přitom ničeho nelitují. Odsouvají uspokojení svých potřeb, jen proto, aby mohly být uspokojeny potřeby vnoučat. Přitom nezasahují do chodu rodiny, ale snaží se pouze přispět k jejímu bezproblémovému chodu. Mnohdy je však jejich obětavost doprovázena určitým egocentrizmem. Obětují se, ale zároveň chtějí, aby to každý viděl, chválil je nebo dokonce litoval. Mnoho prarodičů totiž trpí pocity, že jsou zanedbáváni. Nadměrnou obětavostí se tak snaží na sebe upozornit, získat lásku a uznání ostatních, zejména pak ze strany dětí a vnoučat.
- **Žijící nový život** – do této skupiny patří například velmi mladí prarodiče, kteří se dostanou do situace, kdy jsou postaveni do role prarodičů ve velmi mladém věku a vzápětí se sami opět stávají rodiči svého nově narozeného dítěte. Dále sem patří prarodiče – podnikatelé, kteří jsou na vrcholu své pracovní kariéry, a narození vnoučat mohou chápat jako jisté omezení v poslání či životě, kterému se věnují. Ještě hlouběji jde rozvést tuto skupinu na úspěšné podnikatele, kteří se ze své role často „vyplácejí“ poskytováním materiálních potřeb, a podnikatele, jež jsou v důsledku podnikatelských neúspěchů zahlceni svými problémy a na vnoučata jim již nezbývá čas ani síla.
- **Opuštění** – jde o prarodiče žijící daleko od svých dětí a vnoučat. Často je pak omezený styk s nimi omlouván nedostatkem času, peněz a dlouhou cestou, která k nim trvá. Tito prarodiče mývají často pocity křivdy a nevděku a jen stěží se s touto situací smiřují. Je pro ně utrpením, když vidí své sousedy a přátele se svými blízkými. Často se upínají na vzpomínky společně prožitých okamžiků, prohlížení fotografií a dopisů. Pocit zbytečnosti je pak ještě více podpořen, pokud vidí, že jejich děti cítí úlevu, když se je podaří umístit do léčebného zařízení či domova důchodců.

Dopita (2005) zmiňuje Margaret Mueller podle, které hrají prarodiče v životě vnoučat velmi významné role. Do vztahu mezi prarodiči a vnoučaty se promítá především četnost kontaktů, vztahy mezi rodiči a prarodiči, věk i zdravotní stav prarodičů a počet vnoučat. V roce 2002 uskutečnila Margaret Mueller ve státě Iowa výzkum, který byl

provedený na základě indikátorů: četnost kontaktů, autorita, intimita, instrumentální pomoc a sdílené činnosti. Z výsledků pak identifikovala pět typů prarodičů:

- **Ovlivňující prarodiče** – tito prarodiče žijí v uzavřeném rodinném systému. Se svými vnoučaty se často setkávají, mají společné aktivity, pomáhají jim finančně a mají mezi sebou důvěrný vztah. Součástí jejich role je autorita a disciplína.
- **Podporující prarodiče** – nevyžadují disciplínu a neprojevují se jako autorita. S vnoučaty se setkávají méně, i přesto se však mohou vnoučata od nich naučit dovednostem, a prarodiče je podporují.
- **Pasivní prarodiče** – se svými vnoučaty se vídají jen občas, a stejné je to také u společných aktivit. Svá vnoučata nijak nepodporují, a ti se od nich mohou jen stěží naučit nějakým dovednostem.
- **Prarodiče orientovaní na autoritu** – definují se jako autorita pro svá vnoučata. Převažuje u nich direktivní interakce. Jen omezeně se podílejí na společných činnostech se svými vnoučaty, avšak dost často jim pomáhají v rozvoji jejich talentu. Často jim také poskytují instrumentální pomoc.
- **Odloučení prarodiče** – kontakt je jen občasný, málo se zapojují do aktivit vnoučat. Totéž platí u poskytování pomoci a podpory.

Z výzkumu vyplývá, že ovlivňující a podporující prarodiče se podílejí na vytvoření silných mezigeneračních pout. Rodina pro ně představuje soudržný systém. Naopak mezi pasivními nebo odloučenými prarodiči a vnoučaty nevznikají silná mezigenerační pouta. Prarodiče orientovaní na autoritu směřují k tomu, mít vnoučata a zároveň být mladí a stále zaměstnaní (Dopita, 2005, s. 36–38).

2.4 Význam prarodičů pro děti a rodiče

Mnoho lidí vnímá starší generaci jako nepotřebnou a nesamostatnou. S ukončením ekonomické aktivity jakoby ztratili senioři u společnosti na významu. Bývají odsunuti ze společenského dění a mnohdy dochází k ohrožení společenským vyloučením. Toto negativní společenské klima se často promítá do jejich postavení v rodině, kde zejména pro svůj zhoršený zdravotní stav bývají vnímáni jako zátěž (Zdroj: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf). Jejich význam však i nadále přetrvává. Nejsou již sice ekonomicky aktivní a mnohdy je také v důsledku jejich snížené soběstačnosti zapotřebí pomoci ostatních členů rodiny, ale mohou mladším generacím předávat své zkušenosti, znalosti a dovednosti. Jejich význam pak nabývá na rozměrech ve spojení s rolí prarodičů.

Prarodiče jako důležité osoby v životě dětí

Rodiče v důsledku pracovního vytížení mívají většinou nedostatek času na hraní nebo povídání si s dětmi. Děti tak zůstávají osamělé, nemají žádného zastánce svých zájmů a koníčků. Naproti tomu prarodiče nikam nespěchají, bývají trpělivější a klidnější. Učí děti básničky, říkanky, písničky, vypráví jim pohádky nebo příběhy ze svého života nebo života jejich rodičů. Babičky učí své vnučky pletení, vyšívání nebo vaření, dědečkové pak chodí se svými vnuky na ryby, učí je jak si opravit kolo, nebo vyřezat píšťalku ze dřeva. Pro děti mají tyto činnosti neocenitelný význam. Aniž by si so sami uvědomovali, tyto činnosti obohacují jejich současný ale i budoucí život. Děti mají ve svých prarodičích další spřízněné blízké osoby, které jim předávají své nabyté zkušenosti, dovednosti a hodnoty. Prostřednictvím prarodičů mohou děti vidět svět očima další generace. Vágnerová (2007, s. 285) uvádí, že prarodiče poskytují dětem odlišnou sociální zkušenost, neboť v rámci své prarodičovské role se chovají způsobem, který je odlišný od chování rodičovského.

Matějček a Dytrych (1997, s. 63) uvádějí, že hlavní funkcí prarodičů je příprava dětí na život. Prarodiče představují určité spojení minulosti s přítomností. Pomocí vyprávěných příběhů z minulosti si dítě může vytvořit obraz toho, jak žili jeho předkové. Jaké dětství prožívali jeho babička či dědeček, jak probíhaly oslavy narozenin nebo vánoční svátky, jak vyrůstali jeho rodiče, nebo s jakými radostmi a problémy se museli potýkat. Už jen díky pouhé existenci prarodičů, skrze jejich způsob života poskytují prarodiče vnoučatům určitou jistotu, že překážky, které je v životě potkají, je možné překonávat, že život se dá žít (Hauserová–Schönerová, 1996, s. 54).

Význam prarodičů pro zaměstnané rodiče

Velký význam prarodičů není spatřován pouze ve vztahu k vnoučatům. Prarodiče často nastupují jako pomocná síla při výchově a péči o vnoučata, pokud jsou rodiče pracovním vytížení. V případě, že jsou prarodiče ochotni zastávat roli hlídajících babiček nebo dědečků, mohou se rodiče vrátit do zaměstnání, aniž by museli své děti dávat do jeslí nebo mateřských škol. Pro rodiče je tento přechod z rodičovské dovolené do zaměstnání snazší pokud vědí, že děti jsou u svých prarodičů a ne v cizím prostředí. Nejiné je to s hlídáním dětí po večerech. Občasná pomoc rodičům při hlídání dětí i mimo jejich pracovní dobu jim umožňuje věnovat se aktivitám, na které jim jinak nezbyvá čas. Tím zároveň prarodiče pomáhají udržovat a podporovat vztah rodičů, kteří tak mohou společně navštěvovat například kulturní či společenské akce.

Ze své vlastní zkušenosti mohu říct, že pro rodiče je velkým přínosem, pokud jim děti mohou hlídat prarodiče. Nejenže oba rodiče mohou chodit do zaměstnání, ale i občasné večerní hlídání je pro rodiče příjemným zpestřením od celodenní péče o děti. Ochota prarodičů by však neměla být zneužívána. Prarodiče sice mohou s výchovou a péčí o vnoučata pomáhat, neměli by však přebírat roli rodičů. Setkala jsem se však i s názory prarodičů, že oni své děti již vychovali a také nikam nechodili, tak ať se mladí starají. Zde záleží především na domluvě a citových vztazích mezi rodiči a prarodiči. Je však třeba si uvědomit, že prarodiče mají tuto životní kapitolu za sebou, a mají právo užívat si nabyté svobody.

2.5 Význam vnoučat pro prarodiče

Prarodiče mají pro vnoučata nezanedbatelný význam, ale to samé platí i naopak. S narozením vnoučat se v rodičích opět probouzí pocit mateřství. Vnoučata prarodičům poskytují pocit radosti, potřebnosti a kontinuity. Prarodiče se opět částečně vracejí do dětských let, vyžívají se v hrách, věnují se aktivitám, které by jinak nedělali. Díky vnoučatům nemohou ustrnout v každodenním stereotypním životě. Vnoučata pro ně představují smysl jejich dalšího života, neboť se mohou podílet na jejich výchově, předávat jim své zkušenosti, dovednosti a rodinné tradice, radovat se ze společných chvil strávených v jejich společnosti. „*Pro babičky a dědečky je nově narozené vnoučátko (...) dar*“ (Matějček, Dytrych, 1997, s. 74).

S narozením vnoučete zároveň dochází k uspokojení určitých psychických potřeb prarodičů:

- **Potřeba stimulace** – vnouče přináší mnoho příjemných podnětů. Prarodiče se navrací k činnostem dětského věku, které by jinak zůstaly v zapomnění.
- **Potřeba orientace** – prarodiče se přizpůsobují nové situaci a roli, učí se porozumět vnoučeti. Dochází ke změně vztahů v rodině, ožívají vzpomínky na jejich rodičovské role, když byly jejich děti malé.
- **Potřeba citového vztahu** – vnouče přijímá a zároveň oplácí lásku babičky a dědečka. Tělesný kontakt a mazlení s vnoučetem představuje projev blízkosti, který prarodičům chybí od doby, co jejich děti vyrostly, a vnouče jim ho opět poskytuje.

- **Potřeba seberealizace** – vnouče je pro prarodiče potvrzením, že svou životní rodičovskou roli splnili, neboť vychovali děti, které mají svou rodinu, své děti. Vnouče je zároveň potomkem prarodičů, byť v další generaci.
- **Potřeba otevřené budoucnosti** – vnouče představuje smysl dalšího života, určitou rodovou kontinuitu a pokračování vlastního života (Vágnerová, 2007, s. 284–285).

2.5.1 Vliv prarodičů na dítě

„Prarodiče představují určitou psychosociální pojistku, která by mohla kompenzovat nebo alespoň doplňovat rodičovské působení“ (Vágnerová, 2007, s. 285). Prarodiče nezastupují pouze roli hlídajících babiček a dědečků, ale mají také na vnoučata nezanedbatelný výchovný vliv. Předávají jim své zkušenosti, dovednosti, hodnoty, tradice a postoje. Jsou klidnější, nekladnou důraz na úspěch a výkon tak jak je tomu mnohdy u rodičů. Jejich postoj je více emocionální. Podporují rozvoj jiných vlastností a dovedností než rodiče a zároveň kladou důraz na jiné hodnoty. Prarodiče mají méně osobních zájmů, a tudíž mají na vnoučata více času. Dokáží ocenit i jiné projevy, a tak vnoučata získávají i jinou zpětnou vazbu. Bývají méně kritičtí a často zmírňují tlak, který na dítě vyvíjejí rodiče (Vágnerová, 2007, s. 285).

Pro klidné soužití s druhými lidmi potřebujeme prosociální chování, poctivost, trpělivost, pevnou vůli, vzájemnost a ochotu pomáhat. V dnešní době však převažuje tendence vychovávat děti k úspěchu a kariéře. Na prvním místě je soutěživost a snaha dosáhnout co nejlepší pozice často za každou cenu. Stáváme se vzájemnými konkurenty a nakonec i nepřáteli. V takovém prostředí se špatně žije, a proto je zapotřebí soustředit se na lidštější výchovu, kde vzájemnost a ochota mají přednost. Zde jsou pak prarodiče vítáni, neboť je již nežene touha po kariéře a úspěchu. Mají před sebou jiné hodnoty, které mohou předávat dál svým vnoučatům. Lidská vzájemnost se vytváří i při výchově a učení, kde se mladí učí od starých a staří od mladých. Dospělí vychovávají proto, aby se sami vychovali (Hauserová–Schönerová, 1996, s. 29–30).

Výchovný vliv prarodičů

Aby výchova v rodině působila pozitivně na rozvoj osobnosti dítěte je zapotřebí, aby byla jednotná. Rodiče by měli stanovit určitý způsob výchovy a dohodnout se s prarodiči na pravidlech, která budou dodržovat. Prarodiče by měli rozhodnutí rodičů respektovat, neboť výchova dítěte náleží rodičům. Obcházení a nedodržování těchto pravidel, zejména v době, kdy prarodiče vnoučata hlídají, může zanechat na dítěti neblahý vliv. Současně

dochází k podryvání autority rodičů. Dítě by však mělo vědět, kdo má rozhodující slovo. Prarodiče často ve snaze vyhovět dítěti nebo si jej „koupit“, porušují pravidla rodičů, kteří samotné děti dobře znají. Dítě tak na jedné straně vidí zlou matku nebo otce, kteří mu nechtějí nic dovolit, a na druhé straně hodnou babičku nebo dědečka, kteří mu vždy vyjdou vstříc. Jednoduše se pak dítě může naučit v takovém prostředí využívat obě strany ve svůj prospěch. Možná si sami prarodiče důsledky takového jednání ani neuvědomují, ale určitě by ve skutečnosti nechtěli dítě vystavovat tlaku, učit jej podvádět a lhát. Vliv prarodičů může být na jedné straně kladný a žádoucí, a na straně druhé nevhodný.

Mezi kladné vlivy patří zejména skutečnost, že prarodiče jsou zpravidla jedni z prvních osob, kteří rozšiřují společenský okruh dítěte. Slouží dítěti jako model starších lidí. Díky nim dítě poznává způsob života starších lidí, stárnutí a zákonitosti lidského života. Dalším kladem je, že doplňují citové a intelektuální podněty, které dítě potřebuje pro svůj zdravý vývoj. Více se s dítětem mazlí, chodí na procházky a vypráví mu pohádky. Tento vztah bývá často označován za jakési mystické pouto mezi starými lidmi a dítětem. V době školní docházky prarodiče často pomáhají dítěti s přípravou do školy, s domácími úkoly, a zároveň slouží jako zpovědnice. Mnohdy je pro dítě snazší vypovídat se ze svých problémů babičce nebo dědečkovi, kteří mu pomáhají zvládat jeho nezdary, než svým rodičům. V období dospívání pak prarodiče často bývají útočištěm dítěte při nedorozumění v rodině. Díky své trpělivosti učí dítě vidět rodiče jako lidi, kteří také byli dětmi. Tak se může dítě snáze vžít do situace svých rodičů a pochopit, proč jednají tak a ne jinak (Langmeier, Krejčířová 1998, s. 182–183).

Výchova rozmazlující, úzkostná a protektivní

V současné době se stále častěji hovoří o rozmazlování dětí. Pravdou je, že se tak děje ve všech kulturách světa od pravěku až do současnosti (Matějček, 2000, s. 188). K tomuto nešvaru mají sklony někteří rodiče, ale bývá především doménou prarodičů. Ti na svých vnoučatech citově lpějí, zbožňují je, odstraňují jim z cesty veškeré překážky a podřizují se jejich přáním a náladám. Ze strachu, aby se jim vnoučata neodcizila, jim brání se postupně osamostatňovat. Pro vnoučata udělají vše, co jim na očích vidí, a někdy dokonce dochází k porušování pravidel, která rodiče stanovili. Děti tak nejsou schopni nést zodpovědnost, neumí přiznat svou chybu a neumí dát za pravdu druhým. Rozmazlování může pramenit z pocitů viny prarodičů, kteří byli na své vlastní děti dost přísní, a proto se snaží svým vnoučatům dát to, co nemohli poskytnout svým dětem. Příliš úzkostný a protektivní neboli ochraňující styl výchovy může mít také svůj původ z osobních

zkušeností prarodičů. Nechtějí, aby vnoučata opakovala chyby, se kterými se sami setkali, a tak je příliš ochraňují a omezují jejich aktivity, které se jim zdají nebezpečné. Brání tak dětem ve volnosti a zbavují je iniciativy. Větší sklon k přílišné protektivní výchově mají především prarodiče, starší a úzkostní rodiče nebo rodiče, kterým jedno z dětí zemřelo (Matějček, 1992, s. 62–63). Takové jednání však vede k narušení zdravého rozvoje osobnosti dítěte. Zároveň pokud je rozmazlování v režii prarodičů, dochází často ke sporům mezi manžely, kdy jeden z manželů takové chování omlouvá úctou ke stáří a druhý manžel vyžaduje důslednost. Častěji se lze setkat s rozmazlováním u jedináčků, kteří představují jediný objekt péče, pozornosti, radosti a výchovy.

2.6 Vývoj dítěte a prarodiče

Narození vnoučete je životním mezníkem nejen rodičů, ale i ostatních členů rodiny. Dochází ke změnám vztahů v rodině. Vše se najednou točí okolo „toho malého“. Každý by se chtěl podílet na jeho výchově a být součástí jeho života již od narození. Většina rodičů i prarodičů vidí své děti pořád malé, i když jsou již na pokraji puberty či dospělosti. Dítě se však postupně vyvíjí a s ním i jeho vztahy k rodičům, prarodičům a ostatním.

Novorozenec a kojeneček

S narozením vnoučete ožívá v babičkách mateřský cit, vracejí se jim prožitky z jejich vlastního mateřství. Dědečkové ačkoliv se na vnouče těší, nemají stejně jako otcové tak přímou cestu k dítěti jakou mají ženy. Láska dědečka či otce k dítěti obsahuje kromě instinktivní složky i složku racionální, ve které jsou obsaženy vztahy, výhledy, ohledy a tradice. Vztah dědečků k vnoučatům se hlouběji rozvíjí ve věku batolecím (Matějček, Dytrych, 1997, s. 58). Dítě v tomto období upoutává rodiče i ostatní dospělé osoby projevy, které se podobají komunikačním aktivitám. Rodiče i ostatní dospělí mají vrozené dispozice chovat se přiměřeně možnostem malého dítěte. Například spontánně se sklánějí do vzdálenosti zhruba 30 cm nad dítě. Tak malá vzdálenost by u dospělého jedince byla brána jako narušení osobního teritoria, zatímco pro dítě je nejvhodnější, protože z této vzdálenosti vidí nejostřeji. Dospělí napodobují chování dítěte, čímž mu slouží jako zrcadlo jeho projevů a poskytují mu specifickou zpětnou vazbu (Vágnerová, 2008, s. 101).

Batole

V tomto období dítě začíná rozeznávat vztahy v rodině. Poznává, jakou roli mají rodiče, ale také babičky a dědečkové, a kde ve spleti těchto vztahů je dítě samo. Prostřednictvím her, které dítě hraje, poznáváme samy sebe, když jsme byli malí. Vidíme tak, že opravdu něco z nás pokračuje dál. Batolecí věk je zároveň obdobím, kdy nejčastěji babičky a dědečkové začínají s rozmazlováním. Právě prarodiče nejvíce nastavují dětem biologické zrcadlo, což napomáhá jejich vývojové stimulaci. Opakují to, co děti dělají, povídají si s nimi dětskou řečí, hrají hru tak dlouho, jak děti chtějí a mnoho dalšího. Základním výchovným požadavkem v tomto období je jednotná výchova. Úlohou prarodičů je být milovanou babičkou a dědečkem, u kterých se dítě cítí být milováno a v bezpečí, a především pak podporovat soudržnost rodiny (Matějček, Dytrych, 1997, s. 59–60).

Předškolní věk

V tomto období přebírají prarodiče role pohádkářů a vypravěčů. Je to doba fantazie, kdy se snad nejlépe děti dokáží vžít do postav princezen, princů nebo statečných bojovníků. Dítě zároveň vstupuje do společnosti svých vrstevníků. Učí se spolupráci, radosti ze společné zábavy, přátelství. Současně se však může dítě rychle naučit sobectví. Důležité je ukázat dítěti příklady altruismu a tolerance, aby dítě vidělo, že lidé z jeho nejbližšího okruhu dokáží myslet na druhé, rozdělí se s druhými, pomáhají druhým. Zde je velká příležitost právě pro prarodiče, kteří mají více času. Například chodí na procházky, kde v lese pomáhají zvířátkům, nebo ušijí panenky pro děti v dětském domově. Ukáží dětem, že radost sdílená je dvojnásobná (Matějček, Dytrych, 1997, s. 60–63).

Mladší školní věk

V současnosti se stále častěji stává, že děti ve školním věku jsou přetěžovány školními, ale i mimoškolními aktivitami. Podle některých rodičů je nezbytné, aby jejich dítě například umělo hrát na klavír, navštěvovalo sportovní kroužek a zároveň chodilo na doučování angličtiny. U jedináčků toto platí dvojnásobně, neboť je jediný, na kterého se soustřeďuje veškerá pozornost. Prarodiče zde mohou pomáhat s přípravou dětí do školy, pomáhat s úkoly, ale nemělo by to být pravidlem. Rodiče jsou ti, kteří mají dítě vychovávat a starat se o jeho každodenní potřeby. Babičky a dědečkové bývají shovívavější a spíše brání dítě před přetížením. Vědí, že ne vše se točí okolo vysvědčení s vyznamenáním, ale

že jsou i důležitější hodnoty. Je však zapotřebí, aby pomoc a ochrana nepřecházela v rozmazlování a podryvání autority rodičů (Matějček, Dytrych, 1997, s. 63–64).

Puberta a adolescence

Zatímco v předchozích vývojových obdobích dítěte prarodiče viděli své dětství, v dětech v období puberty a mladistvém věku se už nepoznávají. Děti uznávají jiné hodnoty, jinak se oblékají, poslouchají jinou hudbu. Prarodičům je toto chování mnohdy cizí a nesrozumitelné. Častěji pak dochází ke konfliktům mezi prarodiči a vnoučaty. Starší lidé hůře přijímají novoty, naproti tomu mladí je vyhledávají. Často odsuzují chování mladých, ačkoliv ani oni v mládí nebyli jiní. Pro vnoučata v tomto období by prarodiče měli být rádci, pomocníky, průvodci, nikoli vládcí či kazateli. Negativním postojem k jejich způsobu života se nic nezmění. Někteří prarodiče však dokáží svá vnoučata pochopit a přijmout jejich způsob života. Zpravidla babičky chápou své vnučky lépe. Povídají si o módě, o prvních láskách, zatímco dědečky zajímá především odpovědnost vnuků, jejich známí a přátelé, nebo budoucí povolání (Matějček, Dytrych, 1997, s. 64–66).

Dospělost

Stejně jako v předchozím vývojovém období dochází ke konfliktům mezi prarodiči a dětmi. Dochází k nim, i když jsou vnoučata dospělá. Obecně je známo, že mladí nejlépe vědí, co by se mohlo a mělo udělat a staří zase, co by se mohlo pokazit. Různé názory více prohlubují a rozdělují tyto dvě generace. Vnoučata jsou již dospělá. Zařizují si své bydlení, vybírají si povolání a partnera. Jednoduše žijí si svým životem, který mají ve svých rukou. Prarodičům se však často nezamlouvá způsob, jakým vnoučata žijí. Nelíbí se jim převážně to, co je na první pohled viditelné, co mohou vidět i ostatní. Je to zejména zevnějšek – oblečení i účes, komunikace s druhými, jak se vzájemně oslovují a jak mluví mezi sebou, za co vnoučata utrácejí své peníze, byť jsou již ekonomicky soběstační a v neposlední řadě jim vadí také bujarý život a s ním spojené kouření či pití alkoholu. Ale pravdou je, že mnozí prarodiče se v mládí chovali podobně. Kouřili, pili a dělali jiné hloupé věci, pro které nyní nemají pochopení u svých dospělých vnoučat. A možná právě proto jim toto chování tak vadí. Vidí, že tyto činnosti jim v budoucnosti nepomohou, ba naopak. Často si také uvědomí jak dávno je ta doba, kdy oni byli těmi mladými, plni chuti a energie poznávat a ochutnávat svět. I když se prarodičům mnohé chování svých vnoučat nelíbí, moc s tím zpravidla nezmůžou. Je to jejich svět a jejich život. Pokud prarodiče chtějí být svým vnoučatům i nadále nablízku, je lepší budou-li jim nápomocni pokud budou pomoc

potřebovat, než být jen kritiky jejich způsobu života. Kritiky, kteří si svůj často bouřlivý život již prožili, ale u svých vnoučat jej odmítají a netolerují (Matějček, Dytrych, 1997, s. 65–66). S přibývajícím věkem vnoučat a získanými životními zkušenostmi lze zpravidla očekávat, že vztah mezi těmito generacemi může nabývat jiných hodnot. Prarodiče většinou pochopí, že způsob života svých vnoučat neovlivní a přijmou jej. A na vnoučatech je uvědomit si vzácnost času a krátkost života, který všichni máme a fakt, že prarodiče tak činí, aby je chránili a ne aby jim škodili.

Prarodiče mají na svá vnoučata obrovský vliv. Bez ohledu na vývojovou etapu dítěte mu neustále poskytují potřebný vzor starší populace, díky kterému mohou vidět svět nejen očima svýma a svých rodičů, ale také očima starších lidí. Zároveň přibližují vnoučatům minulost a historii rodiny, kterou nepoznali, ačkoliv k ní nyní patří. Pro malé děti představují prarodiče milující babičky a dědečky, kteří jim vždy rádi pomohou. Pro dospívající jsou spojenci a pomocníky při konfliktech s rodinou, a pro dospělé jedince jsou moudrými rádci, kteří vědí, co je v životě důležité a za čím si stojí jít. Ne vždy jsou však prarodiče pouhými hlídajícími babičkami a dědečky. V současné době se naskýtají seniorům možnosti aktivního trávení volného času. Sportovní aktivity, kulturní či turistické akce, ale i další sebevzdělávání patří v současnosti mezi zájmy dnešních seniorů. Tím vším ukazují vnoučatům, že ani seniorský věk neznamená konec aktivního života, omezujícího se na hlídání dětí. Že i tato životní etapa může být bohatá na nové zkušenosti a záliby.

3 Prarodiče a jejich svět

3.1 Prarodiče a profesní uplatnění

Odchod jedince do důchodu sebou přináší jisté výhody, ale i mnohá úskalí. Na nově nabytý volný čas se senioři těší. Mnozí se však obávají, že v důchodu nebudou mít dostatek finančních prostředků na živobytí. Přihlédneme-li k neustálému zdražování, nelze se lidem v předdůchodovém věku divit, že zvažují, zda jít do důchodu a užívat si zaslouženého odpočinku nebo setrvat v zaměstnání a mít tak zajištěný vyšší příjem. Pro některé lidi je rovněž představa náhlého přechodu z ekonomické aktivity do důchodu traumatizující. Na novou životní etapu si musí zvykat postupně, a proto odchod do důchodu odkládají na později. Zůstávají tak i nadále v zaměstnání, které jim kromě stálého vyššího příjmu umožňuje být v kontaktu se svými kolegy a kolegyněmi. Jiným důvodem seniorů zůstat i nadále v zaměstnání je pracovní kariéra, kterou si dlouho a pracně budovali. Žijí svou prací, která je naplňuje a uspokojuje. Necítí se být staří na odchod do důchodu. Mnohdy to bývá také obava z velkého množství volného nenaplněného času, z prázdnoty, samoty či izolace od lidí, se kterými se doposud v zaměstnání setkávali. Senioři, kteří chtějí pracovat, se mohou setkat s problémy jak na straně pracovního trhu, tak i na straně rodiny. Dnešní doba je charakteristická velkou nezaměstnaností a nedostatkem práce pro všechny. Zaznívají názory, že důchodci by měli pracovat pouze formou příležitostných přivýdělků nebo částečných úvazků a ne brát práci mladým. Pravdou však je, že pracující důchodci často zastávají místa, o které mladí nemají zájem (Vidovičová, Rabušic, 2003, s. 35–36).

Ke konfliktům spojeným se zaměstnáním seniora může docházet i uvnitř rodiny. Na jedné straně senior – prarodič, který chce i nadále pracovat a na straně druhé děti seniora, které by raději viděli své rodiče v rolích babiček a dědečků na plný úvazek než v rolích pracujících důchodců. Problémy nastávají zejména v době, kdy se rodič vrací z rodičovské dovolené zpět do zaměstnání. Mnohdy je problematické skloubit zaměstnání s voděním či vyzvedáváním dětí ze školky, nebo jejich volným časem. Zde pak přicházejí na řadu právě prarodiče, kteří bývají často jedinou záchranou. Osobně jsem se setkala s rodinami, kde pracující prarodiče v důchodovém věku, odcházeli do důchodu právě v době, kdy rodičům jejich vnoučat končila rodičovská dovolená. Převzali tak část péče o vnoučata a rodičům umožnili bezproblémový návrat do zaměstnání.

3.2 Volný čas prarodičů

Každý člověk by měl umět trávit svůj volný čas nějakým hodnotným způsobem. Najít si činnost, která mu dodá energii pocit užitečnosti a smysluplnosti a povede k jeho psychické rovnováze. U lidí seniorského věku toto platí dvojnásobně, neboť není nic horšího, než pokud senioři sedí doma sami bez zájmů a bez koníčků a zaobírají se myšlenkami špatného zdravotního stavu, a že je už nic netěší a jsou jenom na obtíž.

Senioři mají nekonečně mnoho volného času, který mohou využít různým způsobem. Někteří jsou prarodiči, a tak věnují většinu svého volného času svým vnoučatům. Jiní se zase stávají zapálenými chataři, zahrádkáři, nebo všestrannými kutily a věnují svůj volný čas koníčkům, na které dříve při zaměstnání zbývalo pramálo času. Další možností trávení volného času jsou různé společenské aktivity, jako je například tanec. Existují taneční pro (věkově) pokročilé či seniorské bály. Pro ty, kterým jejich zdravotní stav nedovolí tančit na parketu, existují taneční a pohybové terapie, které jsou vhodné i pro lidi trpící chronickými chorobami. Nejen že senioři mohou být stále v kontaktu s druhými, ale zároveň tyto aktivity přispívají k jejich rehabilitaci (Haškovcová, 2010, s. 178–180).

Hojně využívané jsou také turistické aktivity a to nejenom tuzemské, ale i zahraniční. Senioři nejčastěji využívají nabídek turistických organizací a cestovních kanceláří. Mnohdy si tak splní své životní sny a podívají se na místa, o kterých snili celý život. Dá se říct, že v takovém případě je možné toto životní období nazvat jako období splněných snů. A tak by to podle mě mělo být. Jenže ne všichni senioři mají to štěstí být zdraví a schopní podnikat často daleké cesty do vysněných míst (Haškovcová, 2010, s. 180–182).

Obecně menší zájem mezi seniory je o sportovní aktivity, což může souviset s jejich zhoršeným zdravotním stavem. Sport však nemusí nutně znamenat jen vytrvalostní běh či posilovnu. V současnosti se můžeme setkat s hřišti, která jsou koncipována jako vícegenerační a na která mohou chodit prarodiče společně se svými vnoučaty. Nejsou však výjimkou hřiště přímo určená seniorům. Zde je možné najít množství cvičebních prvků pro aktivní trávení volného času nebo jen pro relaxaci. V poslední době se také rozvíjí trend olympiád pro seniory, ve kterých si senioři mohou vyzkoušet disciplíny jako například kuželky, lukostřelbu, hod na cíl, šipky a mnoho dalších (Haškovcová, 2010 s. 181–182). Velmi oblíbená jsou v poslední době hřiště pro pétanque, který je často označován jako „hra francouzských seniorů“. První hřiště pro pétanque v ČR bylo otevřeno v roce 2007 v Praze 10 v domově důchodců, za podpory pražských vodovodů a kanalizací a Nadačního

fondy Veolia. Cílem tohoto projektu je přispívat ke zlepšení aktivního života seniorů. V současnosti mohou senioři využívat hřiště pro pétanque ve více než třiceti městech v České republice (Zdroj: <http://www.nfveolia.cz/projekty/socialni-projekty/petanquova-hriste-nejen-pro-seniory/>).

3.3 Univerzity třetího věku a další vzdělávání

Dalším smysluplným naplněním volných dnů seniorů mohou být vzdělávací aktivity, které jim napomáhají zlepšit orientaci ve světě, který se neustále mění. Mühlpachr (2004, s. 138) uvádí, že tyto aktivity přispívají k rozvoji a kultivaci zájmů, potřeb a schopností jedince, k pocitu důstojnosti, začlenění do společnosti, duševnímu zdraví, navazování přátelství a překonávání osamělosti.

Nelze opomenout Jana Amose Komenského, který kladl důraz na celoživotní vývoj člověka. Navrhl školy: zrození, dětství, chlapectví, jinošství, mladosti, mužnosti a stáří. Jeho myšlenka celoživotního vzdělávání, kterou formuloval ve svém díle „Pampaedia“ (Vševýchova), byla naplněna téměř po 300 letech, se založením univerzit třetího věku (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 27). Univerzity třetího věku (dále jen U3V) se od svého založení řadí mezi nejznámější a oficiálně uznané instituce.

První univerzita třetího věku byla založena v roce 1973 ve francouzském Toulouse, profesorem práva a ekonomických věd P. Vellasem, s cílem nabídnout stárnoucí populaci vzdělávací program, který by odpovídal jejich potřebám. Postupně se U3V rozšířily do dalších evropských zemí a později i mimo kontinent. V České republice se první U3V datují od roku 1986, a to na Univerzitě Palackého, Karlově univerzitě a Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích (Dvořáčková, 2012, s. 31). U3V poskytují seniorům studium na nejvyšší vysokoškolské úrovni. V současné době mohou senioři v ČR studovat na více než čtyřiceti vysokých školách nebo fakultách, v rámci celoživotního vzdělávání. Cílem U3V je seznámit seniory s novými poznatky, pomoci jim získat nadhled a zároveň vytvářet předpoklady pro setkávání generací a výměnu jejich zkušeností (Mühlpachr, 2004, s. 139–140).

Velkou zásluhu na prosazení univerzitního vzdělávání u nás měla Ing. Danuše Steinová, která koncipovala celou univerzitu třetího věku, a pro její realizaci získala v té době hlavního odborníka v oboru gerontologie (nauka o stárnutí a stáří) a geriatrie (lékařský obor zabývající se zvláštnostmi chorob ve stáří a specifickými aspekty léčby

osob vyššího věku), geriatra Vladimíra Pacovského, který vzdělávání pro seniory prosadil (Haškovcová, 2010, s. 130).

3.3.1 Prarodiče a vnoučata na univerzitě

Postupně bylo zvažováno, zda je studium na U3V vhodné pouze pro seniory, nebo zda by bylo vhodné i pro mladé studenty. Nejprve v zahraničí otevřeli „otevřenou univerzitu“, kde mohli mladí i staří společně studovat. Smyslem bylo posílit mezigenerační porozumění. V roce 1993 byl na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze uspořádán cyklus přednášek zvaný Dialog generací, jehož obsahem byly „Kapitoly z dějin lékařství“. Organizátoři se domnívali, že toto téma přiláká jak seniory, tak i mladé studenty. O několik let později, konkrétně ve školním roce 2004/5 pak byla otevřena první „Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata“, ve spolupráci s Centrem celoživotního vzdělávání a Matematicko-fyzikální fakultou Univerzity Karlovy v Praze. Jako první byl pořádán kurz „Astronomie“. Každoročně je Experimentální univerzita pořádána konkrétní fakultou některé z pražských vysokých škol (Haškovcová, 2010, s. 137–138).

Autorkou projektu je Ing. Danuše Steinová, která se věnuje vytváření aktivizačních projektů pro seniory. Prarodiče a vnoučata ve věku od 6–12 let tak mohou společně studovat na akademické půdě. Společně tvoří tým, vzájemně si pomáhají a radí. Do lavic společně zasedá 25 dvojic prarodič – vnouče. V letošním školním roce 2014/15 se pořádá kurz „Les a krajina v ČR“, ve spolupráci s Fakultou lesnickou a dřevařskou České zemědělské univerzity v Praze (Zdroj: <http://www.aktivnistari.eu/57-experimentalni-univerzita-pro-prarodice-a-vnoucata>).

S podobným projektem se můžeme nyní setkat i v jihočeském kraji. V akademickém roce 2014/15 otevřela také Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích nový kurz „Univerzita pro prarodiče a vnoučata“. Organizátorkou projektu je Mgr. Věra Suchomelová, která tak navazuje na projekt „Experimentální univerzity pro prarodiče a vnoučata“ Ing. Danuše Steinové. Kurz je také určen pro prarodiče a vnoučata ve věku od 6–12 let a probíhá od listopadu do června. Dvojice absolvují celkem osm dvouhodinových setkání. Obsahem kurzu jsou například „Hrátky s pamětí“, „Člověk a příroda – hledání etického vztahu“ nebo „Hudbohraní“. Cílem kurzu je rozvoj kritického myšlení a mezigenerační porozumění a dialog. (Zdroj: http://www.tf.jcu.cz/czv/kurzy14/prarodice_vnoucata).

Pro důchodový věk je charakteristické bilancování a zvažování, co člověk v životě udělal, co udělat chtěl, ale nestihl, ale také co ještě udělat může a jak si splnit své mnohdy celoživotní sny. Nemusí se jednat o nákladné či náročné aktivity. Stačí se věnovat něčemu, co člověka baví a s čím je spokojen a co mu přináší sílu, energii a radost ze života. Většina z nás si ještě představí babičku se šátkem na hlavě a dědečka s dýmkou plnou vonícího tabáku, jak jsou obklopeni hromadou vnoučat, o která se rádi starají. Dnešní doba však seniorům nabízí množství společenských aktivit, díky kterým může být i toto životní období aktivní. Senioři nezůstávají samotní, ale naopak se mohou zapojit do mnoha společenských aktivit, kde se dále seznamují s novými lidmi a které jim často pomáhají překonat i těžší životní údělly. Nesedí jen doma, ale scházejí se a často se domlouvají na dalších příležitostech pro setkání. Většina z těchto aktivit zároveň přispívá ke zlepšení jejich fyzického stavu, neboť pohyb má svůj význam v každém věku a je lepší nějaký než žádný. Pro další rozvíjení a prohlubování znalostí a vědomostí je tu možnost celoživotního vzdělávání, které pomáhá převážně po psychické stránce, protože napomáhá udržovat bystrou mysl. Zároveň se domnívám, že studující senior je pro svá vnoučata velkým příkladem. Svým studiem může povzbudit svá vnoučata k lepším studijním výkonům a zároveň jim ukazuje, že studium není určeno pouze pro mladistvé, že studovat se dá v každém věku, stačí však jen chtít. Dokazuje nejen sobě, ale i ostatním, že je stále schopným a aktivním jedincem, který si zaslouží uznání a respekt. Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata je pak velkým přínosem pro obě zúčastněné strany. Prarodiče mohou příjemně strávit čas se svými vnoučaty a zároveň se mohou mnohému přiučit. Zastávají role poradců, pomocníků a také doprovodu. Děti se prostřednictvím univerzity seznamují s obory, které budou možná v budoucnosti studovat. Tráví čas společně se svými prarodiči, a zároveň získávají nové znalosti a zkušenosti. Myslím si, že pro děti je jedním z nejsilnějších zážitků samotné studium na akademické půdě. Když se mohou svým vrstevníkům pochlubit, že již studovali na vysoké škole, a ještě se svými prarodiči. To vše na dětech jistě zanechá vzpomínku, která by v budoucnosti mohla ovlivnit jejich rozhodování o dalším studiu, nebo při výběru profesního oboru. Současně mezi oběma generacemi dochází k posilování mezigeneračních vztahů.

4 Postavení prarodiče ve společnosti

4.1 Práva prarodičů

Je obecně známo, že babičky a dědečkové často nastupují jako pomocná síla v rodině. Pomáhají s péčí o děti i domácnost. Ve většině případů přijímají prarodiče roli pomocníků rádi a s vřelostí, neboť mohou trávit čas se svými dětmi a vnoučaty a zároveň se cítí být potřební a užiteční. Získávají pocit, že stále mají své místo v rodině v kruhu svých nejbližších lidí. Jenže co když je jim role prarodiče upírána? Co když se nestýkají se svými dětmi a zároveň je jim znemožňován styk se svými vnoučaty? V takovém případě trpí nejen prarodiče, ale i vnoučata jsou ochuzena o své babičky a dědečky – pomocníky, rádce, vypravěče a mnoho dalších rolí, které zastávají právě prarodiče.

Nový občanský zákoník (dále jen OZ) č. 89/2012 Sb., účinný od 1. 1. 2014 upravuje v § 927 vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami takto:

„Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.“

Z toho plyne, že ačkoliv zákoník prarodiče výslovně nezmiňuje, tak jistě jsou prarodiče osobami blízkými, příbuznými, které mají právo styku s vnoučetem. V případě, že je jim styk s vnoučaty znemožňován, mohou se obrátit na soud s návrhem na zahájení řízení o úpravu styku prarodiče s nezletilým dítětem – vnukem.

4.2 Vyživovací povinnost prarodičů

Vyživovací povinnost vůči svému dítěti mají především jeho rodiče. Pokud však dítě žádného z rodičů nemá, například v důsledku smrti nebo rodiče nejsou schopni plnit svou vyživovací povinnost, přechází vyživovací povinnost na prarodiče. V § 910 odst. 1 (OZ, 2012) se uvádí *„předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost“*. Výživné se však netýká jen jednoho prarodiče, ale všech prarodičů, které dítě má, o čemž pojednává § 914 (OZ, 2012), kde je uvedeno *„je-li více osob povinných, které mají vůči oprávněnému stejné postavení, odpovídá rozsah vyživovací povinnosti každé z nich poměru jejich majetkových poměrů, schopností a možností k majetkovým poměrům, schopnostem a možnostem ostatních“*. Povinnost prarodičů zaniká tehdy, když jsou rodiče opět schopni své dítě vyživovat, nebo pokud prarodiče ztratili schopnost výživné poskytovat.

4.3 Prarodiče poručníci dítěte

Prarodiče se mohou stát poručníky dítěte. Pokud dítě nemá žádného z rodičů, který má vůči němu rodičovskou odpovědnost, soud jmenuje dítěti poručníka. Obsahem poručnictví je péče o dítě, péče o jeho majetek a jeho zastupování. V § 931 odst. 1 (OZ, 2012) je uvedeno:

„Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, jmenuje soud poručníkem toho, koho naznačili rodiče, ledaže tato osoba poručenství odmítne. Jinak soud jmenuje poručníkem některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo jeho rodině, ledaže rodič takovou osobu výslovně vyloučil. Není-li takové osoby, jmenuje soud poručníkem jiného vhodného člověka.“

Opět zde nejsou prarodiče výslovně zmiňováni, avšak jsou osobami blízkými či příbuznými dítěti nebo jeho rodině. Soud může jmenovat do funkce poručníka i dvě osoby, většinou se jedná o manžele. Pokud však chce poručník rozhodnout o nikoli běžné záležitosti, která se týká dítěte, musí toto rozhodnutí schválit soud. *„Poručník odpovídá za řádné plnění své funkce a podléhá stálému dozoru soudu“* (§ 933, odst. 1 OZ, 2012).

4.4 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Pokud o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka. Toto svěření musí být v souladu se zájmy dítěte (§ 953 odst. 1, OZ, 2012). Tato osoba musí být schopná řádně vykonávat péči o dítě a mít bydliště na území ČR. Pokud se dítěte ujme osoba blízká či příbuzná, soud dá této osobě přednost před jinou osobou, je-li to v zájmu dítěte (§ 954 odst. 2, OZ, 2012). Pro dítě, o které nemohou rodiče pečovat, je svěření do péče prarodičů tou nejvhodnější volbou, neboť je dítě zná od narození, jsou jeho nejbližšími příbuznými, a mezi oběma generacemi ve většině případů panuje velmi kladný vztah. Dítě je tak ušetřeno mnoha stresujícími situacím, kdy by si muselo zvykat na jiné, cizí lidi.

4.5 Prarodiče pěstouni

Další formou náhradní rodinné péče je pěstounská péče, do které se svěřují děti, o které nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník. Tato péče je řízená a kontrolovaná státem. Dítě může být svěřeno do péče jednotlivce, ale i do péče manželů. Pěstouni mohou být i příbuzní dítěte, například strýcové, tety, dospělí sourozenci nebo prarodiče. Pokud se dítěte ujme osoba blízká, dá jí soud opět přednost před osobou jinou (§ 962 odst. 2, OZ, 2012). Tato péče je pak označována jako příbuzenská pěstounská péče. Pokud dítě nemůže

vyrůstat ve své rodině, jeví se forma příbuzenské pěstounské péče jako jedna z nejvhodnějších, neboť dítě zůstává nadále ve známém prostředí a se svými příbuznými. Existují však i určité problémy týkající se příbuzenské pěstounské péče. Matějček (1999, s. 50–51) popisuje osobní zkušenosti prof. J. Koluchové: Babičky a dědečkové pěstouni vnímají pokrevní sounáležitost, rodinnou výlučnost a nedotknutelnost. Nabízenou odbornou pomoc často odmítají. Špatně přijímají rady a zkušenosti druhých a jejich zájem vidí spíše jako vtíravost. Hájí si své rodinné soužití, a pomoc ze strany úředníků byť jen při vyřizování potřebných záležitostí vnímají jako kontrolu, kterou nepotřebují. Oni přece vychovali své děti, a tak dokáží vychovat i svá vnoučata. Vždyť je to jejich krev. Jejich chování, mentalita a uvažování často vyvolávají dojem, že jsou prarodiče spíše v roli adoptivních rodičů a ne jen pěstounů.

4.6 Nevlastní prarodiče

S vysokým počtem rozvodů v dnešní společnosti zároveň roste i počet rodin doplněných, do kterých přichází na místo původního rodiče nový partner. Společně s novým partnerem přichází do rodiny i jeho rodiče. Děti tak získávají nové „nevlastní“ prarodiče a sami se stávají „nevlastními“ vnoučaty. Prarodiče často přijímají svá nová vnoučata přívětivěji než nové partnery svých dětí, ke kterým mívají časté výhrady a zábrany (Matějček, Dytrych, 1999, s. 113–114).

Často se také můžeme setkat s případy, kdy manželé nebo partneři nemohou mít kvůli zdravotním potížím své vlastní děti. Jejich touha po dítěti často vyvrcholí osvojením neboli adoptí dítěte. Adopte je životním rozhodnutím partnerů, ale zároveň má vliv na celou rodinu. Zatímco při narození vlastního vnoučete prarodiče přemýšlí, zda je to včas či nikoli, při adopti dítěte jsou to úvahy, zda se to vůbec mělo stát. Jaký postoj zaujmou prarodiče vůči adopti dítěte, závisí na mnoha činitelích. Jedním z nich je zdravotní stav vlastních dětí. Neplodnost vlastních dětí totiž prarodiče prožívají často bolestněji než samotní mladí. Proto své děti při adopti většinou morálně podporují. Nové vnouče přijímají s radostí a vřelostí. Můžeme se však také setkat s velmi negativními názory na adopti dítěte ze strany prarodičů. Jejich postoj většinou pramení ze snahy ochránit své děti od komplikací, které sebou adopte může přinést. Jejich postoje jsou často ovlivněny předsudky o dědičných sklonech či rasových vlastnostech po vlastních rodičích dětí. To vše se pak odráží na vztahu, který mají prarodiče k adoptovanému dítěti (Matějček, Dytrych, 1997, s. 90–91).

4.7 Náhradní prarodiče

Většina rodičů si uvědomuje, jak jsou prarodiče pro děti důležité a významné, a jakým přínosem mohou být i pro ně samotné. Že typickou roli babičky či dědečka nemůže nahradit nikdo jiný. Jenže ne všechny rodiny mají své prarodiče. Důvodem může být například nechuť prarodičů trávit čas se svými vnoučaty, nebo fakt, že bydlí daleko a tudíž je styk s nimi omezen na minimum, anebo že prarodiče již zemřeli. Děti jsou tak ochuzeny o své pomocníky, vypravěče a zastánce, ale také zároveň nemohou prožívat mezigenerační vztahy, které jsou pro jejich zdravý vývoj důležité. V mnoha rodinách bez vlastních prarodičů tak přicházejí na řadu „náhradní“ babičky a dědečkové. Mohou jimi být například hodné sousedky, které děti občas pohlídají, nebo si s nimi jen povídají.

Program 3G – Tři generace

V roce 2011 založilo občanské sdružení Hestia dobrovolnický program 3G – Tři generace, v rámci kterého pomáhá nalézt rodinám, které nemají možnost mezigeneračního soužití náhradního prarodiče, který bude trávit vyhrazený čas s dítětem a jeho rodinou. Hestia provozuje středisko v Praze a koordinuje střediska: Adra České Budějovice, Charita Jičín, Spektrum Kroměříž, Elim Opava a Dobrovolnické centrum, o.s. Ústí nad Labem. Hlavním cílem programu je podpora mezigeneračního soužití a solidarity a vytvoření pozitivního vztahu mezi dobrovolníkem, rodinou a dítětem. Dobrovolníkem se může stát osoba nad 50 let, která chce smysluplně prožít stáří a chce předávat životní zkušenosti dětem, které nemají možnost prožít mezigenerační vztahy. Podmínkou je čistý trestní rejstřík, zdravotní způsobilost a absolvování psychologického pohovoru a školení. Do programu vstupuje rodina s dítětem předškolního nebo školního věku. Spojení dobrovolníka s konkrétní rodinou není náhodné. Hestia prostřednictvím speciálního školení zjistí, co dobrovolník chce a jaký je. Na základě výsledků pak Hestia vybírá konkrétní rodinu, která mu bude nejlépe vyhovovat. Dobrovolník s dítětem a rodinou tráví jedno až dvě odpoledne v týdnu, po dobu nejméně 6 měsíců. Věnují se volnočasovým aktivitám, chodí na hřiště a výlety. Prospěch z tohoto programu mají všichni. Dětem se dostává potřebného kontaktu se starší generací, dobrovolníci se mohou podělit o své zkušenosti s dětmi, které se na ně těší a rodiče tak mají více času na zařízení potřebných záležitostí. Program 3G – Tři generace je akreditovaný u Ministerstva vnitra ČR podle zákona o dobrovolnické službě. V roce 2014 je financován především Ministerstvem práce a sociálních věcí a Ministerstvem vnitra. Za loňský rok spojilo občanské sdružení Hestia

30 náhradních prarodičů a dětí (Zdroj: <http://www.hest.cz/cs-CZ/co-delame/program-3-g-tri-generace>).

Abychom zdokumentovali jaký smysl a přínos má tento program nejen pro rodinu, ale i pro dobrovolníka, přikládáme příběh paní Anny, která se do programu 3G – Tři generace zapojila:

Anna (52) moc ráda chodí na procházky, luští křížovky, pěstuje květiny, čte nebo objevuje stále nové věci. Její rodina žije asi sto kilometrů daleko, a proto se s ní nevidá tak často. Aby nebyla sama, pořídila si pejska. Nedávno se musela i s ním přestěhovat do nového bytu na druhém konci Prahy, kde nemá žádné známé. Začala navštěvovat univerzitu třetího věku, kde se seznámila s pár přáteli. S těmi se ovšem nemůže denně vidat a tak má mnoho volného času, který tráví sama... Jak moc jí teď ale chybí někdo, s kým by si mohla popovídat nebo zajít ven do parku. Anička se těšila, že bude chodit se svými vnoučaty si hrát na dětská hřiště, teď je její rodina ovšem příliš daleko, aby se jí mohla věnovat. Ta přijíždí vždy jen na svátky, kdy vzpomínají, jak jim všem bylo společně dobře, jak babička Anička vždy vytvořila v pošmurném dni příjemnou domácí atmosféru.

Anička je jedna z dobrovolnic, která se nebála do programu přihlásit a která je teď spokojená, protože svůj volný čas může věnovat někomu dalšímu. Anička chodí jednou týdně ven s malou Markétkou, které nedávno zemřela maminka a o kterou se stará jen její tatínek. Anička Markétce může nabídnout ženský vzor, který jí teď tak moc chybí. Volná odpoledne tráví různě - jednou upečou něco dobrého na zub, podruhé se jdou podívat do parku nebo se jen tak dívají na pohádku v televizi. Anička tak šetří tatínkovi čas na zařízení nezbytných věcí a zároveň vytváří v rodině pohodu, která zde byla dřív. Tatínek ji na oplátku vzal zase do divadla, aby ji oplatil její snahu a pomoc. Anička našla způsob, jak smysluplně trávit volný čas. Navíc se v programu seznámila s dalšími dobrovolníky, se kterými občas zajde ven do kavárny si popovídat.

(Zdroj: <http://www.hest.cz/cs-CZ/co-delame/program-3-g-tri-generace>)

Projekt Trojlístek – sblížení tří generací

Dalším podobným projektem, který spojuje náhradní prarodiče s rodinou s dětmi, je Trojlístek brněnského Centra pro rodinu a sociální péči. Projekt byl zahájen v roce 2012. Vychází ze zkušeností rakouského projektu Oma Dienst. Tato služba ve Vídni zajistí ročně kolem šesti set kontaktů mezi náhradními prarodiči a rodinami s dětmi. Cílem projektu Trojlístek je navázat vztah mezi generacemi a zároveň usnadnit rodičům návrat do práce. Tento projekt je vhodný pro ženy nad 50 let, které chtějí získat novou náplň života a mají zájem pomoci cizím rodinám s hlídáním dětí. Na straně druhé jsou cílovou skupinou rodiny s dětmi do 15ti let věku. Obě strany projdou vstupním pohovorem, na kterém

uvedou, co požadují a co očekávají od druhé strany. Na základě požadavků obou stran vybere centrum pro náhradní babičku vhodnou rodinu. V dnešní době je typickým problémem rodin s dětmi nedostatek míst v zařízeních předškolní péče. Zde je Trojlístek vítanou pomocí, avšak jeho realizace probíhá v současnosti pouze v jihomoravském kraji. Mezi náhradní babičkou a rodinou se vytvoří pracovní přátelský vztah, založený na dobrovolné účasti obou stran, a na doporučeném finančním ohodnocení pro náhradní babičku. Doporučená cena za tuto službu je 50 Kč/hod., což je ve srovnání se soukromými školkami cena podstatně nižší. Pro náhradní babičky tak projekt představuje vedle smysluplně stráveného času i určitý přivýdělek. Projekt je financovaný z evropského sociálního fondu prostřednictvím operačního programu lidské zdroje a zaměstnanost, a ze státního rozpočtu ČR (Zdroj: <http://www.crsp.cz/rodiny-s-detmi/161-trojlistek>).

5 Mezigenerační vztahy a komunikace

5.1 Vztahy mezi generacemi

Vztahy uvnitř rodiny patří mezi nejpřirozenější v lidském životě. Jsou ovlivňovány mnoha faktory, například společným soužitím více generací, sociálním i ekonomickým postavením rodiny, rolami jednotlivých členů, ale také tím, jaké hodnoty členové rodiny upřednostňují. Nejvíce pozitivním mezigeneračním vztahem je vztah mezi dítětem a matkou. Problémy zde nastávají v období puberty dítěte, které se bouří proti rodičovské autoritě. Naopak nejvíce negativním je vztah mezi autoritativními seniory a ctižádostivými dospělými (Ort, 2004, s. 71). Pokud je rodina soudržná, poskytuje svým členům pocit bezpečí, jistoty a emocionální podpory. Soužití všech členů v takové rodině je založeno na demokracii a solidaritě, kde je přirozená úcta ke stáří, a kde se všichni vzájemně respektují a podporují (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 80).

Cibulec (1980, s. 27–28) uvádí činitele, jež ovlivňují a utvářejí vztahy mezi generacemi. Mezi pozitivní činitele patří *altruismus*, který vychází z úcty ke druhým, ze spolupráce a vzájemné pomoci. Nezbytná je také *empatie*, kdy je člověk schopen pohlížet na svět očima druhého a vcítit se do jeho pocitů. Každý by si měl umět vážit ostatních, ale zároveň i sebe sama. Být sebekritický, velkorysý a umět se překonávat. Důležitým předpokladem pozitivního vztahu k druhým je pak *schopnost odpouštět*, neboť nikdo není neomylný. Odpuštěním se zbavíme trápení a získáme klid. Pokud člověk odpustit nedokáže, zůstává v něm hořkost a bolest. Zejména při soužití více generací hraje velkou roli *sociabilita*, neboli schopnost vstupovat od vztahů a ochota ke společenskému přizpůsobení. Jedinci s vyšší mírou sociability lépe navazují kontakty s druhými, jsou více přívětiví a málo konfliktní.

Mezi negativní činitele, které narušují vztahy mezi generacemi, patří zejména *nesnášenlivost a vměšování se do záležitostí jiných*. Nesnášenlivý člověk má výhrady ke všemu a s ničím není spokojený. Dalším negativním činitelem je *pedantství*, kdy je jedinec zvyklý na určitý způsob života, který musí dodržovat. Problémy pak nastávají především, pokud vyžaduje od druhých, aby jeho způsob života tolerovali či se mu dokonce přizpůsobovali. Za nejprimitivnější formu ve vztazích mezi lidmi je považována *hrubost*. Nositeli bývají zejména lidé nižší inteligence a přizemních zájmů. V neposlední řadě do tohoto výčtu patří i *honba za majetkem*. Lidé se mnohdy nestydí odložit důstojnost a hrdost jen proto, aby získali pro ně výhodnou věc či postavení (Cibulec, 1980, s. 29–30).

5.2 Komunikace mezi generacemi

„Komunikování naše vzájemné vztahy i osobnost nejen odráží, nýbrž je též spoluutváří“ (Plaňava, 2005, s. 8).

S utváření vztahů v rodině přímo souvisí vzájemná komunikace mezi jednotlivými členy rodiny. Komunikace patří mezi každodenní činnosti nás všech. Komunikujeme prostřednictvím slov, gest, intonace, mimiky, ale také úsměvem, pohlazením, pohledem i souznějícím mlčením. Vzájemná komunikace mezi členy rodiny probíhá odlišně než komunikace s cizími lidmi. Lidé v naší rodině jsou našimi nejbližšími a nejdůležitějšími osobami. Ačkoliv jsme si tyto osoby sami nevybrali, jsou součástí našeho života. Žijeme s nimi, známe jejich názory, postoje i reakce. Můžeme s nimi mluvit bez přetvárek, bez vytahování, či soupeření, které je pro komunikaci mezi lidmi mimo rodinu typické. Často si vzájemně sdělujeme věci, které jsou soukromé, a které bychom nikomu mimo rodinný kruh nesdělili. Nemusíme nic předstírat, neboť jsme v kruhu lidí, kteří znají nás, a my známe je. Plaňava (2005, s. 26) uvádí, že pro vzájemné porozumění je nezbytná určitá míra společných či obdobných zkušeností s okolním světem, ale zároveň musíme být odlišní, abychom si měli co sdělovat a vyměňovat. Každá z generací má však na různé záležitosti různý pohled, což může vést ke vzniku problémů. To, co jedna generace může upřednostňovat, může v druhé generaci vyvolávat nepochopení, nezájem a lhostejnost. Sřety zájmů, pohledů na svět a odlišný způsob života pak často vyvrcholí konfliktem, který bývá mnohdy o to bolestnější, neboť se týká našich blízkých.

5.3 Mezigenerační konflikty

Být ve vztahu s druhými lidmi znamená setkávat se také s konflikty. Konflikt znamená střet dvou protikladných zájmů, názorů, postojů a potřeb. Každý má své potřeby, které chce uspokojit. Cibulec (1980, s. 179) uvádí, že podstatou konfliktu je pokud splnění přání jedné strany vylučuje splnění přání druhé strany. O mezigeneračních konfliktech hovoříme, pokud jsou spory mezi jednotlivými generacemi, nejčastěji tomu bývá mezi nejstarší a střední generací. Nejsou však vyloučené ani konflikty mezi prarodiči a vnoučaty. Každá generace žije ve svém světě, má svůj pohled na svět, svůj způsob života, své potřeby a očekávání. Hlavní roli však především hraje sociální postavení jedince a s ním související práva (Ondrejko, 2006, s. 151).

Konflikty ale nemusí mít pouze negativní důsledky. Trélaun (2005, s. 11) uvádí, že pozitivním důsledkem konfliktu může být například nastolení jasnějších vztahů mezi lidmi, potvrzení určitého pravidla, anebo může sloužit jako zdroj osobního růstu jedince. Někdy jsou však důsledky konfliktu ničivé. V zápalu emocí často reagujeme prudce a nebojíme se proti svému „soupeři“ použít jakékoliv zbraně. Podle Matějčka a Dytrycha (1997, s. 57) jsou konflikty dobrou školou života, avšak je důležité, aby nebyly moc časté a hluboké, a aby směřovaly k dobrému. *„Dobře zvládnuté konflikty v rodině mohou totiž významně přispívat k tomu, abychom si lépe uvědomovali hodnoty, které nás spojují“* (Matějček, Dytrych, tamtéž).

Člověk si z hlediska genetické posloupnosti projde generací dítěte, rodičů, prarodičů a někdy i praprarodičů. Nejstarší generace má období dětství, dospívání a také produktivní věk již za sebou. Nejmladší generaci tato období teprve čekají. Mezi těmito generacemi je tak velká propast v životních zkušenostech. Nejstarší generace – prarodiče si už něco prožili, mají své zkušenosti s mnoha problémy, které mohou potkat i jejich vnoučata. Naopak vnoučata tyto zkušenosti nemají. Problémy které je potkají, často řeší odlišným způsobem, než jaký by volili prarodiče. Může tak docházet ke konfliktům plynoucích z věkových rozdílů v názorech a postojích. Nejvíce se generační rozdíly projevují ve vztahu dětí, rodičů a prarodičů. Každá generace má své typické věkové zvláštnosti, které své příslušníky přímo charakterizují. Starší jedinci bývají opatrnější, nechtějí moc riskovat a mívají větší pocit odpovědnosti. Zároveň se ale hůře přizpůsobují novým změnám a nesnadno mění svá přesvědčení. Naproti tomu mladší generace je přizpůsobivější a snadno se učí novým věcem. Aby bylo možné přecházet konfliktům mezi generacemi, je důležité, aby se všichni snažili těmto věkovým zvláštnostem porozumět (Švancara, 2004, s. 105–106).

K mezigeneračním sporům často dochází při soužití dvou dospělých generací. Společné bydlení přináší mnohé výhody, ale také i úskalí. Mezi výhody lze bezesporu zařadit mezigenerační výpomoc, která od nejstarší generace ke střední probíhá převážně formou hlídání dětí, ale čím dál častěji také formou finanční výpomoci. Naopak od střední generace k nejstarší je to převážně pomoc s domácností. Nebýt sporů, které toto soužití mnohdy přináší, vypadalo by to jako ideál, kdy jedna generace pomáhá druhé a naopak. Nejčastější spory se týkají bydlení a užívání společných prostorů, ale také ohledně výchovy vnoučat. Častým problémem je neúcta dětí k věcem, ke kterým mají rodiče citové pouto a které jsou součástí jejich života. Starší rodiče si již hůře zvykají na nové věci.

Často chtějí žít dále tak, jak žili doposud, a proto mladým nechtějí ustupovat. Problémy nastávají především, pokud si mladí chtějí zařídit bydlení, ale rodiče jsou proti úpravám, na něž by si musely zvykat. Lpí na věcech a hodnotách, ve kterých mají své vzpomínky. Mladí jejich zvyklosti často nechápou a neuznávají, což vede ke konfliktům. Při výchově vnoučat dochází ke sporům, zejména pokud prarodiče zasahují do výchovy vnoučat, kde chtějí prosadit své zkušenosti. Prarodiče by měli být se svými zkušenostmi pomocníky a rádcí, a ne přebírat rodičovskou roli a s ní spojenou výchovu. Pro zdravý psychický vývoj dítěte je velmi důležité jednotné působení všech dospělých. Dítě vnímá vzájemné vztahy v rodině. Jak uvádí Ondrejko (2006, s. 155) „*rodina je pro vnoučata školou mezilidských vztahů*“ kde dítě vnímá, jak se dospělí dokáží domluvit, jak se mají rádi. Podle toho se dítě učí toleranci a respektu k druhým. Podle Ondrejko (2006, s. 151) mají však mezigenerační spory pro děti i jistý význam. Děti se totiž musí naučit prosazovat svůj názor, aby jim nechyběla odvaha stát si za svým názorem, a nestaly se lehko porazitelnými v dnešní společnosti, která je orientovaná na výkon.

Průměrný věk se postupně prodlužuje, a proto nejsou výjimkou rodiny, kde se setkávají i čtyři žijící generace. Věkové zvláštnosti každé z generací tak mohou hrát ve vztazích v rodině velkou roli. Neshody v rodině týkající se výchovy dětí, způsobu života či pohledu na svět jsou odlišné nejen z hlediska generací, ale také i jednotlivců. Při řešení určitého problému se tak může sejít mnoho způsobů a návodů jak jej řešit, přičemž každý jedinec si jistě bude myslet, že ten jeho způsob vyhovuje nejvíce. Problémy nastávají především při vícegeneračním soužití, kdy generace žijí spolu na jednom místě, kde se dělí o prostory k bydlení, každý den se potkávají a kde často společně tráví i většinu volného času. Zde pak stačí málo k tomu, aby se i ze sebemenších a banálních sporů staly velké a hluboké konflikty, které mohou poznamenat celou rodinu. Pro harmonické soužití více generací je proto nutná určitá míra tolerance, respektu k druhým a mezigenerační solidarita a porozumění. Myslím si, že i přes komplikace týkající se vztahů a komunikace v rodině a to nejen té vícegenerační je zapotřebí, aby všichni členové nalézali nová témata ke komunikaci, příležitosti k vzájemnému setkání, které povedou k prohlubování a upevňování vztahů v rodině. Jen tak bude rodina příjemným místem, do kterého se budou její členové rádi vracet. Místem, které je tak jedinečné, jako jsou jedineční ti, kteří jsou jeho součástí.

ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI

Každý člověk si v průběhu života projde několika rolemi, z nichž některé získá automaticky pouhým plynutím času. Jsou to například určitým věkem vymezená období dětství, dospělosti a stáří. U některých rolí může člověk ovlivnit jejich načasování. Přijetí těchto rolí má každý člověk ve svých rukou. Patří sem například role rodičovská či profesní. Role, která však není vymezená určitým věkem a u které člověk sám nemůže ovlivnit její načasování, je role prarodiče. O tom, kdy se člověk stane prarodičem, rozhodují jiní – jeho děti. Ať je připraven či nikoli, ať chce nebo ne získává novou životní roli, která jej bude provázet po zbytek jeho života. Každý se s tímto faktem musí vyrovnat po svém. Někdo tuto roli přijme s vřelostí a láskou, zatímco jiný na to není připraven, necítí se být „tak starý“, aby byl prarodičem. Jaké postavení bude mít prarodič v rodině je závislé na mnoha faktorech. Především na věku samotného prarodiče, zda prarodič žije společně se svými dětmi ve vícegenerační rodině a pak také na vztazích, které mezi sebou jednotliví členové rodiny mají. Prarodiče mohou v rodině zaujmout několik rolí. Od milujících babiček a dědečků, pomocníků a rádců, až po zástupce rodičů v rodinách, které se potýkají s vážnými problémy. Mohou být poručníky či pěstouny svých vnoučat a převzít tak rodičovskou roli, pokud ji rodiče dětí nemohou z vážného důvodu vykonávat. Poskytují také nezpochybnitelný vzor, který může ovlivnit další život našich dětí, ale i nás samotných. Prarodiče umožňují svým vnoučatům nahlédnout do života dospělých ze zcela jiného úhlu, než který vidí prostřednictvím svých rodičů. A rodičům samotným poskytují určitou jistotu, že ta část života, která je teprve čeká, může být smysluplná a naplňující, jež může přinášet užitek nejen jim samotným ale také i druhým. Prarodiče bezesporu patří do života našich dětí i nás samotných. Jen stěží bychom hledali někoho jiného, kdo by se mohl jen přiblížit k tak cennému a jedinečnému významu jaký prarodiče mají. Jinak řečeno, teta zůstane vždy jen tetou, ale babička či dědeček jsou výjimečné a nenahraditelné osoby v životě dětí. Jsou to často lidé staršího věku, kteří mají velkou část života za sebou a před nimi je životní etapa plná bilancování a zhodnocování toho, co prožili, ale také plná obav a nejistoty, co je ještě čeká a jak dlouho. Je třeba si uvědomit, že čas utíká překotným tempem a život není nekonečný a naši rodiče tu již nemusí být moc dlouho. Některé děti se tak bohužel setkají se svými prarodiči jen na krátký čas. O to však cennější mohou být vzpomínky na ně. Proto neberme svým dětem možnost být se svými prarodiči a nechuzujme je o možné vzpomínky, které je pak mohou provázet celým dalším životem. A neberme svým rodičům možnost být se svými vnoučaty a také s námi.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 Metodika

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mého výzkumného šetření je zjistit, jaký pohled mají současní vysokoškoláci na roli a postavení prarodiče v rodině. Zda je prarodič vítaným pomocníkem a rádcem v rodině, který pomáhá s péčí o vnoučata a o chod domácnosti, nebo zda je spíše chápán, jako jakési břímě, které mladou rodinu více omezuje, neboť se na něj „musí“ brát ohled. V současnosti se také velmi často zmiňuje, že vícegenerační soužití je na ústupu, a proto by mne zajímaly názory a postoje studentů na soužití více generací, jaké motivy či důvody vedou lidi k tomuto typu soužití a jaké výhody nebo nevýhody mohou podle nich z tohoto typu soužití vyplývat.

V rámci mého kvantitativního šetření byly stanoveny tyto výzkumné předpoklady:

1. Lze předpokládat, že prarodič je u současných studentů vnímán jako vítaný a významný pomocník v rodině.
2. Lze předpokládat, že většina studentů by raději volila soužití oddělené od prarodičů než soužití vícegenerační.
3. Lze předpokládat, že hlavním motivem vedoucím k vícegeneračnímu soužití je vzájemná výpomoc a podpora.

Výzkumné otázky:

1. Co může prarodič rodině poskytnout a nabídnout?
2. Co může rodina poskytnout prarodiči?
3. Jak studenti vnímají celkový vliv prarodiče na dítě?
4. Jak často by se podle nich mělo dítě s prarodiči stýkat?
5. Jaké jsou podle nich nejčastější důvody sporů ve vícegenerační rodině?
6. Jaký motiv či důvod by je vedl k vícegeneračnímu soužití?
7. Jaké výhody či nevýhody mohou z vícegeneračního soužití vyplývat?

6.2 Metody výzkumného šetření

Pro své výzkumné šetření jsem si zvolila kvantitativní výzkum. Chráska (2007, s. 12) vymezuje kvantitativní výzkum jako: „*záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy*“. Výzkumník používající kvantitativní výzkum získává omezený počet informací o poměrně velkém množství jedinců. Vychází z obecně pojatého problému nebo nějaké teorie a zároveň usiluje o co nejpřesnější a nejužší vymezení výzkumného problému, aby mohl snadno ověřit platnost přesně formulovaných hypotéz (Jandourek, 2009, s. 205–206).

Pro sběr dat jsem použila metodu dotazování pomocí dotazníků. Gavora (2008, s. 122) definuje dotazník jako: „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*“. Dotazník patří mezi nejfrekventovanější výzkumné nástroje. Použití dotazníku má své jisté výhody, ale také i nevýhody. Jeho výhodou je, že patří mezi ekonomické výzkumné nástroje, neboť umožňuje získat velké množství informací od velkého počtu respondentů v relativně krátkém čase a zároveň při jeho vyplňování není nutná přítomnost výzkumníka. Nevýhodou v tomto případě však je nemožnost následné konzultace respondenta a výzkumníka při případných nejasnostech či nepochopení položených otázek. Proto před konečným zadáváním dotazníků respondentům bude proveden předvýzkum u malé skupiny respondentů, který povede ke zjištění, zda jsou položené otázky jasné a snadno srozumitelné či nikoliv. Chráska (2007, s. 163–164) k dotazníkové metodě uvádí: „*že nezjišťuje to, jací respondenti (pedagogická realita) skutečně jsou, ale jen to, jak sami sebe (pedagogickou realitu) vidí, nebo chtějí, aby byli viděni*“. Uvědomuji si také, že získané údaje nemusí být úplné a pravdivé a výsledky šetření tak mohou být částečně zkreslené.

Otázky v dotazníku by měly být jednoduché, srozumitelné a jednoznačné, aby nevyvolávaly možnost chápat je několika různými způsoby. Neměly by být sugestivní či zavádějící, jež by samy směřovaly k určité odpovědi. Konkrétní podoba dotazníku použitého v mém výzkumu je součástí bakalářské práce a je uvedena v příloze č. 3. V úvodu dotazníku bylo krátké představení, kde byl respondentům sdělen účel dotazníku a také instrukce pro jeho vyplnění. Dotazník obsahoval 2 otázky zjišťující demografické údaje – věk a pohlaví respondentů. Dále pak následovalo 23 otázek, z nichž 11 otázek bylo uzavřených, kde respondenti vybírali z předem stanovených odpovědí, 8 otázek

polouzavřených které nabízely včetně předem stanovených odpovědí také možnost vlastní odpovědi nebo možnost více odpovědí a 4 otázky škálové u kterých respondenti uváděli míru souhlasu či nesouhlasu s daným výrokiem.

6.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořili současní vysokoškoláci konkrétně z Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích studující kombinovanou formou studia. Na úvod musím ještě podotknout, že se z části jednalo o mé spolužáky ze stejného ročníku studující obor „Sociální pedagogika“, a také studenty studující tentýž obor, ale z jiných ročníků. Zbylou část tvořili studenti ze stejné fakulty, avšak studující obor „Učitelství pro mateřské školy“. Uvědomuji si však, že ne všichni současní vysokoškoláci mají již děti a tudíž nemají zkušenost s rolí a postavením prarodičů – tedy svých rodičů vůči vnoučatům a ostatním členům rodiny. Většina z nich však má jistě zkušenosti se svými vlastními prarodiči, a tak jistě mají i svůj názor na postavení prarodičů v rodině, avšak z pohledu kdy byli sami v rolích dětí a dospívajících.

6.4 Předvýzkum

Při vypracovávání otázek jsem se snažila otázky formulovat jednoduše, tak, aby byly jednoznačné, výstižné, srozumitelné a lehce pochopitelné. Aby nebyly zavádějící, či aby nesměřovaly již předem k určité odpovědi. I přesto však není možné vyloučit možnost, že při zadání dotazníků respondentům mohou vzniknout nějaké nejasnosti či nepochopení položených otázek. Proto ještě před závěrečným zadáváním dotazníků respondentům byl uskutečněn předvýzkum, kdy byly dotazníky předloženy deseti respondentům, kteří měli za úkol zhodnotit, zda jsou otázky srozumitelné a jednoznačné, aby bylo možné předejít problémům, které by mohly ovlivnit výsledky mého výzkumného šetření. Předvýzkum byl realizován na začátku ledna tohoto roku a po jeho úspěšné realizaci jsem přistoupila k samotnému výzkumu.

6.5 Realizace výzkumu

Výzkumné šetření probíhalo v lednu letošního roku, kdy jsem studentům dotazníky rozdávala osobně. Výhodou osobního setkání byla možnost představit sebe a také účel dotazníku. Poté, co byly dotazníky rozdány, měli studenti dostatečný čas na jejich vyplnění. Osobní setkání mi také zajistilo velkou návratnost dotazníků, neboť po jejich vyplnění mi byly ihned vráceny zpět. Celkem bylo studentům rozdáno 135 dotazníků. Dvě

respondentky dotazník odmítly vyplnit s tím, že jsou samy již prarodiči, a tak nebudou hodnotit samy sebe a tři dotazníky nebyly vyplněny úplně, a proto byly ještě před samotným vyhodnocováním vyřazeny. Kompletně vyplněných se jich vrátilo celkem 127, návratnost tedy činila 94 %, což považuji za dostatečný počet.

7 Vyhodnocení výzkumu

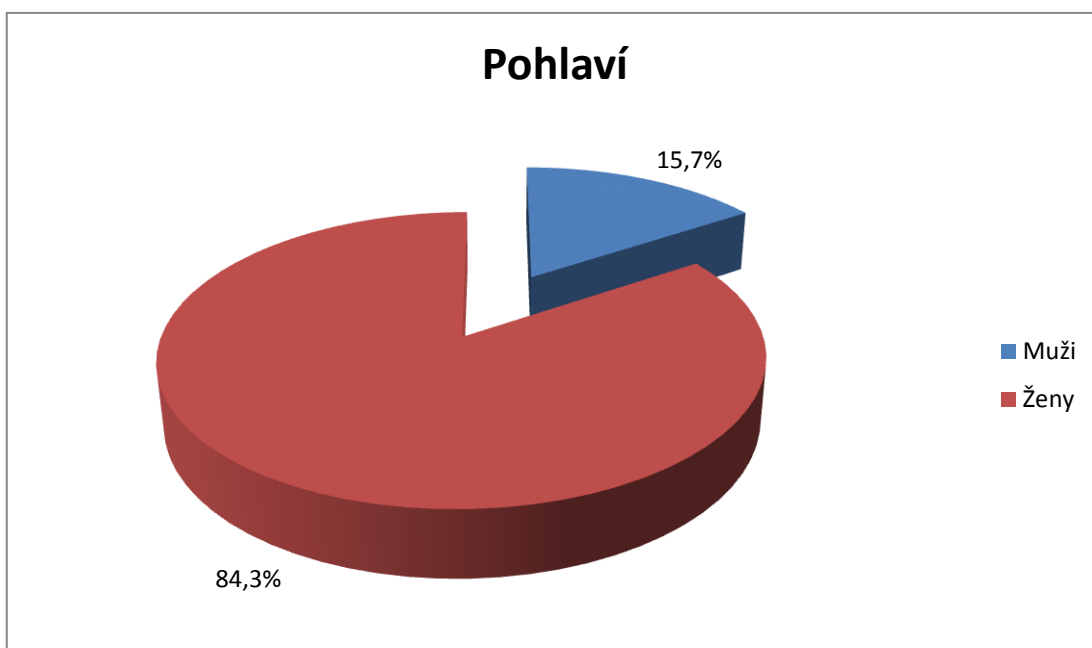
7.1 Složení výzkumného vzorku

Pohlaví respondentů

Tabulka 1: Pohlaví respondentů (vlastní výzkum)

Pohlaví	Ženy	Muži	Celkem
Σ	107	20	127
Σ %	84,3 %	15,7 %	100 %

Řádně vyplněné dotazníky odevzdalo celkem 127 respondentů. Z toho bylo 107 žen a 20 mužů. Nevyrovnaný poměr respondentů mužského a ženského pohlaví, jak je na první pohled patrné z grafu č. 1, považuji především za důsledek výběru studijních oborů, kde u obou oborů ve velké míře převažuje počet žen než mužů. Druhým hlediskem může být také aktuální přítomnost obou pohlaví při realizaci výzkumu. Jsem si proto vědoma, že výsledky výzkumu nelze zevšeobecňovat.

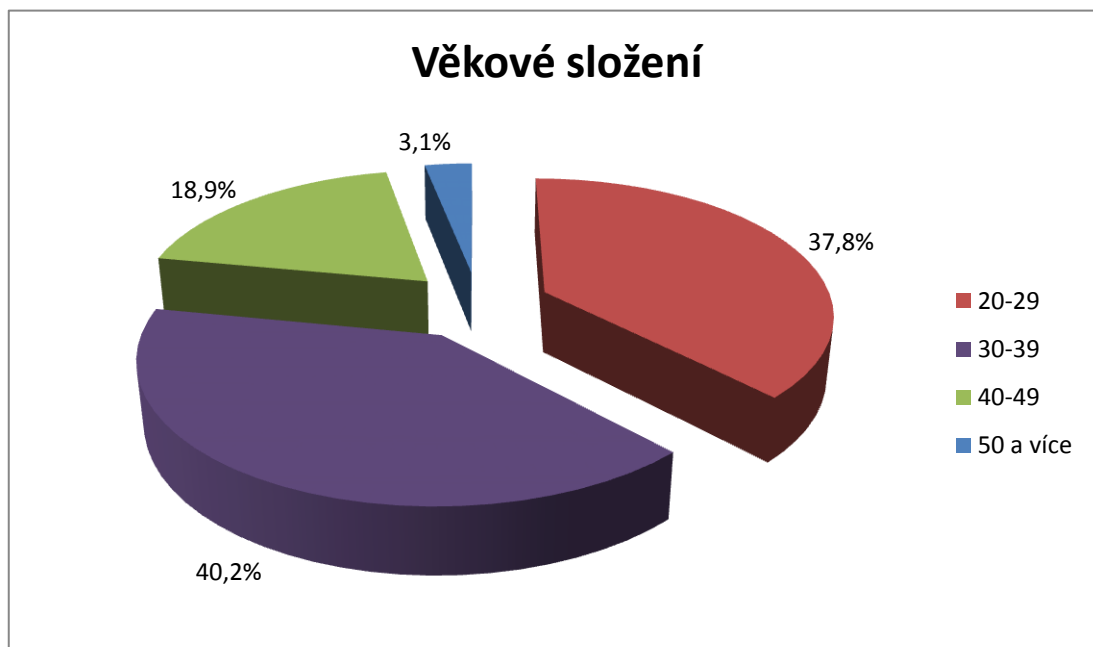
Graf 1: Pohlaví respondentů (vlastní výzkum)

Věkové složení respondentů

Tabulka 2: Věkové složení respondentů (vlastní výzkum)

Věk	20–29	30–39	40–49	50 a více	Σ
Ženy	46	34	23	4	107
%	43,0	31,8	21,5	3,7	100 %
Muži	2	17	1	0	20
%	10,0	85,0	5,0	0	100 %
Σ	48	51	24	4	127
Σ %	37,8 %	40,2 %	18,9 %	3,1 %	100 %

Výše uvedená tabulka č. 2 nám ukazuje věkové složení respondentů. Jelikož se jednalo o studenty kombinované formy studia, dalo se očekávat, že věkové složení bude rozmanitější, než jaké by bylo u studentů denního studia. A to se také potvrdilo. Největší zastoupení v počtu 51 respondentů (40,2 %) má věková kategorie 30–39 let. Za ní následuje kategorie 20–29 let s počtem 48 respondentů (37,8 %), poté kategorie 40–49 let, s počtem 24 respondentů (18,9 %) a nakonec 4 respondenti (3,1 %) v kategorii 50 a více let.

Graf 2: Věkové složení respondentů (vlastní výzkum)

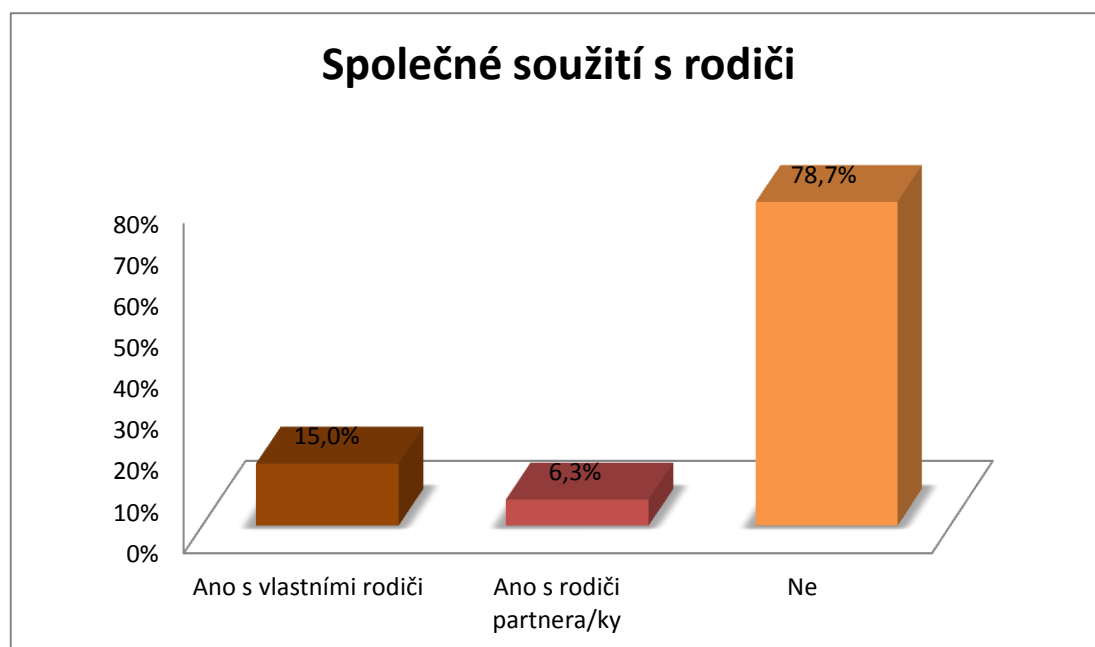
7.2 Prezentace dílčích výsledků výzkumu

Otázka č. 1: Žijete společně s rodiči (rodičem) v jedné domácnosti?

Tabulka 3: Společné soužití respondentů s rodiči (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ	Σ %	Σ %
ANO s vlastními rodiči	19	27	15,0	21,3 %
ANO s rodiči partnera/ky	8		6,3	
NE	100	100	78,7	78,7 %
Σ	127	127	100 %	100 %

První otázka výzkumného šetření se týkala společného soužití respondentů s rodiči. Tabulka č. 3 uvádí, že z celkového počtu 127 respondentů jich žije společně s rodiči pouhých 27 (21,3 %), z toho 19 (15,0 %) s *vlastními rodiči* a 8 (6,3 %) s *rodiči ze strany partnera nebo partnerky*. Převážná část tvořená 100 respondenty (78,7 %) žije odděleně od rodičů. To také odpovídá současnému trendu, kdy převažují rodiny nukleární neboli dvougenerační.

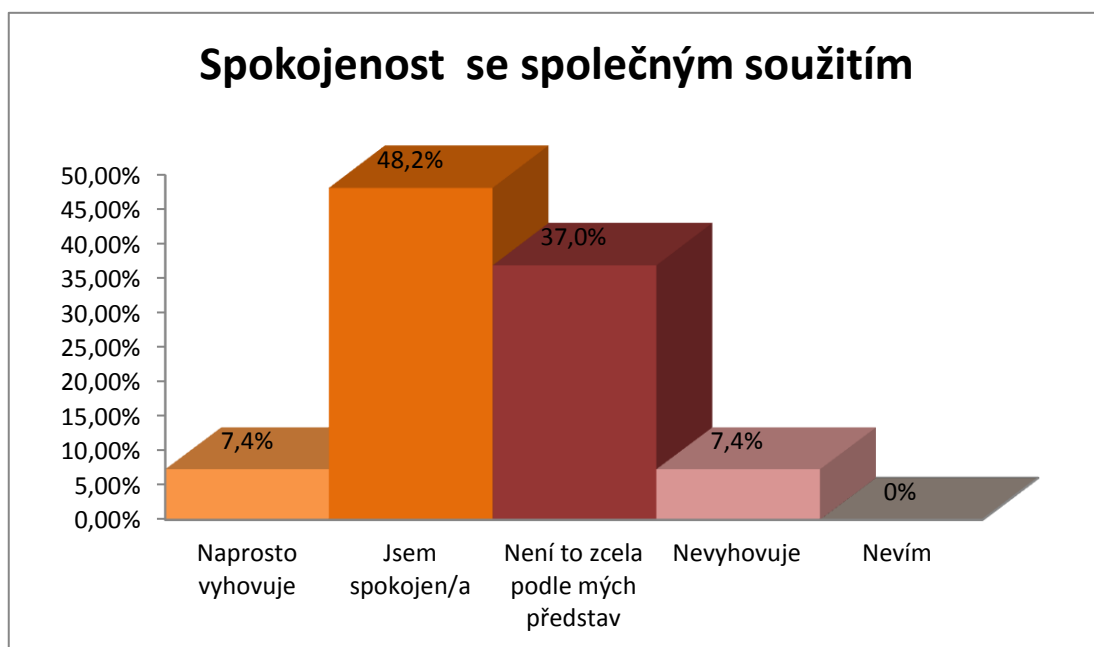

Graf 3: Společné soužití respondentů s rodiči (vlastní výzkum)

Na tuto první otázku navazovala ještě podotázka pro ty, kteří uvedli, že žijí s rodiči ve společné domácnosti. Na ni odpovídalo celkem 27 respondentů. Cílem bylo zjistit, do jaké míry jim tento typ vyhovuje, zda jsou spokojeni či nikoliv. Jak již ukazuje níže uvedená tabulka č. 4, společné soužití s rodiči *naprosto vyhovuje* pouze 2, tedy (7,4 %) respondentům. Nejvíce respondentů, tedy 13 (48,2 %), je s tímto typem soužití *spokojeno*. Pro 10 respondentů (37,0 %) *není tento typ podle jejich představ* a 2 respondentům (7,4 %) tento typ soužití *nevyhovuje*. Všichni respondenti věděli, jak na tuto otázku odpovědět, a tak odpověď *nevím* ne zvolil nikdo.

Tabulka 4: Spokojenost se soužitím s rodiči (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Naprosto vyhovuje	2	7,4
Jsem spokojen/a	13	48,2
Není to zcela podle mých představ	10	37,0
Nevyhovuje	2	7,4
Nevím	0	0
Σ	27	100 %

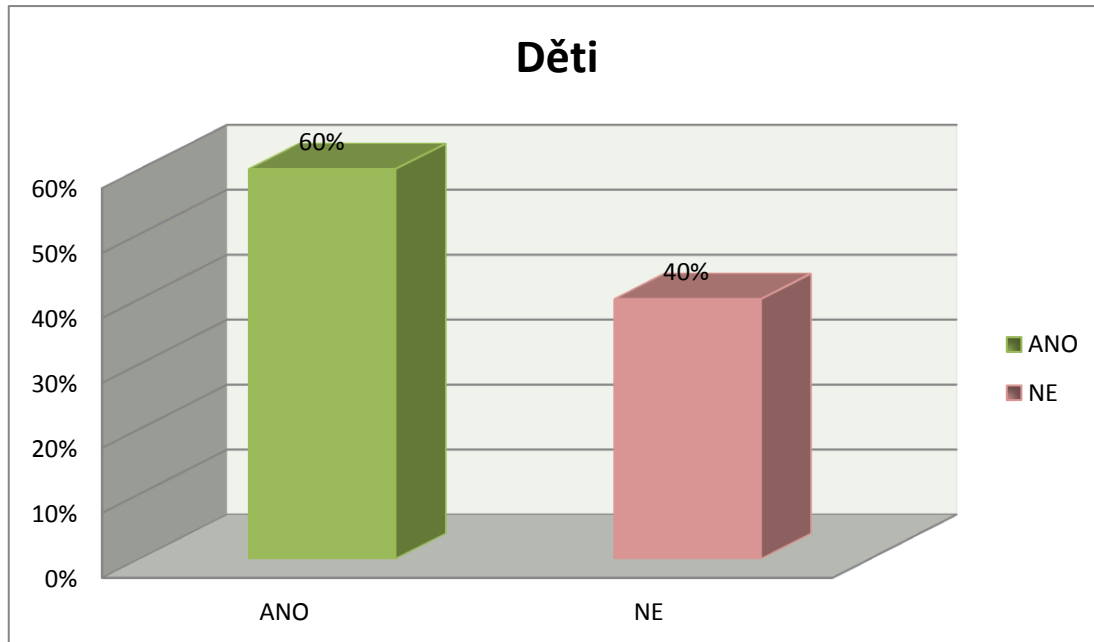
Graf 4: Znázornění spokojenosti respondentů se soužitím s rodiči (vlastní výzkum)

Otázka č. 2: Máte děti, pokud ano kolik?

Druhá otázka se týkala toho, zda mají respondenti děti. Z celkového počtu 127 respondentů jich má děti 76, tedy rovných 60 %, což značí, že více jak polovina respondentů jsou rodiči a rozdělují si tak svůj čas mezi svou rodinu a děti a také studium. Tento výsledek mě nepřekvapil, neboť jsem očekávala větší počet rodičů – studentů. Jisté je, že se do tohoto výzkumu promítl i fakt, že jde o studenty kombinované formy studia, na které chodí studenti různých věkových skupin, jak jsem již uváděla v grafu č. 2. U této formy studia je tak větší pravděpodobnost, že většina studentů má již své vlastní rodiny, než jak by tomu bylo u studentů denního studia, jejichž věkové složení by bylo jistě nižší.

Tabulka 5: Mají respondenti děti (vlastní výzkum)

Odpovědi	ANO	NE	Σ
Σ	76	51	127
Σ %	60 %	40 %	100 %

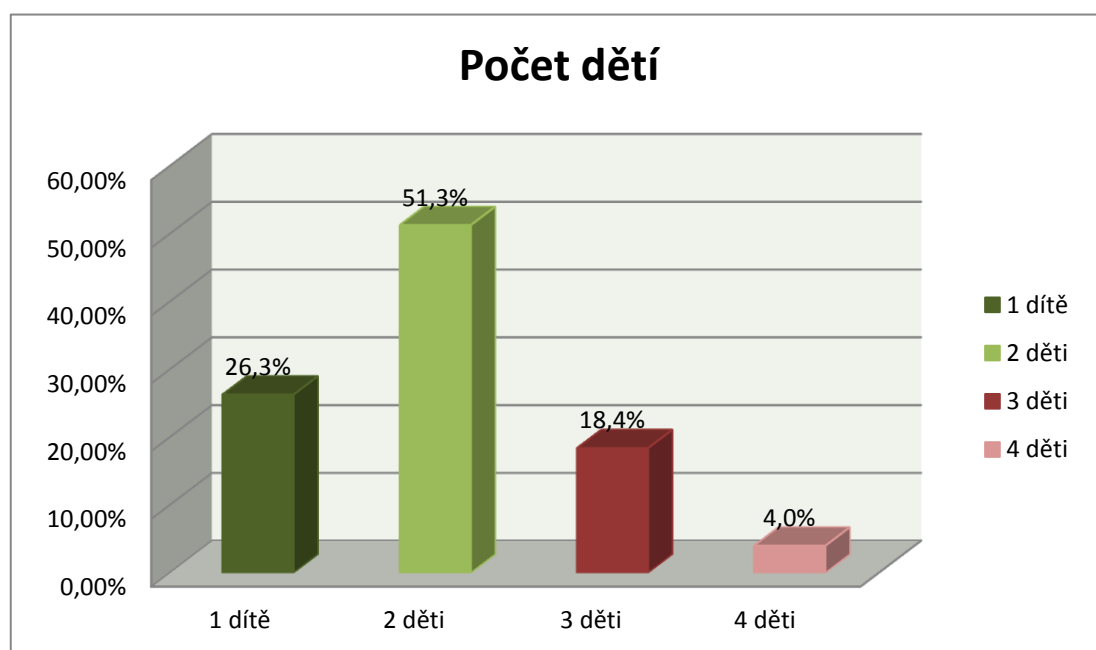

Graf 5: Mají respondenti děti (vlastní výzkum)

Druhým cílem této otázky bylo zjistit, kolik dětí respondenti mají. Počet respondentů – rodičů je 76. Nejvíce dotazovaných o celkovém počtu 39 (51,3 %) má děti *dvě*. Následuje 20 respondentů (26,3 %), kteří mají *jedno* dítě, 14 respondentů (18,4 %) se *třemi* dětmi a nakonec 3 respondenti (4,0 %) se *čtyřmi* dětmi.

Tabulka 6: Počet dětí (vlastní výzkum)

Počet dětí	Σ	Σ %
1 dítě	20	26,3
2 děti	39	51,3
3 děti	14	18,4
4 děti	3	4,0
Σ	76	100 %

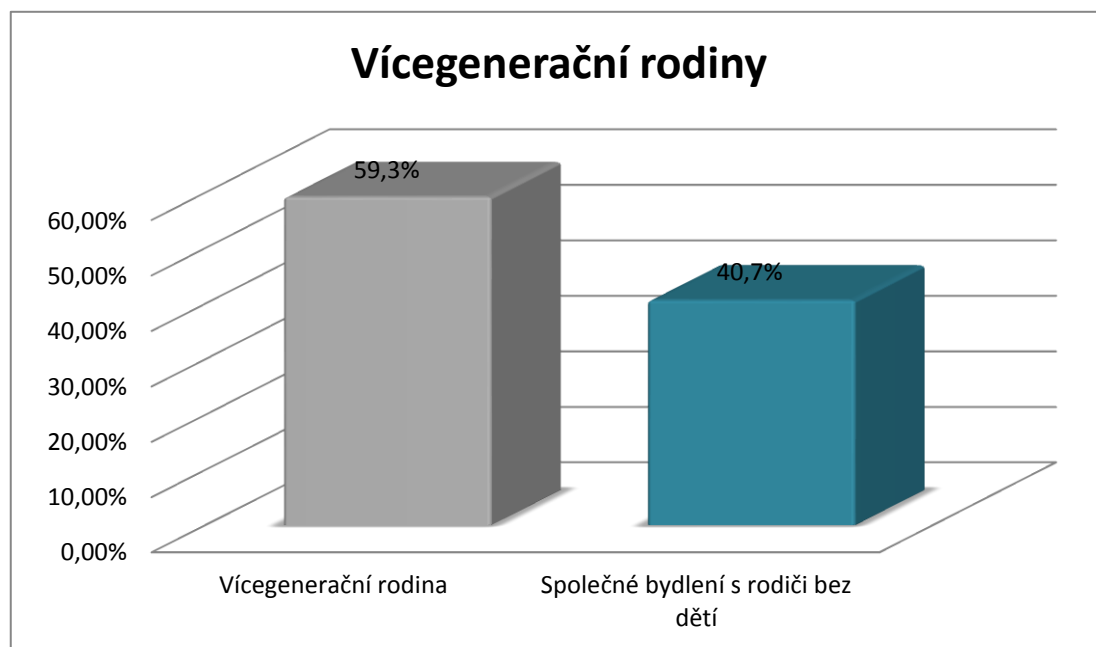

Graf 6: Znázornění počtu dětí (vlastní výzkum)

Společným posouzením otázky č. 1: „Žijete společně s rodiči v domácnosti“ a otázky č. 2: „Máte děti“, jsme mohli zároveň zjistit, kolik respondentů žije ve vícegenerační rodině složené z rodičů a jejich dětí a také prarodičů. Z celkového počtu 27 respondentů, kteří žijí společně s rodiči buď svými nebo ze strany partnera nebo partnerky jich má děti 16 (59,3 %). Zbylých 11 respondentů (40,7 %) žije s rodiči, ale děti nemají. Níže uvedený graf č. 7 tak ukazuje poměr rodin vícegeneračních a rodin žijících s rodiči, ale bez dětí. Pro současnou dobu jsou charakteristické především rodiny dvougenerační. Vícegenerační rodiny se v současnosti vyskytují převážně na venkovech. Trendem je oddělené bydlení od rodičů.

Tabulka 7: Vícegenerační rodina (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Společné bydlení s rodiči + děti	16	59,3
Společné bydlení bez dětí	11	40,7
Σ	27	100 %

Graf 7: Zobrazení počtu vícegeneračních rodin (vlastní výzkum)

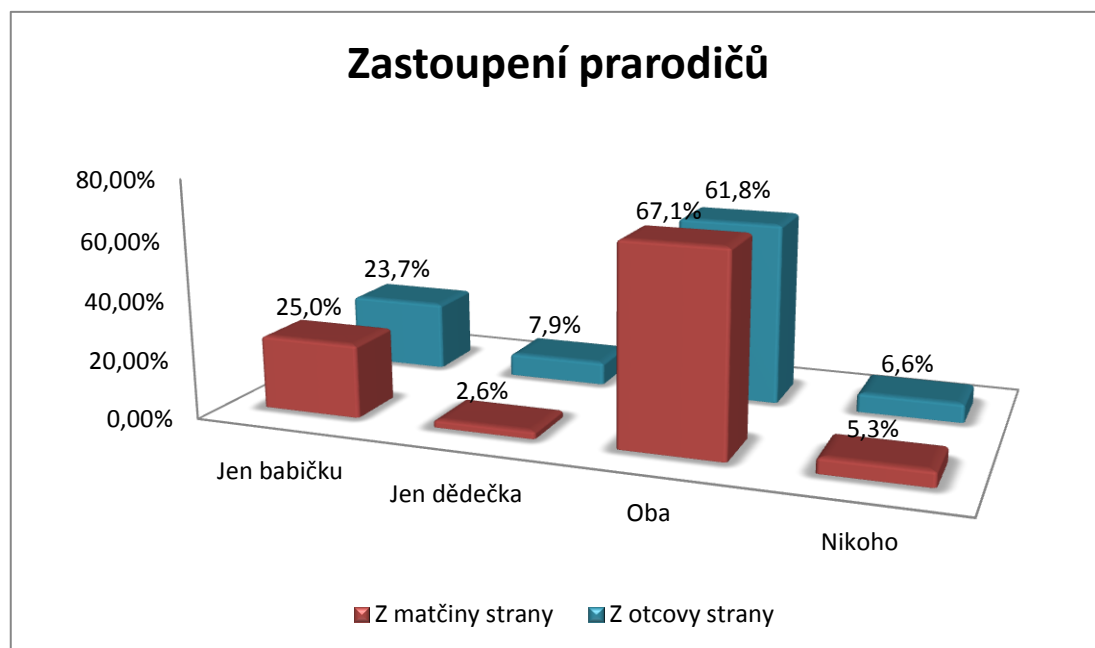
Následující otázky č. 3, 4, 5, 6 a 7 jsou určeny pouze pro ty respondenty, kteří již mají děti, a proto celkový počet respondentů odpovídajících na tyto otázky je snížen na 76. Od otázky č. 8 již odpovídali všichni respondenti a data budou opět zpracovávána s celkovým počtem 127 respondentů.

Otázka č. 3: Mají vaše děti prarodiče?

Tabulka 8: Zastoupení prarodičů (vlastní výzkum)

Z matčiny strany	Σ	Σ %	Z otcovy strany	Σ	Σ %
Jen babičku	19	25,0	Jen babičku	18	23,7
Jen dědečka	2	2,6	Jen dědečka	6	7,9
Oba	51	67,1	Oba	47	61,8
Nikoho	4	5,3	Nikoho	5	6,6
Σ	76	100 %	Σ	76	100 %

Třetí otázka měla zjistit, zda děti našich respondentů mají prarodiče jak z matčiny tak i z otcovy strany. Z níže uvedeného grafu č. 8 vyplývá, že z celkového počtu 76 rodin s dětmi má z matčiny strany *jen babičku* 25,0 % *jen dědečka* 2,6 % *oba prarodiče* 67,1 % a *nikoho* z nich 5,3 % dětí. Z otcovy strany má 23,7 % *jen babičku*, 7,9 % *jen dědečka*, 61,8 % *oba prarodiče* a 6,6 % *nikoho* z nich.

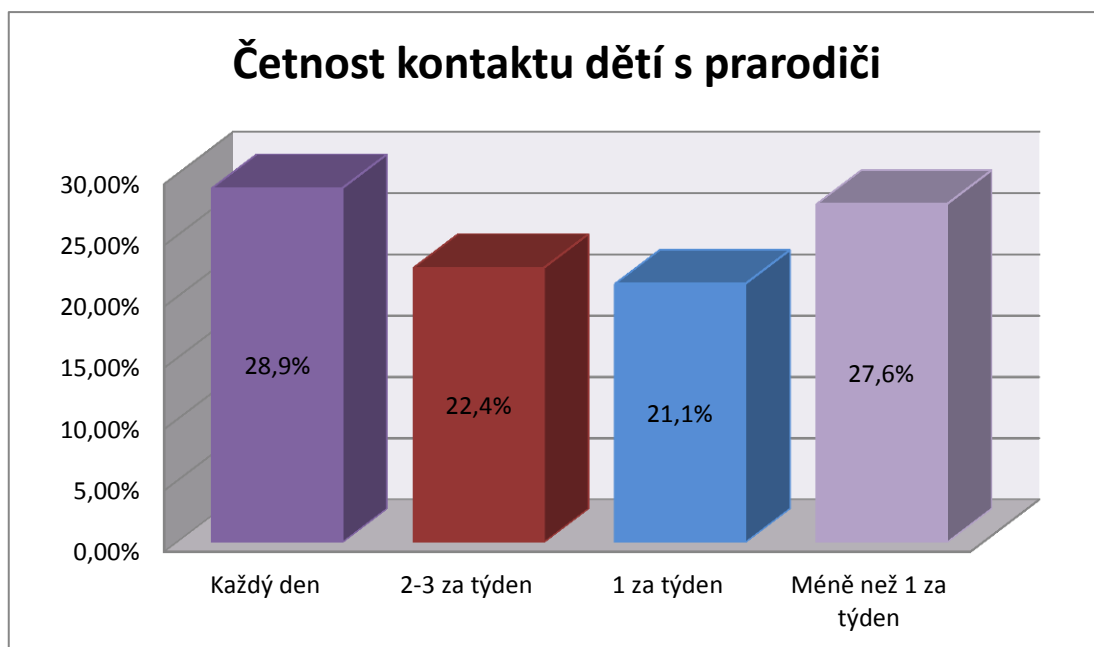
Graf 8: Zastoupení prarodičů (vlastní výzkum)

Otázka č. 4: Jak často se vaše děti vídají s prarodiči?

Tabulka 9: Četnost kontaktu dětí s prarodiči (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Každý den	22	28,9
2–3 × za týden	17	22,4
1 × za týden	16	21,1
Méně než 1 × za týden	21	27,6
Σ	76	100 %

Tato otázka zjišťovala, jak často se děti stýkají se svými prarodiči. Odpovědi na tuto otázku jsou celkem vyrovnané, jak již znázorňuje graf č. 9. Na odpověď, že se děti stýkají se svými prarodiči *každý den*, odpovědělo z celkového počtu 76 respondentů 22 (28,9 %) a jen o jednoho méně tedy 21 respondentů (27,6 %) odpovědělo, že se děti vídají s prarodiči *méně než 1 × za týden*. Velmi vyrovnané odpovědi jsou i u zbývajících dvou dotazů. Celkem 17 respondentů (22,4 %) uvedlo kontakt dětí s prarodiči *2–3 × za týden* a zbývajících 16 respondentů (21,1 %) uvedlo kontakt *1 × za týden*.

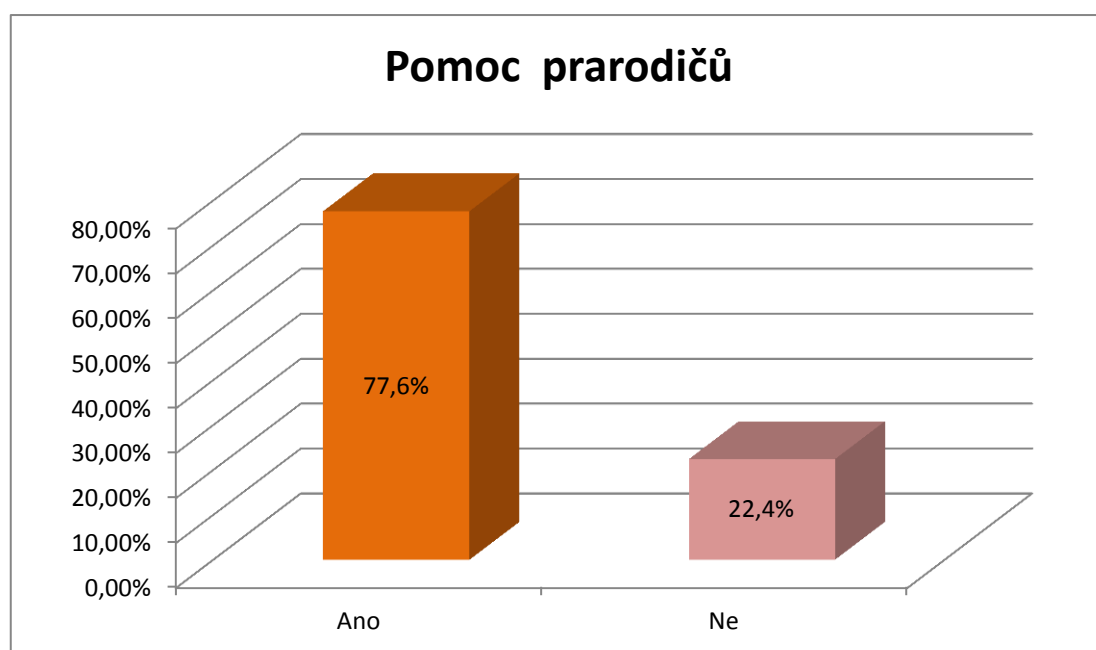

Graf 9: Zobrazení četnosti styku dětí s prarodiči (vlastní výzkum)

Otázka č. 5: Pomáhají vám prarodiče s péčí o vaše děti? Pokud ANO napište alespoň jednu charakteristickou činnost, kterou vykonávají.

Tabulka 10: Pomoc prarodičů s péčí o děti (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
ANO	59	77,6
NE	17	22,4
Σ	76	100 %

Graf 10: Znárodnění pomoci prarodičů (vlastní výzkum)

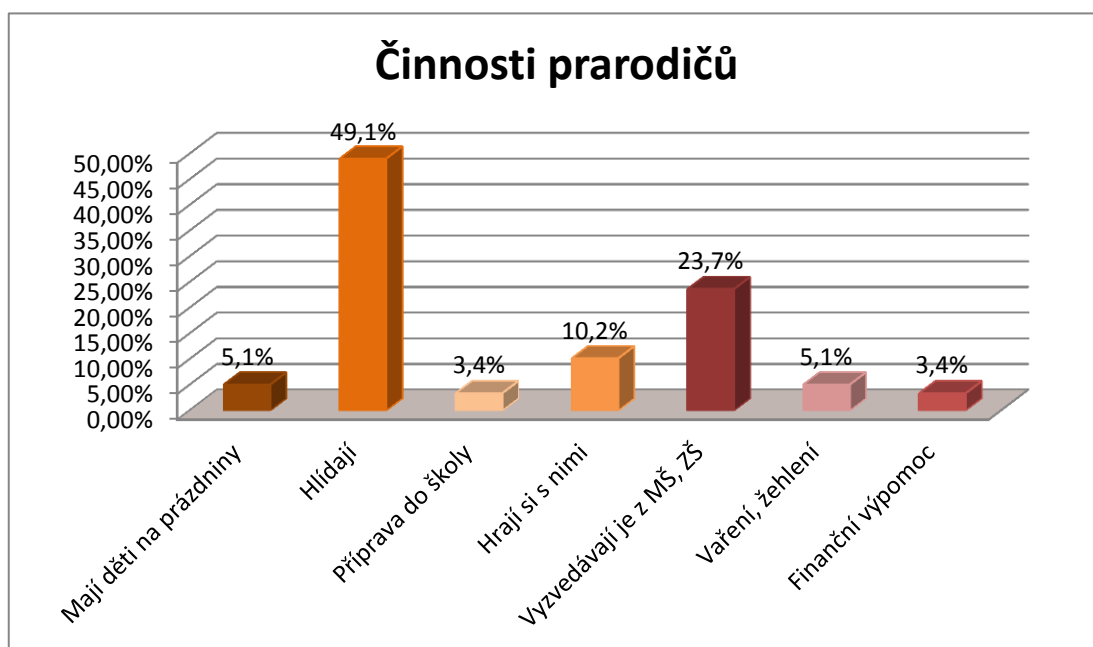
Na grafu č. 10 je znázorněn výsledek páté otázky, která zjišťovala, zda se prarodiče zapojují do pomoci s péčí o svá vnoučata. Z celkového počtu 76 respondentů jich výrazná většina, tedy 59 (77,6 %) odpovědělo kladně, že jim prarodiče s péčí o děti *pomáhají*. Zbývajících 17 respondentů (22,4 %) uvedlo, že jim prarodiče *nepomáhají*.

Dalším našim zájmem bylo zjistit u těch respondentů, kteří zde odpověděli kladně, s jakými činnostmi jim prarodiče nejčastěji pomáhají. Výsledky jsou znázorněny na grafu č. 11. Z 59 respondentů, kteří uvedli, že jim prarodiče pomáhají, jich nejvíce, tedy 29 (49,1 %) uvedlo *hlídání* a 14 respondentů (23,7 %) uvedlo *vyzvedávání dětí z mateřských nebo základních škol*. Ostatní činnosti již nebyly tak časté. *Hraní si s dětmi* jako další

činnost prarodičů uvedlo 6 respondentů (10,2 %). Následující odpovědi dostaly po stejném počtu hlasů. *Péče o děti o prázdninách* stejně jako *vaření a žehlení* uvedli shodně 3 respondenti (5,1 %) a taktéž shodně 2 respondenti (3,4 %) uvedli *přípravu do školy* a také *finanční výpomoc*. Jak je vidět, prarodiče, kteří se zapojují do péče o děti, vykonávají rozmanité činnosti. Poskytují tak pomoc rodině s dětmi a sami se zapojují do života mladé rodiny. Jsou její nepostradatelnou součástí, bez které by chod mladé rodiny či domácnosti byl mnohdy problematický. Na druhé straně tyto činnosti mohou prospívat i prarodičům, kteří tak mohou získávat potřebný pocit užitečnosti a potřebnosti. Často se říká, že prarodiče s vnoučaty sami omládnou.

Tabulka 11: Činnosti prarodičů pomáhajících s péčí o děti (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Mají děti na prázdniny	3	5,1
Hlídají	29	49,1
Příprava do školy	2	3,4
Hrají si s nimi	6	10,2
Vyzvedávají je z MŠ, ZŠ	14	23,7
Vaření, žehlení	3	5,1
Finanční výpomoc	2	3,4
Σ	59	100 %

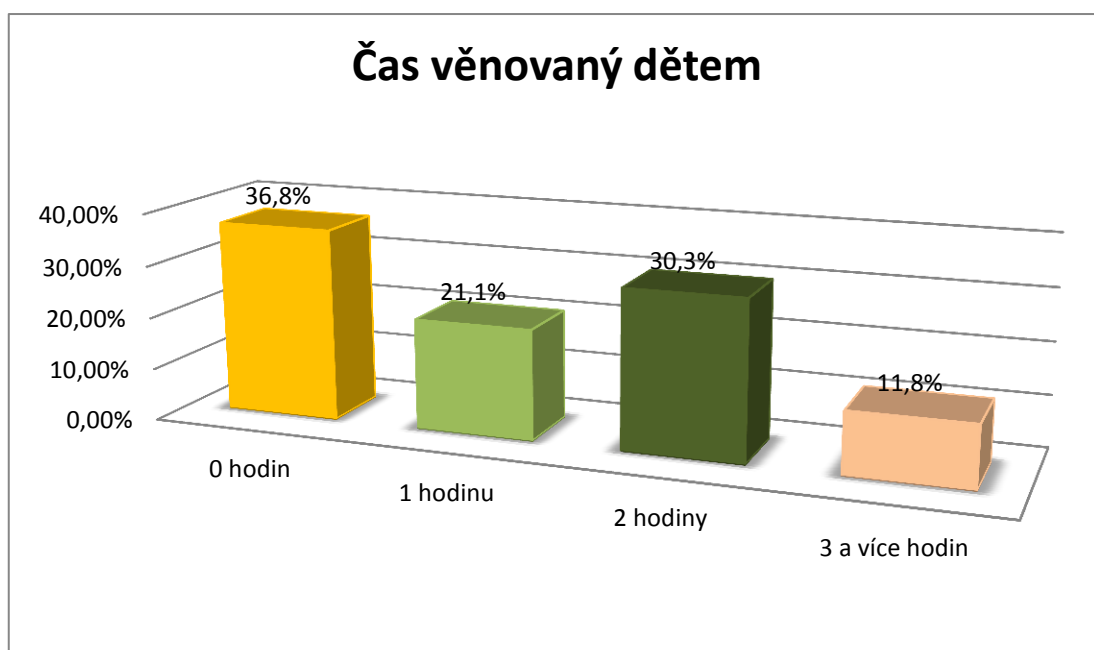
Graf 11: Znázornění činností pomáhajících prarodičů (vlastní výzkum)

Otázka č. 6: Kolik času věnuje prarodič vašemu dítěti denně?

Tabulka 12: Čas věnovaný dětem (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
0 hodin	28	36,8
1 hodinu	16	21,1
2 hodiny	23	30,3
3 a více hodin	9	11,8
Σ	76	100 %

Na grafu č. 12 je zobrazen výsledek šesté otázky, která zjišťovala, kolik času věnují prarodiče dětem denně. Nejvíce času, tedy *3 a více hodin*, věnují prarodiče jen u 9 respondentů (11,8 %). Následuje 23 respondentů (30,3 %) s odpovědí *2 hodin denně*, 16 respondentů (21,1 %) s odpovědí *1 hodiny denně*. Nejvíce, tedy 28 respondentů (36,8 %) uvedlo, že prarodiče nevěnují dětem *ani jednu hodinu denně*. Výsledek této otázky mě trochu překvapil, neboť v otázce č. 4 zjišťující, jak často se děti vidají s prarodiči, odpovědělo pouze 22 respondentů, že se vidají každý den. V této otázce č. 6 však odpovědělo 16 respondentů, že se prarodiče věnují dětem jednu hodinu denně, 23 respondentů odpovědělo dvě hodiny denně a 9 respondentů odpovědělo tři a více hodin denně. To je celkový počet 48 respondentů, což je o 26 více, než kolik jich uvedlo, že se vidají každý den. Je tak možné, že respondenti zde uváděli počet hodin za den, kdy se prarodiče s dětmi setkají, a ne každodenní činnost, jež byla pod slovem denně původně myšlena.

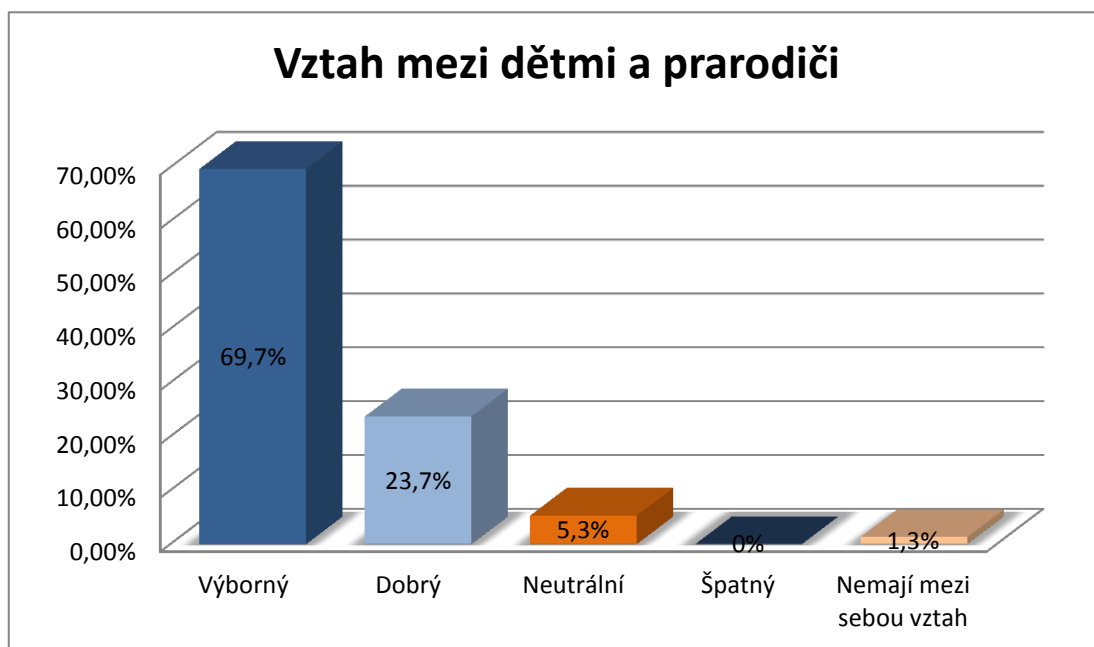
Graf 12: Zobrazení času věnovaného dětem (vlastní výzkum)

Otázka č. 7: Jak hodnotíte vztah mezi vašimi dětmi a prarodiči?

Tabulka 13: Vztah mezi dětmi a prarodiči (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Výborný	53	69,7
Dobry	18	23,7
Neutrální	4	5,3
Špatný	0	0
Nemají mezi sebou vztah	1	1,3
Σ	76	100 %

Sedmá otázka se týkala vztahu, jaký mezi sebou mají děti a prarodiče. Na grafu č. 13 je znázorněn výsledek, kde z celkového počtu 76 respondentů jich výrazná většina tvořená 53 respondenty (69,7 %) zhodnotila vztah mezi jejich dětmi a prarodiči jako *výborný*. Jako druhá největší skupina s počtem 18 respondentů (23,7 %) popsala tento vztah jako *dobry*, a 4 respondenti (5,3 %) jej uvedli jako *neutrální*. Žádný z respondentů tento vztah neoznačil jako *špatný* a jen 1 respondent (1,3 %) uvedl, že mezi sebou děti a prarodiče *nemají žádný vztah*. Vyplývá tak z toho, že v převážné většině rodin jsou vztahy mezi prarodiči a dětmi na velmi dobré úrovni.

Graf 13: Znázornění vztahu mezi dětmi a prarodiči (vlastní výzkum)

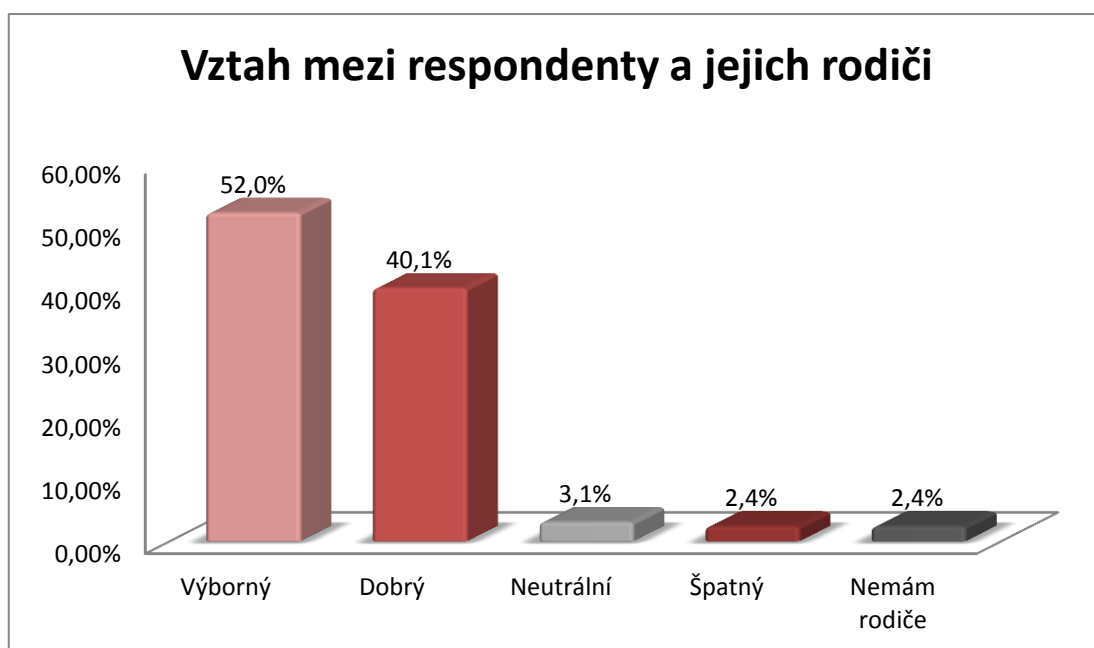
Od následující osmé otázky již opět odpovídali všichni respondenti. Data proto budou opět zpracovávána s celkovým počtem 127 respondentů.

Otázka č. 8: Jak hodnotíte váš vztah se svými vlastními rodiči?

Tabulka 14: Vztah mezi respondenty a jejich rodiči (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Výborný	66	52,0
Dobrý	51	40,1
Neutrální	4	3,1
Špatný	3	2,4
Nemám rodiče	3	2,4
Σ	127	100 %

V osmé otázce jsme zjišťovali, jaký je vztah mezi respondenty a jejich vlastními rodiči. Z níže uvedeného grafu č. 14 vyplývá, že z celkového počtu 127 respondentů jich nadpoloviční většina, tedy 66 (52,0 %) zhodnotilo jejich vztah s rodiči jako *výborný* a 51 respondentů (40,1 %) popsalo tento vztah jako *dobrý*. Celkem 4 respondenti (3,1 %) uvedlo, že mezi nimi a jejich rodiči panuje vztah *neutrální*. Na odpověď, že je jejich vztah mezi nimi a rodiči *špatný* reagovali 3 respondenti (2,4 %). Shodný počet respondentů, tedy 3 (2,4 %) také uvedl, že již *rodiče nemají*.

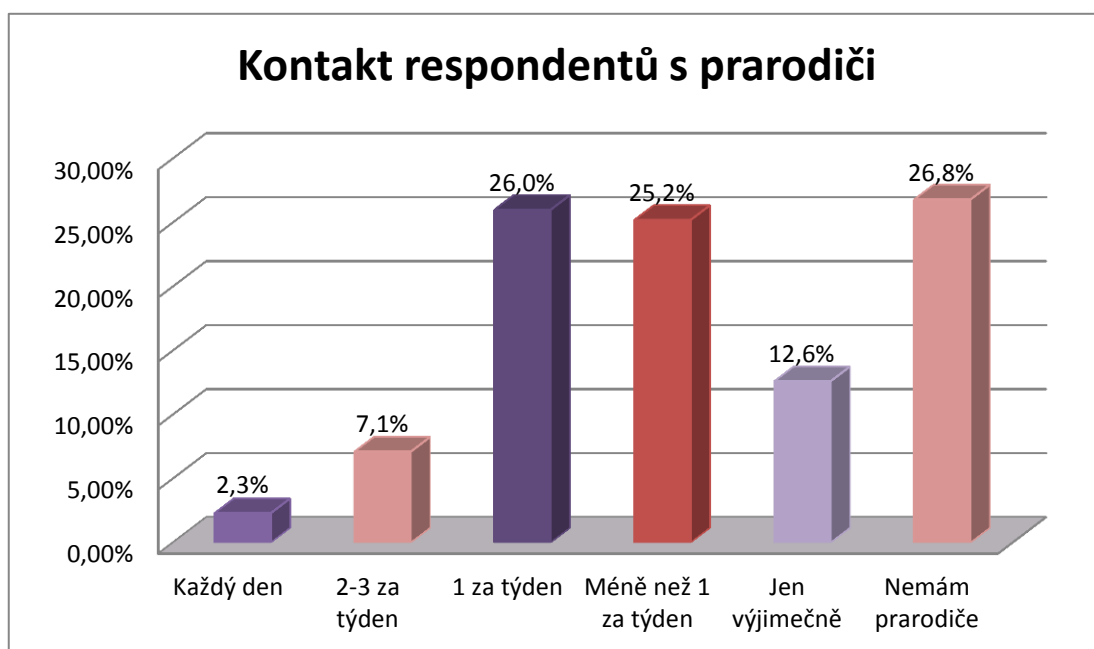
Graf 14: Zobrazení vztahu mezi respondenty a jejich rodiči (vlastní výzkum)

Otázka č. 9: Jak často vy sami vídáte své prarodiče?

Tabulka 15: Četnost kontaktu respondentů vlastními prarodiči (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Každý den	3	2,3
2–3 × za týden	9	7,1
1 × za týden	33	26,0
Méně než 1 × za týden	32	25,2
Jen výjimečně	16	12,6
Nemám prarodiče	34	26,8
Σ	127	100 %

Graf č. 15 znázorňuje výsledky deváté otázky, zjišťující četnost kontaktu respondentů s vlastními prarodiči. Tři možné odpovědi zde mají celkem vyrovnaný počet respondentů. Z celkového počtu 127 respondentů jich nejvíce, tedy 34 (26,8 %) uvedlo, že *prarodiče již nemají*. Druhou nejvíce zastoupenou odpověď, že se s prarodiči vídají *1 × za týden*, uvedlo celkem 33 respondentů (26,0 %). Třetí, nejčastější odpověď s počtem 32 respondentů (25,2 %) byla, že se vídá s prarodiči *méně než 1 × za týden*. O něco méně respondentů celkem 16 (12,6 %) se vídá se svými prarodiči *jen výjimečně*. Odpověď, že se s prarodiči vídají *2–3 × za týden* uvedlo 9 respondentů (7,1 %) a pouze 3 respondenti (2,3 %) uvedli *každodenní kontakt* s prarodiči.

Graf 15: Četnost kontaktu respondentů s vlastními prarodiči (vlastní výzkum)

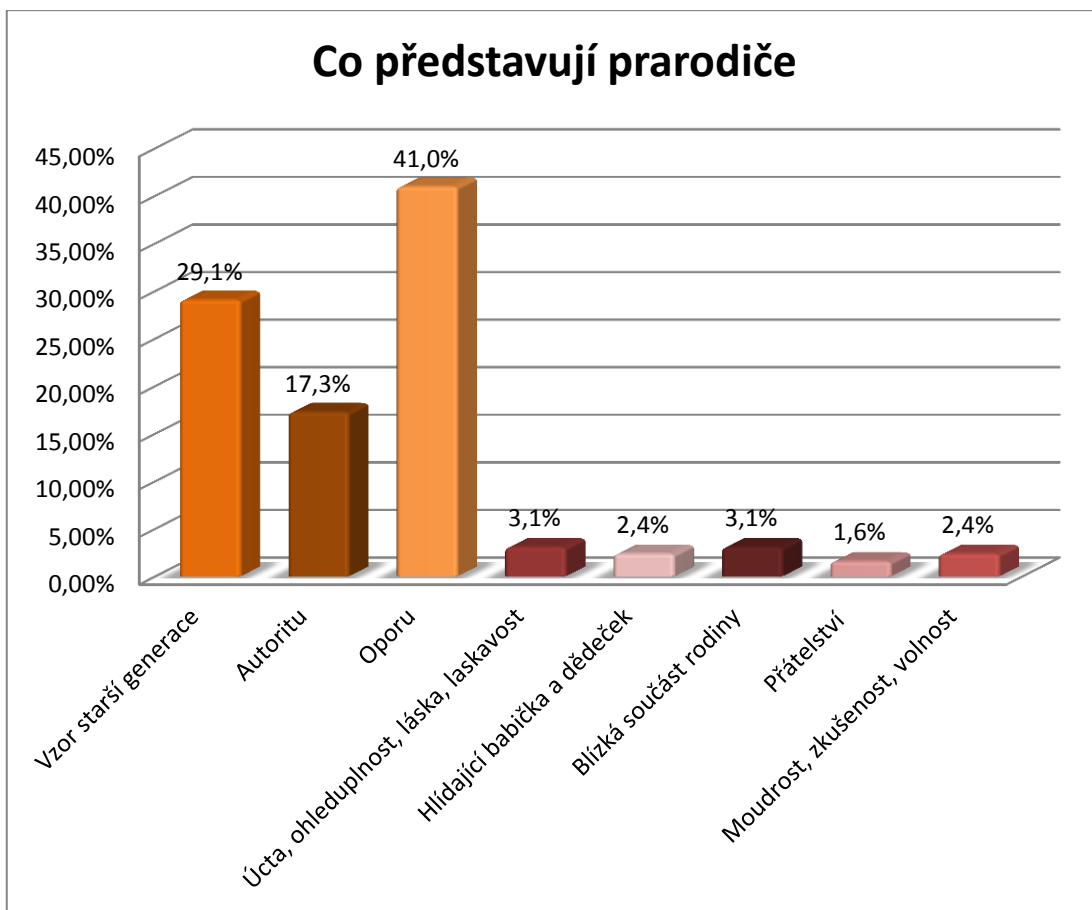
Otázka č. 10: Co pro vás představují (představovali) vaši prarodiče?

Tabulka 16: Co představují prarodiče (vlastní výzkum)

Dané odpovědi	Σ	Σ %
Vzor starší generace	37	29,1
Autoritu	22	17,3
Oporu	52	41,0
Σ	111	87,4 %
Volné odpovědi	Σ	Σ %
Úcta, ohleduplnost, láska, laskavost	4	3,1
Hlídací babička a dědeček	3	2,4
Blízká součást rodiny	4	3,1
Přátelství	2	1,6
Moudrost, zkušenost, volnost	3	2,4
Σ	16	12,6 %
Σ	127	100 %

Tato otázka měla zmapovat, co pro respondenty představují (představovali) jejich prarodiče. Respondenti měli v této otázce možnost tří předem stanovených odpovědí a zároveň možnost uvést jinou odpověď, pokud by jim tyto předem uvedené odpovědi nestačily či nevyhovovaly. Na tabulce č. 16 je zobrazen výsledek, ze kterého je patrné, že většině respondentů stačily předem stanovené odpovědi. Z celkového počtu 127 respondentů jich 52 (41,0 %) uvedlo, že prarodiče vnímají jako *oporu*, 37 respondentů (29,1 %) vidí ve svých prarodičích *vzor starší generace* a pro 22 respondentů (17,3 %) znamenají *autoritu*.

Zbývající respondenti o celkovém počtu 16 zvolili možnost volné odpovědi, přičemž 4 z nich (3,1 %) vidí ve svých prarodičích *úctu, ohleduplnost, lásku a laskavost*, stejně jako další 4 (3,1 %) je vnímají jako *blízkou součást rodiny*. Odpovědi *moudrost, zkušenost a volnost* stejně jako *hlídací babičky a dědečky* zvolili shodně 3 respondenti (2,4 %) a pro 2 respondenty (1,6 %) představují *přátelství*.

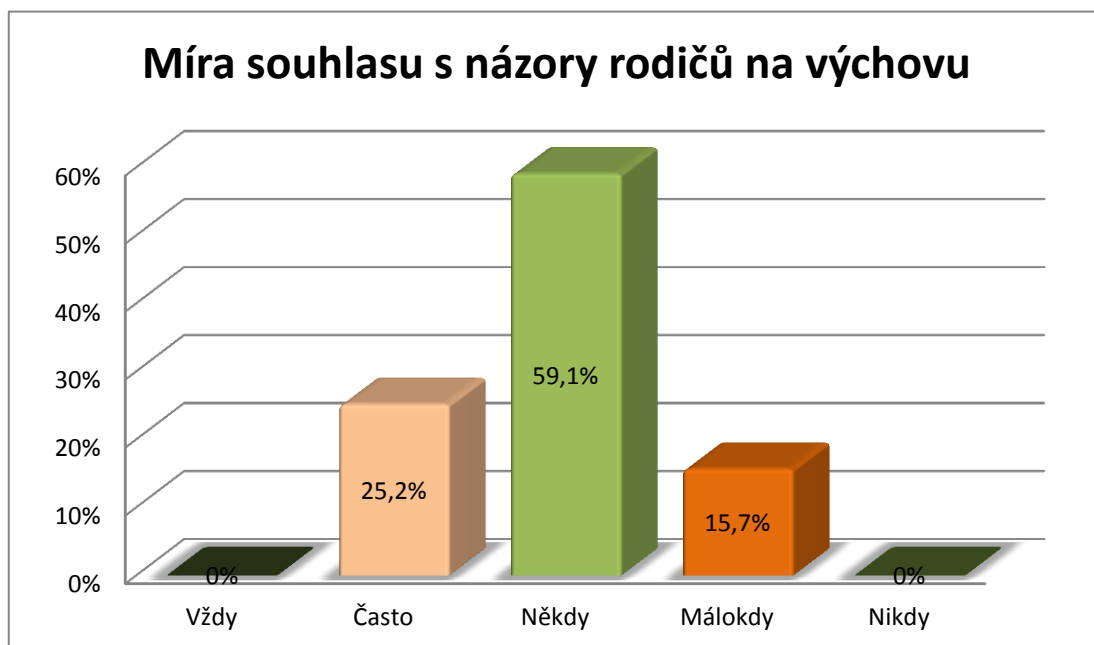
Graf 16: Znárodnění, co představují prarodiče (vlastní výzkum)

Otázka č. 11: Do jaké míry byste dali na názory vašich rodičů ohledně výchovy vašich dětí?

Tabulka 17: Míra souhlasu s názory rodičů na výchovu dětí (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Vždy	0	0
Často	32	25,2
Někdy	75	59,1
Málokdy	20	15,7
Nikdy	0	0
Σ	127	100 %

V jedenácté otázce jsem se pokusila zjistit míru souhlasu respondentů s názory svých rodičů ohledně výchovy jejich dětí. Z tabulky č. 17 je patrné, že z celkového počtu 127 respondentů by jich nejvíce, tedy 75 (59,1 %) souhlasilo s názory rodičů *někdy*. Odpověď *často* zvolilo celkem 32 respondentů (25,2 %) a 20 respondentů (15,7 %) uvedlo, že by souhlasili *málokdy*. Z níže uvedeného grafu je na první pohled jasné, že krajní hodnoty uvádějící odpovědi *vždy* – absolutní souhlas či *nikdy* – absolutní nesouhlas nezvolil ani jeden respondent.

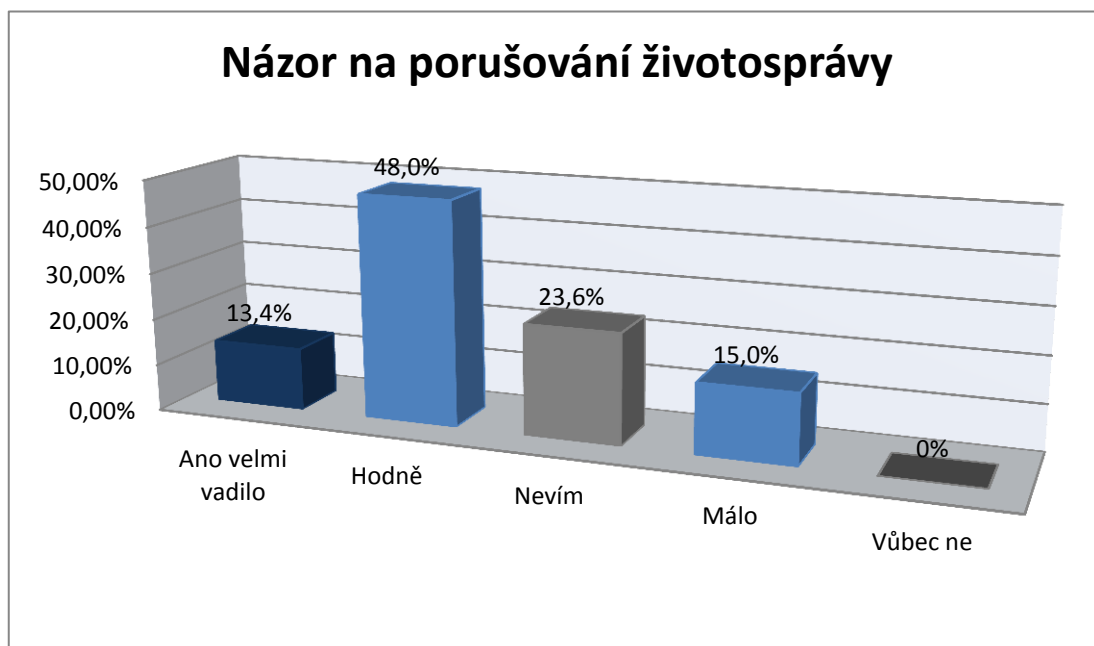
Graf 17: Znázornění míry souhlasu či nesouhlasu s názory rodičů na výchovu dětí (vlastní výzkum)

Otázka č. 12: Jak moc by vám vadilo, pokud by prarodiče porušovali vámi určenou životosprávu vašich dětí?

Tabulka 18: Názor na porušování životosprávy dětí (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Ano velmi vadilo	17	13,4
Hodně	61	48,0
Nevím	30	23,6
Málo	19	15,0
Vůbec ne	0	0
Σ	127	100 %

Tato otázka směřovala ke zjištění názoru, zda by respondentům vadilo, kdyby prarodiče porušovali životosprávu dětí, kterou by jim určili. Jak již vyplývá z grafu č. 18, z celkového počtu 127 respondentů by porušování životosprávy u dětí vadilo *hodně* u 61 respondentů (48,0 %). O polovinu méně respondentů uvádělo odpověď *nevím* a to celkem 30 (23,6 %). Je tak patrné, že někteří se s touto situací prozatím pravděpodobně neseťkali, a tak na ni nemají svůj vyhraněný názor. Z celkového počtu respondentů by porušování životosprávy vadilo jen *málo* 19 respondentům (15,0 %). Respondentů, kterým by tato skutečnost opravdu *velmi vadila*, je jen 17 (13,4 %). Odpověď *vůbec ne* nezvolil nikdo z dotazovaných.

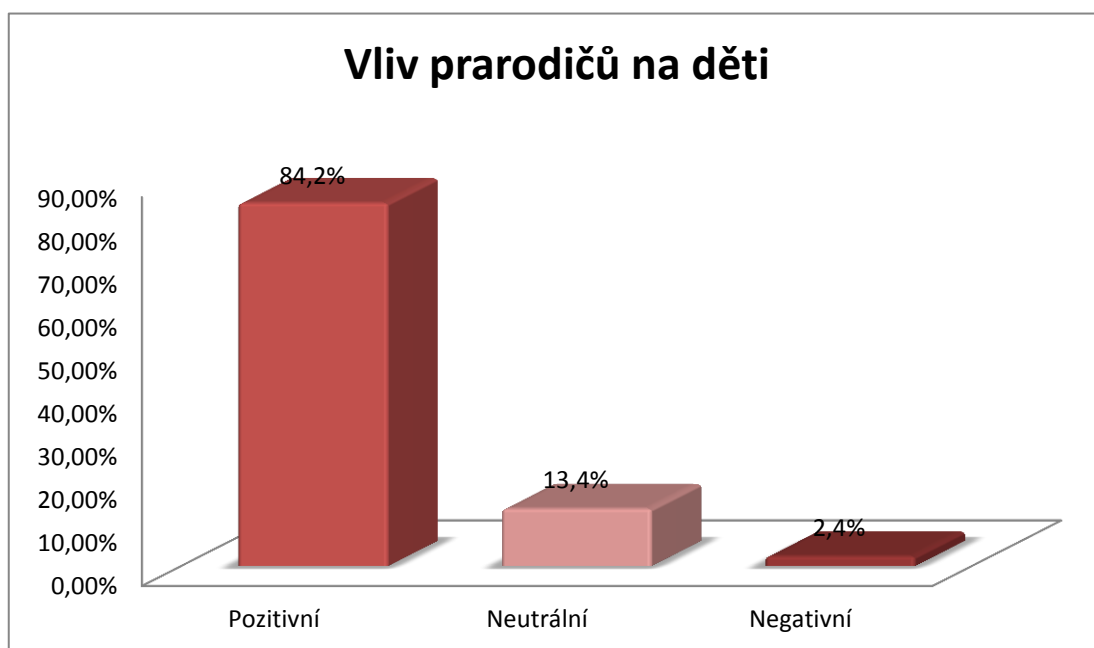
Graf 18: Znázornění názoru na porušování životosprávy dětí (vlastní výzkum)

Otázka č. 13: Jaký si myslíte, že mají prarodiče celkový vliv na děti?

Tabulka 19: Jaký mají prarodiče celkový vliv na děti (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Pozitivní	107	84,2
Neutrální	17	13,4
Negativní	3	2,4
Σ	127	100 %

Devatenáctá otázka mého výzkumu zjišťovala, jaký podle respondentů mají prarodiče celkový vliv na děti. U této otázky jsem očekávala vysoký výsledek u první odpovědi, tedy že prarodiče mají na děti pozitivní vliv, a to se také potvrdilo. Toto mé očekávání plynulo z běžné životní zkušenosti, kdy jsem se prakticky nesetkala s názory, že by prarodiče měli na děti nějaký výrazně negativní vliv. Na níže uvedeném grafu č. 19 je výsledek, kde je zcela jasně zřetelná převaha u odpovědi pozitivní nad dvěma zbylými. Z celkového počtu 127 respondentů jich 107 (84,2 %) uvedlo, že prarodiče mají na děti *pozitivní vliv*. Celkem 17 respondentů (13,4 %) si myslí, že prarodiče mají na děti *neutrální vliv*. Zbylí 3 respondenti (2,4 %) uvedli odpověď *negativní*.

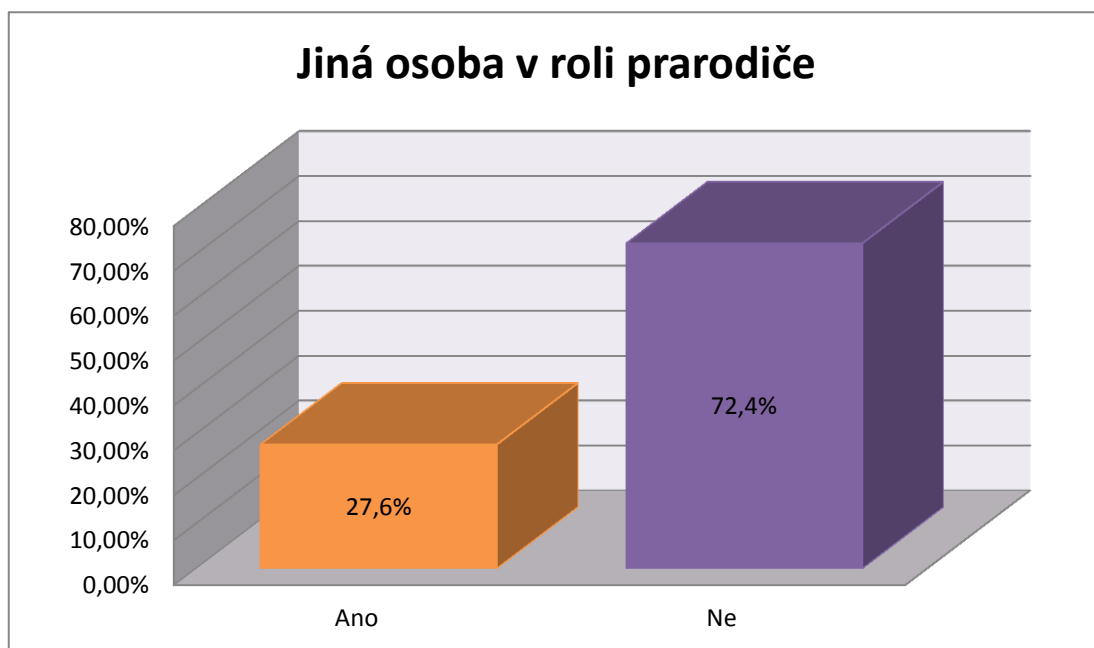
Graf 19: Znázornění, jaký celkový vliv mají prarodiče na děti (vlastní výzkum)

Otázka č. 14: Myslíte si, že může roli prarodiče nahradit jiná osoba? Pokud ano, napište prosím jaká osoba.

Tabulka 20: Může nahradit prarodiče jiná osoba (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
ANO	35	27,6
NE	92	72,4
Σ	127	100 %

Na grafu č. 20 je znázorněn výsledek čtrnácté otázky, která měla zmapovat názory respondentů, zda může roli prarodiče nahradit či zastat i jiná osoba. Z celkového počtu 127 respondentů jich většina tvořená 92 respondenty (72,4 %) odpověděla *ne*. Zbývajících 35 respondentů (27,6 %) uvedlo *ano*.

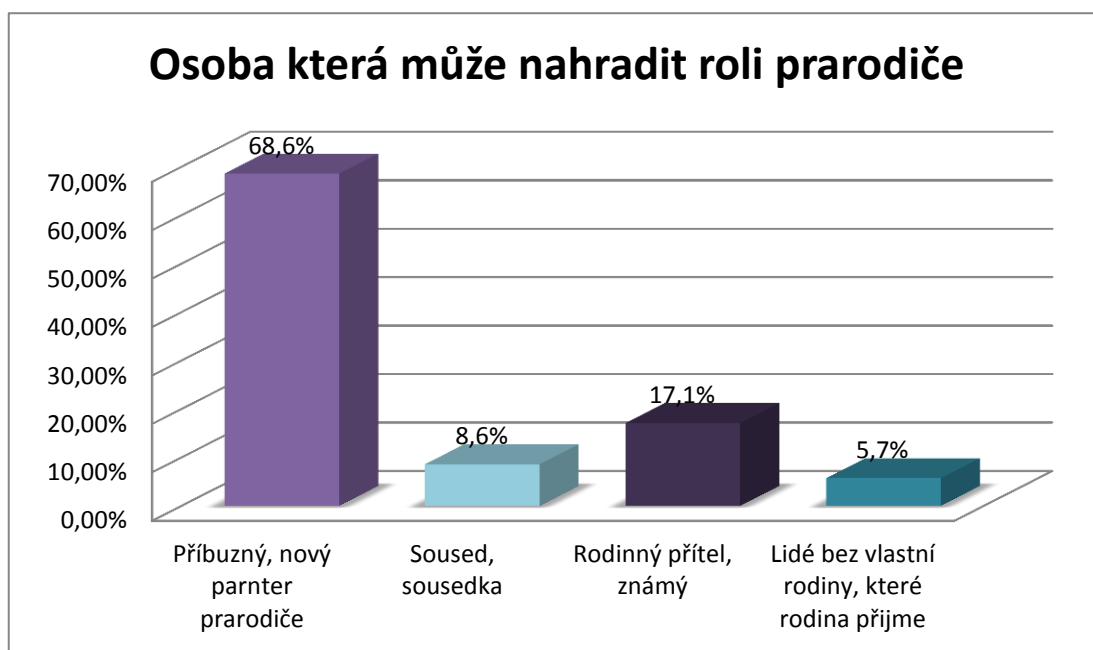
Graf 20: Znázornění, zda může prarodiče nahradit jiná osoba (vlastní výzkum)

Dalším cílem této otázky bylo zjistit, jaká osoba by mohla nahradit roli prarodiče. Dotaz byl určen pro ty respondenty, kteří v úvodní části této otázky odpověděli kladně, a jejich celkový počet činil 35. Respondenti měli možnost volné odpovědi. Výsledek je zobrazen v tabulce č. 21, kde z celkového počtu 35 respondentů jich 24 (68,6 %) odpovědělo, že by roli prarodiče mohli nahradit jiní *blízcí příbuzní, nebo nový partner* či

partnerka stávajícího prarodiče. Dalších 6 respondentů (17,1 %) uvedlo *rodinného přítele* či *známého* a 3 respondenti (8,6 %) uvedli *sousedu* či *sousedku*. Zajímavé byly odpovědi 2 respondentů (5,7 %) kteří uvedli, že by roli prarodiče mohli nahradit *lidé bez vlastní rodiny, které by rodina přijala*.

Tabulka 21: Jaká osoba může nahradit roli prarodiče (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Příbuzný, nový partner prarodiče	24	68,6
Soused, sousedka	3	8,6
Rodinný přítel, známý	6	17,1
Lidé bez vlastní rodiny, které rodina přijme	2	5,7
Σ	35	100 %

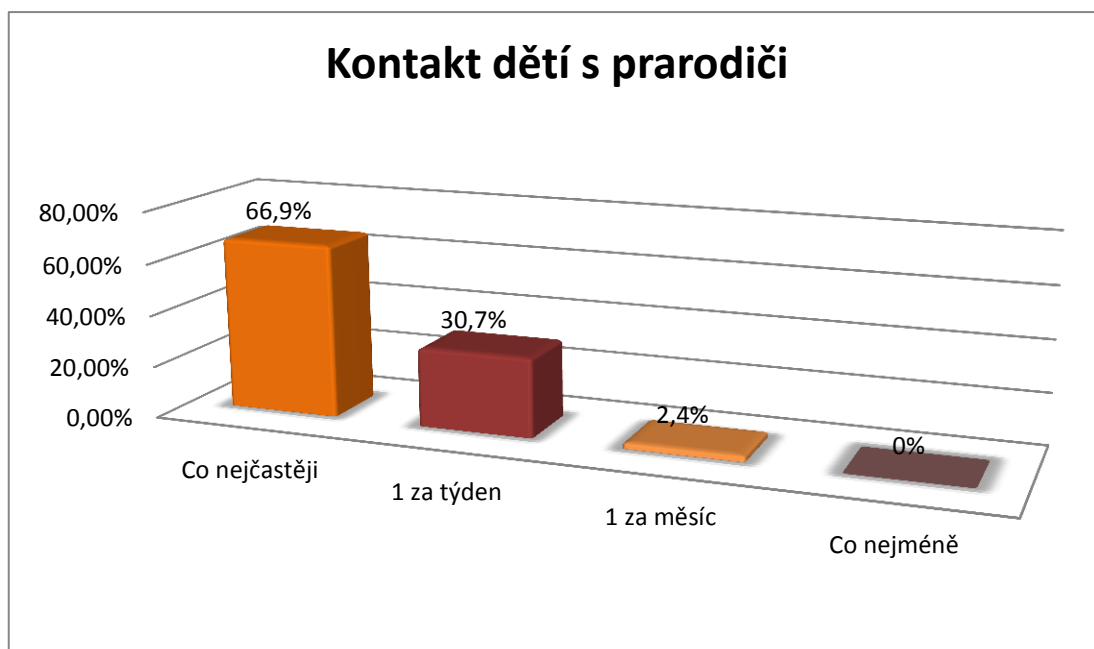
Graf 21: Znárodnění osoby, jež může nahradit roli prarodiče (vlastní výzkum)

Otázka č. 15: Jak často by se podle vás měly děti stýkat se svými prarodiči?

Tabulka 22: Četnost kontaktu dětí s prarodiči (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Co nejčastěji	85	66,9
1 × za týden	39	30,7
1 × za měsíc	3	2,4
Co nejméně	0	0
Σ	127	100 %

Tato otázka byla zaměřena na zjištění názorů respondentů na četnost kontaktu dětí s prarodiči. Graf č. 22 znázorňuje výsledky, ze kterých je patrné, že z celkového počtu 127 respondentů jich většina tvořená 85 respondenty (66,9 %) zastává názor, že by se měly děti stýkat s prarodiči *co nejčastěji*. Druhá největší skupina tvořená celkem 39 respondenty (30,7 %) uvádí kontakt *1 × za týden* a pouze 3 respondenti (2,4 %) uvádí kontakt *1 × za měsíc*. Poslední odpověď uvádějící, že by se měly děti stýkat s prarodiči *co nejméně* neuvedl ani jeden respondent.

Graf 22: Znázornění četnosti kontaktů dětí s prarodiči (vlastní výzkum)

Otázka č. 16: Na stupnici 5 – 1 uveďte: Co podle vás prarodič pro rodinu představuje?

Tabulka 23: Co představuje prarodič pro rodinu (vlastní výzkum)

Odpovědi	5	4	3	2	1	Σ Σ %
	Naprostο souhlasīm	Souhlasīm	Nemām vyhraněný názor	Nesouhlasīm	Naprostο nesouhlasīm	
Finanční výpomoc	5	32	29	34	27	127
Σ %	3,9	25,2	22,8	26,8	21,3	100 %
Pomoc s domácností	7	39	23	39	19	127
Σ %	5,5	30,7	18,1	30,7	15,0	100 %
Pomoc s hlídáním a výchovou vnoučat	31	77	14	5	0	127
Σ %	24,4	60,6	11,0	4,0	0	100 %
Podporu a radu při rozhodování	12	62	29	15	9	127
Σ %	9,5	48,8	22,8	11,8	7,1	100 %
Starosti a péče o prarodiče ve stáří	29	52	16	16	14	127
Σ %	22,8	41,0	12,6	12,6	11,0	100 %
Emocionální podpora	39	60	20	7	1	127
Σ %	30,7	47,2	15,8	5,5	0,8	100 %
Břímě, na které se musí brát ohled	1	4	5	34	83	127
Σ %	0,8	3,1	3,9	26,8	65,4	100 %

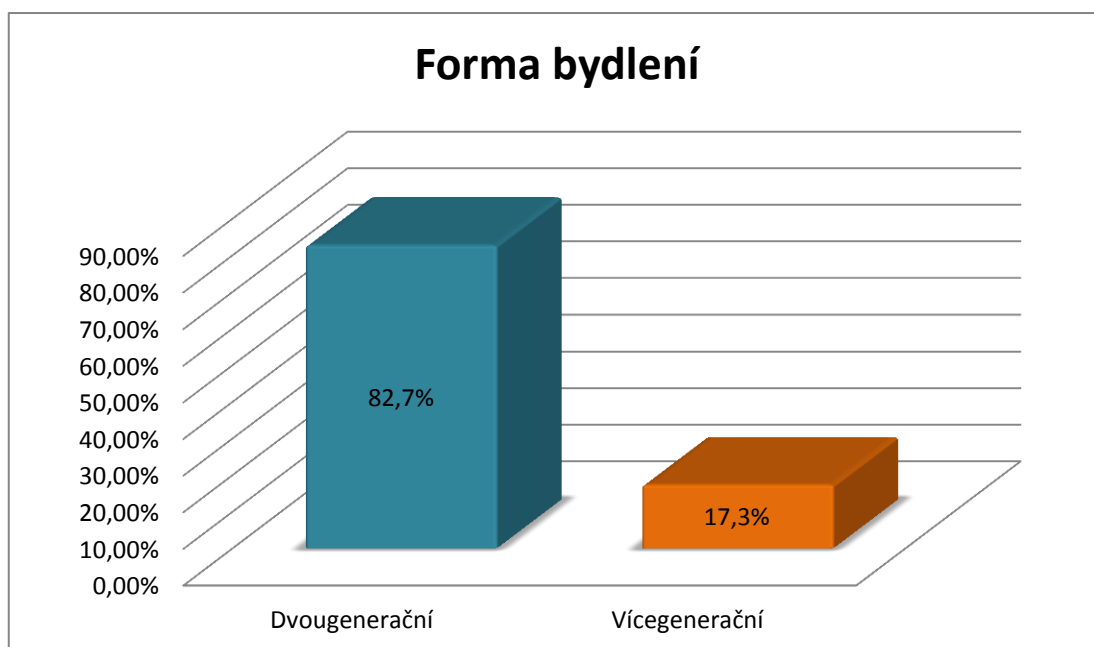
V této otázce jsem se pokusila zjistit názory respondentů na to, co podle nich představuje nebo znamená prarodič pro rodinu, zda je chápán jako pomocník nebo naopak přítěž, o kterou se rodina musí starat. Respondenti zde uváděli míru souhlasu či nesouhlasu s daným výrokem, kdy jednotlivá čísla znamenala: 5 – naprostý souhlas, 4 – souhlas, 3 – nemá vyhraněný názor, 2 – nesouhlas a 1 – naprostý nesouhlas. S výrokem, že prarodič představuje pro rodinu *finanční výpomoc*, většina respondentů nesouhlasila, konkrétně 34 respondentů (26,8 %) nesouhlasilo a 27 (21,3 %) naprostο nesouhlasilo. Celkem 29 (22,8 %) nemá na tento výrok vyhraněný názor. Zbývající respondenti s tímto výrokem vyjádřili souhlas. Je tak zřejmé, že velká většina studentů nevnímá prarodiče jako finančního pomocníka rodiny. Na druhý výrok uvádějící, že prarodič představuje pro

Otázka č. 17: Pokud byste si se svou rodinou mohli vybrat, jaké bydlení byste zvolili?

Tabulka 24: Jakou formu bydlení by respondenti zvolili (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Dvougenerační (jen rodiče a děti)	105	82,7
Vícegenerační (prarodiče, rodiče a děti)	22	17,3
Σ	127	100 %

V této otázce jsem se pokusila zjistit, jakou formu bydlení by respondenti zvolili, pokud by si mohli vybrat. Zda dvougenerační (nukleární) složenou z rodičů a jejich dětí nebo naopak vícegenerační, kde společně s rodiči a jejich dětmi žijí i prarodiče. Z celkového počtu 127 respondentů jich naprostá většina tvořená 105 respondenty (82,7 %) zvolilo formu *dvougenerační* a jen 22 respondentů (17,3 %) *vícegenerační*. Zde se tak promítá i trend současné doby, kdy převažují rodiny dvougenerační, zatímco vícegenerační se vyskytují oproti dřívější době už jen velmi málo, převážně pak ještě více na venkově než ve městě. Mnohdy se také stává, že mladá rodina odchází za prací i velmi daleko od původního bydliště a od svých rodičů, výjimkou nejsou ani rodiny, jež se odstěhují do zahraničí především pak za lepším pracovním uplatněním.

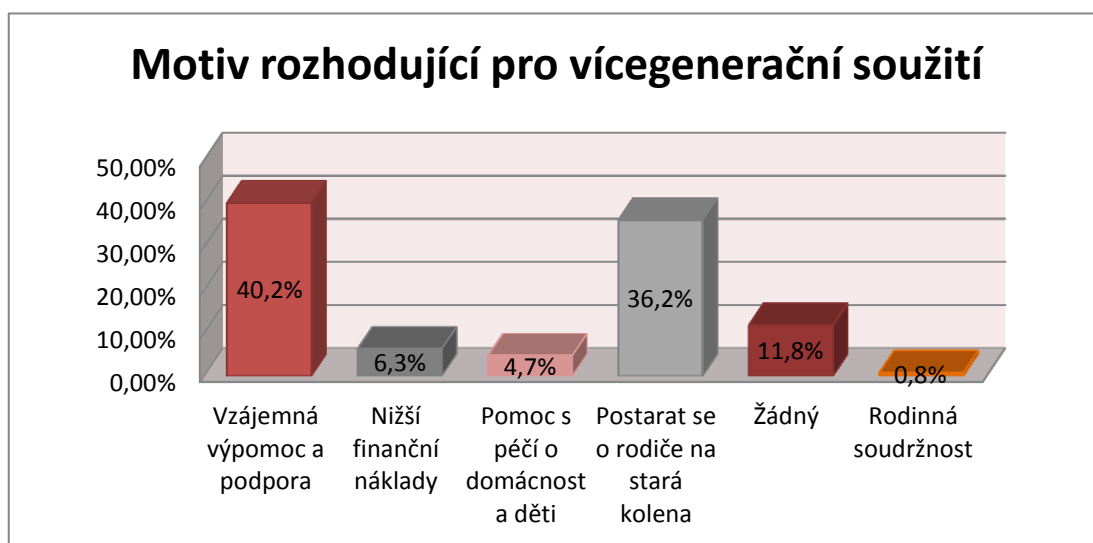
Graf 24: Znázornění jakou formu bydlení by respondenti zvolili (vlastní výzkum)

Otázka č. 18: Jaký motiv by pro vás byl rozhodující pro vícegenerační soužití?

Tabulka 25: Motiv rozhodující pro vícegenerační soužití (vlastní výzkum)

Dané odpovědi	Σ	Σ %
Vzájemná výpomoc a podpora	51	40,2
Nižší finanční náklady	8	6,3
Pomoc s péčí o domácnost a děti	6	4,7
Postarat se o rodiče na stará kolena	46	36,2
Žádný	15	11,8
Σ	126	99,2 %
Volné odpovědi	Σ	Σ %
Rodinná soudržnost	1	0,8
Σ	127	100 %

Otázka č. 18 měla zjistit, jaký motiv by byl pro respondenty rozhodující pro vícegenerační soužití. Respondenti měli možnost zvolit některou z pěti předem stanovených odpovědí, a také možnost své volné odpovědi, pokud by jim předem uvedené odpovědi nevyhovovaly nebo nestačily. Níže uvedený graf č. 25 znázorňuje výsledky, ze kterých je patrné, že z celkového počtu 127 respondentů by byl pro největší skupinu tvořenou 51 respondenty (40,2 %) rozhodující motiv *vzájemné výpomoci a podpory*. Pro druhou největší skupinu o počtu 46 respondentů (36,2 %) by bylo důležité *postarat se o rodiče na stará kolena*. Pro skupinu 15 respondentů (11,8 %) však neexistuje *žádný* motiv, který by ovlivnil jejich rozhodnutí žít ve vícegenerační rodině. *Nižší finanční náklady* zvolilo 8 respondentů (6,3 %) a *pomoc s péčí o domácnost a děti* jen 6 respondentů (4,7 %). Možnost volné odpovědi využil pouze 1 respondent (0,8 %) a uvedl motiv *rodinná soudržnost*.

Graf 25: Znázornění motivu rozhodujícího pro vícegenerační soužití (vlastní výzkum)

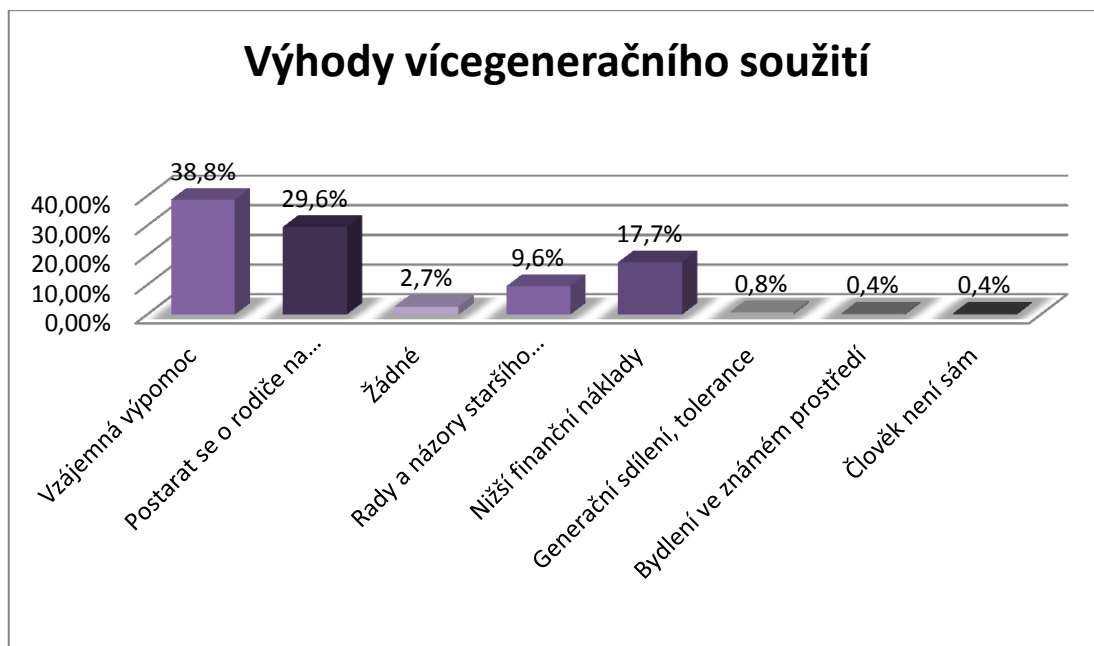
Otázka č. 19: Jaké výhody má podle vás vícegenerační soužití?

U této otázky měli respondenti možnost zvolit více odpovědí najednou, a také možnost volné odpovědi. Výsledek proto bude počítán z celkového počtu odpovědí a ne z celkového počtu respondentů.

Tabulka 26: Výhody vícegeneračního soužití (vlastní výzkum)

Dané odpovědi	Σ	Σ %
Vzájemná výpomoc	101	38,8
Postarat se o rodiče na stará kolena	77	29,6
Žádné	7	2,7
Rady a názory staršího člověka při rozhodování	25	9,6
Nižší finanční náklady na bydlení	46	17,7
Volné odpovědi	Σ	Σ %
Generační sdílení, tolerance	2	0,8
Bydlení ve známém prostředí	1	0,4
Člověk není sám	1	0,4
Σ	260	100 %

Na grafu č. 26 je zobrazen výsledek otázky, která byla zaměřena na výhody vícegeneračního soužití. Odpovědí bylo celkem 260, z toho nejvíce tedy 101 (38,8 %) uvádělo *vzájemnou výpomoc*. Druhý největší počet 77 (29,6 %) uváděl *postarat se o rodiče na stará kolena* a třetí největší počet 46 (17,7 %) uváděl *nižší finanční náklady na bydlení*. *Rady a názory staršího člověka při rozhodování* jako výhodu uvedlo celkem 25 odpovědí (9,6 %). Pokud vezmeme v úvahu časté negativní ohlasy mladých na rady starší generace a zároveň názory týkající se očekávané volnosti a svobody rozhodování v dospělosti, očekávala jsem zde menší či spíše zanedbatelný počet odpovědí. Je tak patrné, že s vyšším věkem se názory na generace starších mění, což ostatně uvádí i někteří autoři zabývající se mezigeneračními vztahy. Celkem 7 odpovědí (2,7 %) bylo, že vícegenerační soužití nemá žádné výhody. Volné odpovědi byly uvedeny jen 4 a uváděly výhody *generačního sdílení a tolerance*, *bydlení ve známém prostředí*, a že *člověk není sám*.

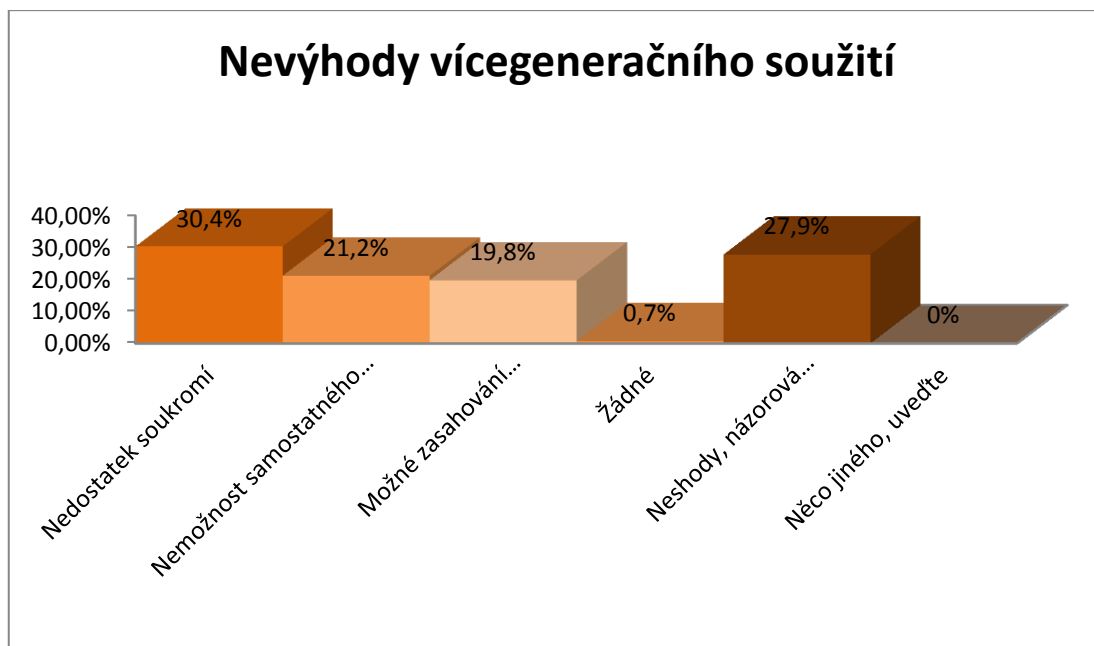
Graf 26: Znárodnění výhod vícegeneračního soužití (vlastní výzkum)

Otázka č. 20: Jaké nevýhody má podle vás vícegenerační soužití?

Tabulka 27: Nevýhody vícegeneračního soužití (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Nedostatek soukromí	86	30,4
Nemožnost samostatného rozhodování – nutno brát ohledy	60	21,2
Možné zasahování prarodičů do výchovy dětí	56	19,8
Žádné	2	0,7
Neshody, názorová rozdílnost generací	79	27,9
Něco jiného, uveďte	0	0
Σ	283	100 %

V této otázce měli respondenti opět možnost volby více odpovědí a také možnost volné odpovědi. Z celkového počtu 283 odpovědí jich nejvíce tedy 86 (30,4 %) uvádělo *nedostatek soukromí*. Druhý největší počet 79 (27,9 %) uváděl *neshody, názorová rozdílnost generací* a třetí největší počet 60 (21,2 %) pak *nemožnost samostatného rozhodování*. *Možné zasahování prarodičů do výchovy dětí* uvádělo celkem 56 odpovědí (19,8 %). Pouze 2 odpovědi (0,7 %) byly, že vícegenerační soužití nemá *žádné* nevýhody. Možnost volné odpovědi nevyužil nikdo.

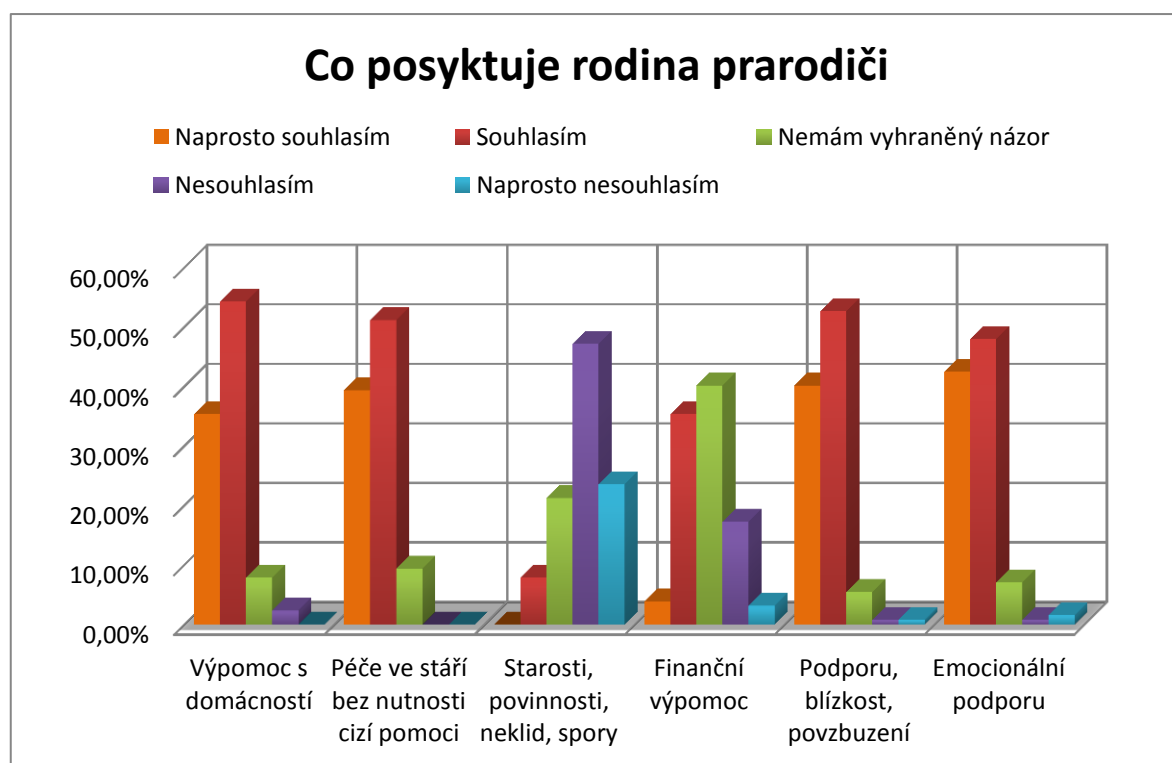
Graf 27: Znárodnění nevýhod vícegeneračního soužití (vlastní výzkum)

Otázka č. 21: Na stupnici 5 – 1 uveďte: Co podle vás poskytuje rodina prarodiči?

Tabulka 28: Co poskytuje rodina prarodiči (vlastní výzkum)

Odpovědi	5	4	3	2	1	Σ Σ %
	Naprostou souhlasím	Souhlasím	Nemám vyhraněný názor	Nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím	
Výpomoc s domácností	45	69	10	3	0	127
Σ %	35,4	54,3	7,9	2,4	0	127 %
Péče ve stáří bez nutnosti cizí pomoci	50	65	12	0	0	127
Σ %	39,4	51,2	9,4	0	0	100 %
Starosti, povinnosti, neklid, spory	0	10	27	60	30	127
Σ %	0	7,9	21,3	47,2	23,6	100 %
Finanční výpomoc	5	45	51	22	4	127
Σ %	3,9	35,4	40,2	17,3	3,2	100 %
Podporu, blízkost, povzbuzení	51	67	7	1	1	127
Σ %	40,2	52,7	5,5	0,8	0,8	100 %
Emocionální podporu	54	61	9	1	2	127
Σ %	42,5	48,0	7,1	0,8	1,6	100 %

Na níže uvedeném grafu č. 28 jsou zobrazeny výsledky 21 otázky zjišťující, co poskytuje rodina prarodiči. Výsledky jsou počítány z celkového počtu 127 respondentů. První výrok uvádějící, že rodina prarodiči poskytuje *výpomoc s domácností*, dopadl s velkou převahou kladných odpovědí, kdy nadpoloviční většina tvořená 69 respondenty (54,3 %) s tímto výrokem souhlasila a skupina 45 respondentů (35,4 %) naprosto souhlasila. Druhý výrok uvádějící *péči ve stáří bez nutnosti cizí pomoci* dopadl obdobně, kdy opět nadpoloviční většina o počtu 65 respondentů (51,2 %) souhlasila a skupina 50 respondentů (39,4 %) naprosto souhlasila. Třetí výrok uvádějící *starosti, povinnosti, neklid a spory* dopadl s převahou záporných odpovědí. Celkem 60 respondentů (47,2 %) nesouhlasilo a 30 (23,6 %) naprosto nesouhlasilo. Na další výrok uvádějící *finanční výpomoc* reagovalo nejvíce respondentů 51 (40,2 %) nevyhraněným názorem, 45 (35,4 %) souhlasilo a 22 (17,3 %) nesouhlasilo. Výrok uvádějící *podporu, blízkost a povzbuzení* dopadl opět s velkou převahou kladně, kdy nadpoloviční většina tvořená 67 respondenty (52,7 %) souhlasila a skupina 51 respondentů (40,2 %) naprosto souhlasila. Poslední výrok *emocionální podpora* dopadl podobně, kdy 61 respondentů (48,0 %) souhlasilo a 54 (42,5 %) naprosto souhlasilo. Je tak zřejmé, že podle respondentů rodina pomáhá prarodičům s domácností a péčí ve stáří. Poskytuje jim podporu a blízkost, někdy také finanční výpomoc, ale především pak emocionální podporu.

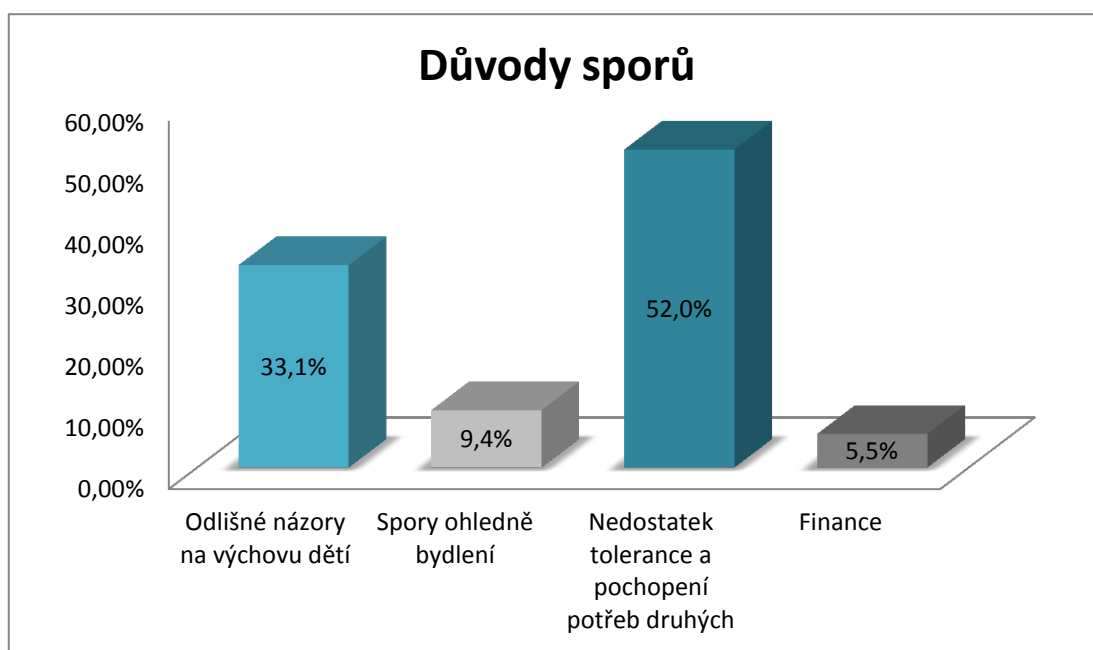
Graf 28: Znárodnění, co představuje rodina pro prarodiče (vlastní výzkum)

Otázka č. 22: Co bývá podle vás nejčastějším důvodem sporů ve vícegenerační rodině?

Tabulka 29: Nejčastější důvody sporů (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Odlišné názory na výchovu dětí	42	33,1
Spory ohledně bydlení	12	9,4
Nedostatek tolerance a pochopení potřeb druhých	66	52,0
Finance	7	5,5
Σ	127	100 %

Předposlední otázka mého výzkumu byla zaměřena na spory, kdy měli respondenti vybrat podle nich nejčastější důvod sporů ve vícegenerační rodině. Z celkového počtu 127 respondentů jich nadpoloviční většina o počtu 66 respondentů (52,0 %) uvedla jako nejčastější důvod *nedostatek tolerance a pochopení potřeb druhých*. Celkem 42 respondentů (33,1 %) uvedlo *odlišné názory na výchovu dětí* a 12 (9,4 %) uvedlo *spory ohledně bydlení*. Zbýlých 7 respondentů (5,5 %) uvedlo jako nejčastější spor *finance*.

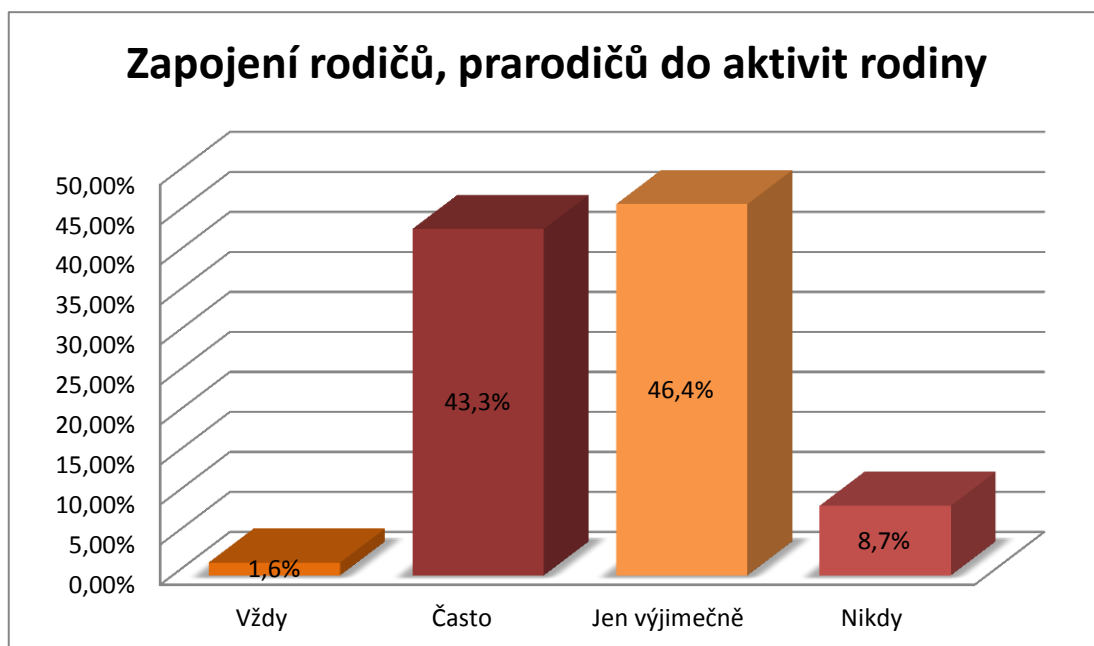
Graf 29: Znázornění nejčastějších důvodů sporů (vlastní výzkum)

Otázka č. 23: Zapojují se vaši rodiče nebo prarodiče do aktivit vaší rodiny?

Tabulka 30: Zapojení rodičů nebo prarodičů do aktivit rodiny (vlastní výzkum)

Odpovědi	Σ	Σ %
Vždy	2	1,6
Často	55	43,3
Jen výjimečně	59	46,4
Nikdy	11	8,7
Σ	127	100 %

V poslední otázce jsem se zaměřila na to, zda se rodiče nebo prarodiče respondentů zapojují do aktivit rodiny. Z níže uvedeného grafu č. 30 je patrné, že prostřední dvě hodnoty jsou velice vyrovnané. Z celkového počtu 127 respondentů jich 59 (46,4 %) uvedlo, že se rodiče nebo prarodiče zapojují *jen výjimečně* a poměrně stejná skupina respondentů o počtu 55 (43,3 %) uvedla, že se zapojují *často*. Odpověď uvádějící, že se rodiče nebo prarodiče nezapojují *nikdy*, uvedlo celkem 11 respondentů (8,7 %) a pouze 2 (1,6 %) uvedli odpověď, *vždy* se zapojují do aktivit rodiny. Je tak zřejmé, že aktivity většiny rodin jsou otevřené i pro rodiče nebo prarodiče, byť to může být jen výjimečně. Důležité určitě je, že se mohou zapojit do života mladé rodiny, což jim jistě přináší pocit uspokojení, důležitosti a potřebnosti. O tom, jak časté by takové aktivity měly být, musí zapřemýšlet každý sám a zvolit si variantu, která bude vyhovovat nejen mladé rodině, ale také rodičům či prarodičům.

Graf 30: Znázornění zapojení rodičů či prarodičů do aktivit rodiny (vlastní výzkum)

7.3 Odpovědi na výzkumné otázky

Co může prarodič rodině poskytnout a nabídnout?

Na základě provedeného výzkumu je zřejmé, že podle studentů může prarodič rodině poskytnout emocionální podporu, s čímž z celkového počtu 127 respondentů naprostá většina tvořená 60 respondenty (47,2 %) souhlasila a skupina 39 respondentů (30,7 %) naprosto souhlasila. Prarodiče také mohou poskytnout podporu a radu při rozhodování, s čímž souhlasilo 62 respondentů (48,8 %) a 12 (9,5 %) naprosto souhlasilo. Zároveň pomoc s hlídáním a výchovou vnoučat je stále doménou prarodičů, s čímž souhlasilo celkem 77 respondentů (60,6 %) a 31 respondentů (24,4 %) naprosto souhlasilo. Studenti tak vidí prarodiče jako pomocníky a ne jako přítěž či břímě. Zároveň si však uvědomují, že prarodiče jsou již starší osoby, které budou v budoucnu potřebovat pomoc a péči a s tím jsou spojené určité starosti. Tento názor vyjádřilo celkem 52 respondentů (41,0 %) souhlasem a 29 respondentů (22,8 %) naprostým souhlasem.

Co může rodina poskytnout prarodiči?

V opačném případě rodina poskytuje prarodičům pomoc s domácností, s čímž z celkového počtu 127 respondentů souhlasilo 69 (54,3 %) a 45 (35,4 %) naprosto souhlasilo. Celkem 65 respondentů (51,2 %) souhlasilo s tím, že rodina poskytuje prarodičům péči ve stáří a dalších 50 respondentů (39,4 %) s tímto naprosto souhlasilo. Prarodičům se od rodiny zároveň dostává podpory, pomoci a povzbuzení, což uvedlo 67 respondentů (52,7 %) souhlasem a 51 (40,2 %) naprostým souhlasem. S poskytováním emocionální podpory souhlasilo 61 respondentů (48,0 %) a 54 (42,5 %) naprosto souhlasilo. Je tak jasné, že studenti vnímají právě emocionální podporu jako vzájemnou výměnu, kterou poskytují jak prarodiče rodině a tak i zároveň rodina prarodiči.

Jak studenti vnímají celkový vliv prarodiče na dítě?

Z výzkumu bylo zjištěno, že z celkového počtu 127 respondentů jich převážná většina tvořená 107 respondenty (84,2 %) vnímá celkový vliv prarodičů na dítě jako pozitivní. Tento výsledek tak zároveň potvrdil mé očekávání, plynoucí z běžného života a osobní zkušenosti.

Jak často by se podle nich mělo dítě s prarodiči stýkat?

Četnost kontaktu prarodičů s dětmi závisí na mnoha faktorech, mezi které mimo jiné patří vztahy mezi jednotlivými generacemi či vzdálenost bydliště. Z výsledků je patrné, že

z celkového počtu 127 respondentů si jich nadpoloviční většina tvořená 85 respondenty (66,9 %) myslí, že by se prarodiče měli s dětmi stýkat co nejčastěji. Respondenti měli zároveň v dotazníku otázku zjišťující, jak často se ve skutečnosti vídají jejich děti s prarodiči a měli možnost odpovědí: každý den, 2–3 × za týden, 1 × za týden a méně než 1 × za týden. Výsledky této otázky byly celkem vyrovnané, jak je již uvedeno v grafu č. 9.

Jaké jsou podle nich nejčastější důvody sporů ve vícegenerační rodině?

Na tuto otázku uvedla z celkového počtu 127 respondentů nadpoloviční většina o počtu 66 (52,0 %) nedostatek tolerance a pochopení potřeb druhých. Nezanedbatelný je ani počet 42 respondentů (33,1 %) uvádějící nejčastější důvod sporů odlišné názory na výchovu dětí. Je tak zřejmé, že ve vícegenerační rodině hraje velkou roli tolerance, respekt k potřebám druhých a stanovení si určitých mezí či hranic, které by měli členové rodiny respektovat.

Jaký motiv či důvod by je vedl k vícegeneračnímu soužití?

Nejčastěji uváděnou odpovědí byla vzájemná výpomoc a podpora, kterou uvedlo z celkového počtu 127 respondentů celkem 51 (40,2 %). Nemalá skupina respondentů o počtu 46 (36,2 %) také uváděla možnost postarat se o rodiče na stará kolena.

Jaké výhody či nevýhody mohou z vícegeneračního soužití vyplývat?

Výsledky výzkumu ukazují, že studenti vnímají jako výhodu vícegeneračního soužití především vzájemnou výpomoc a podporu. V tomto smyslu bylo z celkového počtu 260 odpovědí uvedeno celkem 101 odpovědí (38,8 %) a druhá nejčastější výhoda uvádějící postarat se o rodiče na stará kolena získala celkem 77 odpovědí (29,6 %).

Co se týká nevýhod vícegeneračního soužití, tak zde byly poměrně ve velkém počtu zastoupeny všechny uvedené nevýhody mimo odpověď uvádějící, že vícegenerační soužití nemá žádné nevýhody. Největší zastoupení z celkového počtu 283 odpovědí získala varianta nedostatek soukromí, a to o počtu 86 odpovědí (30,4 %). Jako druhá nejčastější nevýhoda byla uváděna varianta neshody a názorová rozdílnost generací, a to celkově o počtu 79 odpovědí (27,9 %).

7.4 Ověření výzkumných předpokladů

Lze předpokládat, že prarodič je u současných studentů vnímán jako vítaný a významný pomocník v rodině.

Tento výzkumný předpoklad se potvrdil, neboť studenti vnímají prarodiče jako pomocníka v domácnosti, který může poskytovat rodině i finanční výpomoc, ale především je to pomoc s hlídáním a výchovou vnoučat, která stále zůstává doménou prarodičů. Prarodiče jsou také chápáni jako rádci poskytující podporu při rozhodování. Je tak zřejmé, že rady starších a zkušených a jejich pohled na prožité životní události a zkušenosti jsou cennou a nezanedbatelnou předností, kterou mohou poskytovat mladším generacím. Důležitá emocionální podpora, kterou prarodiče rodině poskytují, je jim od členů rodiny opětována. Dochází tak k vzájemné podpoře, která pomáhá všem členům rodiny.

Lze předpokládat, že většina studentů by raději volila soužití oddělené od prarodičů než soužití vícegenerační.

Výzkumem se tento předpoklad potvrdil. Pokud by si studenti mohli vybrat mezi bydlením dvougeneračním, složeném z rodičů a dětí nebo vícegeneračním, kde společně s rodiči a dětmi žijí i prarodiče, většina z nich by volila bydlení dvougenerační. Výsledek tak odpovídá současnému trendu, kdy vícegenerační rodiny ustupují a převažují rodiny dvougenerační označované také jako nukleární.

Lze předpokládat, že hlavním motivem vedoucím k vícegeneračnímu soužití je vzájemná výpomoc a podpora.

Tento výzkumný předpoklad se také potvrdil. Z nabízených variant motivů či důvodů, které byly studentům předloženy včetně možnosti volné odpovědi a které by byly pro ně rozhodující pro vícegenerační soužití, zvolilo nejvíce studentů právě vzájemnou výpomoc a podporu. Je tak zřejmé, že studenti vnímají prarodiče jako pomocníky, kteří jim mohou v mnoha směrech či oblastech pomoci a zároveň prarodiče mohou získat pomoc a podporu od mladší generace. Soužití s prarodiči ve vícegenerační rodině tak chápou jako pomoc a podporu, kterou si mohou generace vzájemně poskytovat. S tím souvisí i emocionální podpora, u které studenti uvedli, že ji prarodiče poskytují rodině a rodina ji také poskytuje prarodičům. Druhým nejčastějším motivem, který by studenty vedl k vícegeneračnímu soužití, je možnost postarat se o rodiče na stará kolena, což osobně vnímám jako velmi pozitivní zjištění.

Závěr

Rodina v průběhu svého vývoje prodělala celou řadu změn, které ovlivnily současnou podobu rodiny. Nelze však mluvit pouze v minulém čase neboť rodina se vyvíjí stále a bude tomu tak i v budoucnosti. Mění se nejen struktura, ale i určité funkce rodiny. Některé funkce ztrácejí svůj význam nebo jsou nahrazovány institucemi a jiné na významu naopak nabývají. Zároveň dochází ke změnám v postavení jednotlivých členů rodiny. Role muže, jako živitele rodiny ztrácí na svém výsadním postavení. Často jsou to právě ženy, které zastávají role živitelek rodiny. I pro ně se stává práce a kariéra důležitou a nedílnou součástí života. Zároveň se mění i hodnotová orientace celé rodiny, což se odráží především na způsobu trávení společného času. Nejiné je tomu u postavení prarodiče v rodině. I jejich role a postavení jsou závislé na mnoha faktorech, které se odvíjejí od současného života společnosti. Možnosti, příležitosti, trendy, to vše ovlivňuje každého z nás i naše postavení jak ve společnosti, tak i v rodině.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak vidí postavení prarodiče v rodině studenti vysoké školy. Pokusit se zmapovat jejich názory na roli prarodiče a vícegenerační soužití. Zkoumali jsme jaké výhody či nevýhody vidí studenti v tomto typu soužití.

V teoretické části jsme nastínili historii rodiny, ale také její současnou podobu. Dotkli jsme se životní etapy stáří a role prarodiče. Popsali jsme typy prarodičů a jejich význam pro děti a pro jejich rodiče, ale také jaký význam mají vnoučata pro prarodiče. Pootevřeli jsme dveře do oblasti volného času prarodičů a poukázali jsme na některé možnosti jeho trávení. Domníváme se, že tato oblast je velice široká a rozsáhlá a jistě by si zasloužila více prostoru. My jsme zde uvedli jen některé možnosti, které současní prarodiče nebo senioři mají k dispozici. Zajímali jsme se také o postavení prarodiče v současné společnosti, včetně jejich práv a povinností které vymezuje nový občanský zákoník. V závěru teoretické části jsme zmínili mezigenerační komunikaci a také mezigenerační konflikty.

Praktická část zahrnovala kvantitativní výzkum u současných studentů vysoké školy, realizovaný prostřednictvím dotazníkového šetření. Z výsledků šetření vyplynulo, že studenti vnímají prarodiče jako vítané pomocníky s domácností, především pak s hlídáním a výchovou dětí, kteří zároveň poskytují rodině emocionální podporu. Studenti si však také uvědomují plynutí času a skutečnost, že prarodiče budou ve stáří potřebovat pomoc a s tím jsou spojené určité starosti. Nevidí však prarodiče jako zátěž či břímě, na které budou

muset brát ohled. Překvapilo mě, že vidí prarodiče jako cenné rádce, kteří jim pomáhají při rozhodování. Zkušenosti, rady a užitečné informace tak mohou získat od osob jim nejbližších, kteří si již prošli mnoha životními událostmi a mohou jim tak poskytnout jedinečný pohled na věc. Tento fakt je tak ukázkou toho, že se postoje a názory mladých a dospívajících na starší generaci s věkem mění. V mládí odmítané názory a rady starší generace jsou tak v dospělosti mnohdy chápány jako vítaná pomoc a podpora. Většina studentů také hodnotí celkový vliv prarodičů na děti jako pozitivní a současně také uvádějí, že by se děti měly s prarodiči stýkat co nejčastěji. Co se týká vícegeneračního soužití, tak získané výsledky odpovídají současnému trendu, kdy převažují rodiny dvougenerační. Pokud by se studenti mohli rozhodnout mezi soužitím dvougeneračním nebo vícegeneračním, většina z nich by volila první možnost, tedy dvougenerační. Největší výhodu vícegeneračního soužití studenti vidí ve vzájemné výpomoci. Naopak nevýhodou je podle nich především nedostatek soukromí a možné neshody, které mohou plynout z rozdílných názorů generací. Jako velice pozitivní vnímám zjištění, že rozhodujícím motivem pro vícegenerační soužití by u studentů nebyly nižší finanční náklady ani pomoc s péčí o domácnost, ale právě vzájemně poskytovaná pomoc, a také možnost postarat se o rodiče na stará kolena.

Psaní této bakalářské práce bylo pro mne velkým obohacením. Uvědomila jsem si, jaké možnosti současní prarodiče mají, a jak složitou ale především důležitou pozici zaujímají. Mnohdy jsem sama přemýšlela o své vlastní situaci a zároveň v jaké situaci se nacházejí mí blízcí. Domnívám se, že i pro ostatní tak může být tato práce přínosem, a to zejména pro ty, kteří zvažují vícegenerační soužití včetně jeho výhod a nevýhod. V budoucnosti by bylo zajímavé provést výzkum, který by byl zaměřen na názory prarodičů na své vlastní postavení v rodině. Jak oni sami vidí svou roli v rodině. Jak vnímají roli a postavení prarodiče, jaké jsou podle nich výhody či nevýhody vícegeneračního soužití a především pak co by sami od tohoto soužití očekávali.

Jsme si vědomi toho, že je to náš první pokus o zmapování role a postavení prarodiče v rodině pohledem současných studentů vysoké školy, a proto chápeme, že zjištěné výsledky nemusí být dostačující a zobecnitelné. Domníváme se však, že se nám podařilo nalézt odpovědi na stanovené výzkumné otázky a potvrdit naše výzkumné předpoklady.

Na závěr bych chtěla uvést, že role prarodiče představuje jakýsi mezník v životě dospělého člověka. Ten již své děti vychoval. Budoval anebo si stále ještě buduje svou pracovní kariéru a najednou je tu někdo, kdo jej navrácí zpět do období, kdy byly jeho děti

malé. Navrací se vzpomínky, zážitky a potvrzuje se potřeba důležitosti a potřeby. Člověk zde vnímá pokračování něčeho, co sám začal a čeho je stále součástí. Potvrzuje si význam a smysl lidského života, a to již podruhé. Poprvé to bylo s jeho vlastními dětmi a podruhé s vnoučaty. Pro babičky a dědečky jsou vnoučata dar, se kterým opět omládnou. Alespoň na chvíli.

„Jarní čas nám představuje mládí, naznačuje nám plody, které můžeme od budoucnosti očekávat. Další období jsou přizpůsobena k žatvě a ke sklizni ovoce. Plody stáří, jak jsem již často řekl, tvoří bohaté vzpomínky a všechno dobré, co jsme dřív zakusili. Všechno pak, co se děje podle přírody, musíme pokládat za dobré a užitečné“

Marcus Tullius Cicero

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. CIBULEC, J. *Soužití tří generací*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1980. ISBN: 24-062-80
2. DOPITA, M. Věk: Stáří – Role: Prarodič. In. SÝKOROVÁ, D.; ŠIMEK, D.; DVOŘÁKOVÁ, M. *Třetí věk trojí optikou*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN: 80-244-1006-0
3. DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN: 978-80-247-4138-3
4. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2008. ISBN: 978-80-223-2391-8
5. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN: 80-7106-396-7
6. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přeprac. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN: 978-80-87109-19-9
7. HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. ISBN: 80-7178-105-3
8. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN: 978-80-247-1168-3
9. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN: 978-80-247-1369-4
10. JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN: 978-80-7367-644-5
11. KABÁTEK, A. Generace. In. MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ, A. *Demografie (nejen) pro demografy: Sociologické pojmosloví*. 2. upravené vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 72–74. ISBN: 80-85850-30-3
12. KLEVETOVÁ, D.; DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN: 978-80-247-2169-9
13. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN: 80-7169-195-X
14. LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN: 80-86991-66-0
15. MASÁKOVÁ, V. Psychologický pohled na vývoj rodiny a potřeby dětí. In *Rodiče, děti a jejich problémy: Sborník studií vydaný u příležitosti 10. výročí vzniku*

- Rodičovské linky*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011, s. 25–33. ISBN: 978-80-904920-1-1
16. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN: 80-04-25236-2
 17. MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, 2000. ISBN: 80-85912-29-5
 18. MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN: 80-7178-304-8
 19. MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevládní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN: 80-7169-897-0
 20. MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Radosti a strasti prarodičů, aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada Publishing 1997. ISBN: 80-7169-455-X
 21. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. ISBN: 80-86429-19-9
 22. MOŽNÝ, I. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN: 80-7029-018-8
 23. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2. uprav. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2002. ISBN: 80-86429-05-9
 24. MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN: 80-210-3345-2
 25. ONDREJKOVIČ, P. a kol. *Rodina v novom miléniu*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2006. ISBN: 80-8050-982-4
 26. ORT, J. *Kapitoly ze sociologie stáří: Společenské a sociální aspekty stárnutí*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2004. ISBN: 80-7044-636-6
 27. PICHAUD, C.; THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi: Praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Praha: Portál, 1998. ISBN: 80-7178-184-3
 28. PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací: Přístupy – dovednosti – poruchy*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN: 80-247-0858-2
 29. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN: 978-80-247-3470-5
 30. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-829-5

31. SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, Brno: Svan, 1994. ISBN: 80-901325-0-2
32. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-559-8
33. STAŠOVÁ, L. Rodina jako výchovný a socializační činitel. In KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 78–85. ISBN: 80-7315-004-2
34. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN: 978-80-247-1907-8
35. ŠVANCARA, J. Psychická involuce a psychologické aspekty adaptace ve stáří. In KALVACH, Z.; ZADÁK, Z.; JIRÁK, R. a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada Publishing, 2004, s. 103–114. ISBN: 80-247-0548-6
36. TRÉLAÛN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005. ISBN: 80-7178-935-6
37. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN: 978-80-246-0956-0
38. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN: 978-80-246-1318-5
39. VIDOVIČOVÁ, L.; RABUŠIC, L. *Senioři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu české veřejnosti*. Zpráva z empirického výzkumu. Praha: VÚPSV, 2003.
40. VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I. (ed.) *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. ISBN: 80-7178-269-6
41. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. *Aktivní stáří.eu: Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata* [online]. Praha. [cit. 19. února 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.aktivnistari.eu/57-experimentalni-univerzita-pro-prarodice-a-vnoucata>>.
2. *Centrum pro rodinu a sociální péči: Trojlístek* [online]. Brno. [cit. 19. února 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.crsp.cz/rodiny-s-detmi/161-trojlistek>>.
3. *Český statistický úřad: Rozvodovost* [online]. Praha. Poslední aktualizace 23. 01. 2015 [cit. 19. února 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.czso.cz/csu/reakce.nsf/i/rozvodovost>>.
4. *Hestia: Program 3G – Tři generace* [online]. Praha. [cit. 19. února 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.hest.cz/cs-CZ/co-delame/program-3-g-tri-generace>>.
5. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Národní koncepce rodinné politiky 2005* [online]. Praha: MPSV, 2005 [cit. 19. února 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf>.
6. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Národní zpráva o rodině* [online]. Praha: MPSV, 2004 [cit. 19. února 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf>.
7. *Nadační fond Veolia: Péťanquová hřiště (nejen) pro seniory* [online]. Praha. [cit. 19. února 2015]. Dostupné na WWW: <<http://www.nfveolia.cz/projekty/socialni-projekty/petanquova-hriste-nejen-pro-seniory/>>.
8. *Teologická fakulta Jihočeské univerzity: Univerzita pro prarodiče a vnoučata* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita. [cit. 19. února 2015]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/czv/kurzy14/prarodice_vnoucata>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Seznam tabulek

Příloha 2: Seznam grafů

Příloha 3: Dotazník

Příloha 1: Seznam tabulek

Tabulka 1: Pohlaví respondentů (vlastní výzkum).....	54
Tabulka 2: Věkové složení respondentů (vlastní výzkum)	55
Tabulka 3: Společné soužití respondentů s rodiči (vlastní výzkum).....	56
Tabulka 4: Spokojenost se soužitím s rodiči (vlastní výzkum).....	57
Tabulka 5: Mají respondenti děti (vlastní výzkum)	58
Tabulka 6: Počet dětí (vlastní výzkum)	59
Tabulka 7: Vícegenerační rodina (vlastní výzkum)	60
Tabulka 8: Zastoupení prarodičů (vlastní výzkum)	61
Tabulka 9: Četnost kontaktu dětí s prarodiči (vlastní výzkum)	62
Tabulka 10: Pomoc prarodičů s péčí o děti (vlastní výzkum).....	63
Tabulka 11: Činnosti prarodičů pomáhajících s péčí o děti (vlastní výzkum)	64
Tabulka 12: Čas věnovaný dětem (vlastní výzkum)	65
Tabulka 13: Vztah mezi dětmi a prarodiči (vlastní výzkum).....	66
Tabulka 14: Vztah mezi respondenty a jejich rodiči (vlastní výzkum).....	67
Tabulka 15: Četnost kontaktu respondentů vlastními prarodiči (vlastní výzkum).....	68
Tabulka 16: Co představují prarodiče (vlastní výzkum).....	69
Tabulka 17: Míra souhlasu s názory rodičů na výchovu dětí (vlastní výzkum).....	71
Tabulka 18: Názor na porušování životosprávy dětí (vlastní výzkum).....	72
Tabulka 19: Jaký mají prarodiče celkový vliv na děti (vlastní výzkum)	73
Tabulka 20: Může nahradit prarodiče jiná osoba (vlastní výzkum)	74
Tabulka 21: Jaká osoba může nahradit roli prarodiče (vlastní výzkum).....	75
Tabulka 22: Četnost kontaktu dětí s prarodiči (vlastní výzkum)	76
Tabulka 23: Co představuje prarodič pro rodinu (vlastní výzkum)	77
Tabulka 24: Jakou formu bydlení by respondenti zvolili (vlastní výzkum).....	79
Tabulka 25: Motiv rozhodující pro vícegenerační soužití (vlastní výzkum)	80
Tabulka 26: Výhody vícegeneračního soužití (vlastní výzkum).....	81
Tabulka 27: Nevýhody vícegeneračního soužití (vlastní výzkum)	82
Tabulka 28: Co poskytuje rodina prarodiči (vlastní výzkum).....	83
Tabulka 29: Nejčastější důvody sporů (vlastní výzkum)	85
Tabulka 30: Zapojení rodičů nebo prarodičů do aktivit rodiny (vlastní výzkum)	86

Příloha 2: Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů (vlastní výzkum)	54
Graf 2: Věkové složení respondentů (vlastní výzkum)	55
Graf 3: Společné soužití respondentů s rodiči (vlastní výzkum)	56
Graf 4: Znázornění spokojenosti respondentů se soužitím s rodiči (vlastní výzkum).....	57
Graf 5: Mají respondenti děti (vlastní výzkum)	58
Graf 6: Znázornění počtu dětí (vlastní výzkum)	59
Graf 7: Zobrazení počtu vícegeneračních rodin (vlastní výzkum)	60
Graf 8: Zastoupení prarodičů (vlastní výzkum)	61
Graf 9: Zobrazení četnosti styku dětí s prarodiči (vlastní výzkum)	62
Graf 10: Znázornění pomoci prarodičů (vlastní výzkum).....	63
Graf 11: Znázornění činností pomáhajících prarodičů (vlastní výzkum).....	64
Graf 12: Zobrazení času věnovaného dětem (vlastní výzkum)	65
Graf 13: Znázornění vztahu mezi dětmi a prarodiči (vlastní výzkum)	66
Graf 14: Zobrazení vztahu mezi respondenty a jejich rodiči (vlastní výzkum)	67
Graf 15: Četnost kontaktu respondentů s vlastními prarodiči (vlastní výzkum)	68
Graf 16: Znázornění, co představují prarodiče (vlastní výzkum)	70
Graf 17: Znázornění míry souhlasu či nesouhlasu s názory rodičů na výchovu dětí (vlastní výzkum)	71
Graf 18: Znázornění názoru na porušování životosprávy dětí (vlastní výzkum)	72
Graf 19: Znázornění, jaký celkový vliv mají prarodiče na děti (vlastní výzkum).....	73
Graf 20: Znázornění, zda může prarodiče nahradit jiná osoba (vlastní výzkum).....	74
Graf 21: Znázornění osoby, jež může nahradit roli prarodiče (vlastní výzkum).....	75
Graf 22: Znázornění četnosti kontaktů dětí s prarodiči (vlastní výzkum).....	76
Graf 23: Znázornění co představuje prarodič pro rodinu (vlastní výzkum)	78
Graf 24: Znázornění jakou formu bydlení by respondenti zvolili (vlastní výzkum).....	79
Graf 25: Znázornění motivu rozhodujícího pro vícegenerační soužití (vlastní výzkum).....	80
Graf 26: Znázornění výhod vícegeneračního soužití (vlastní výzkum)	82
Graf 27: Znázornění nevýhod vícegeneračního soužití (vlastní výzkum).....	83
Graf 28: Znázornění, co představuje rodina pro prarodiče (vlastní výzkum)	84
Graf 29: Znázornění nejčastějších důvodů sporů (vlastní výzkum)	85
Graf 30: Znázornění zapojení rodičů či prarodičů do aktivit rodiny (vlastní výzkum).....	86

Příloha 3: Dotazník

Vážení studenti,

jmenuji se Lenka Zelenková a studuji 3. ročník Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích – obor Sociální pedagogika. Ráda bych Vás touto cestou požádala o vyplnění dotazníku nezbytného pro mou bakalářskou práci na téma: „*Role prarodiče v rodině z pohledu současných vysokoškoláků*“. Dotazník je zcela anonymní a veškeré údaje budou použity výhradně pro zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji Vám předem za Vaši ochotu a čas, který jste vyplňování dotazníku věnovali.

Lenka Zelenková

Vámi zvolenou odpověď zakroužkujte, u vyznačených otázek odpovídejte vlastními slovy.

Věk.....

Pohlaví.....

1. Žijete společně s rodiči (rodičem) v jedné domácnosti?

- a) ANO s vlastními rodiči
- b) ANO s rodiči partnera/ky
- c) NE

Pokud jste výše uvedli ano, vyhovuje vám tento typ soužití?

- a) Naprosto vyhovuje
- b) Jsem spokojen/a
- c) Nemá to zcela podle mých představ
- d) Nevychovuje
- e) Nevím

2. Máte děti, pokud ano kolik?

- a) ANO (uved'te počet).....
- b) NE

Pokud jste zde odpověděli NE, přejděte rovnou na otázku č. 8

3. Mají vaše děti prarodiče?

- a) Z matčiny strany
 - o Jen babičku

- Jen dědečka
 - Oba
 - Nikoho
- b) Z otcovy strany
- Jen babičku
 - Jen dědečka
 - Oba
 - Nikoho

4. Jak často se vaše děti vídají s prarodiči?

- c) Každý den
- d) 2–3 × za týden
- e) 1 × za týden
- f) Vídají se méně než 1 × za týden

5. Pomáhají vám prarodiče s péčí o vaše děti? Pokud ano napište alespoň jednu charakteristikou činnost, kterou vykonávají.

- a) ANO.....
- b) NE

6. Kolik času věnuje prarodič vašemu dítěti denně?

- a) 0 hodin
- b) 1 hodinu
- c) 2 hodiny
- d) 3 a více hodin

7. Jak hodnotíte vztah mezi vašimi dětmi a prarodiči?

- a) Výborný
- b) Dobrý
- c) Neutrální
- d) Špatný
- e) Nemají mezi sebou vztah

8. Jak hodnotíte váš vztah se svými vlastními rodiči?

- a) Výborný
- b) Dobrý
- c) Neutrální
- d) Špatný

e) Nemám rodiče

9. Jak často vy sami vídáte své prarodiče?

- a) Každý den
- b) 2–3 × za týden
- c) 1 × za týden
- d) Méně než 1 × za týden
- e) Jen výjimečně
- f) Nemám prarodiče

10. Co pro vás představují (představovali) vaši prarodiče?

- a) Vzor starší generace
- b) Autoritu
- c) Oporu
- d) Něco jiného, uveďte.....

11. Do jaké míry byste dali na názory vašich rodičů ohledně výchovy vašich dětí?

Vždy – často – někdy – málokdy – nikdy

12. Jak moc by vám vadilo, pokud by prarodiče porušovali vámi určenou životosprávu vašich dětí?

Ano velmi vadilo – hodně – nevím – málo – vůbec ne

13. Jaký si myslíte, že mají prarodiče celkový vliv na děti?

- a) Pozitivní
- b) Neutrální
- c) Negativní

14. Myslíte si, že může roli prarodiče nahradit jiná osoba? Pokud ano napište prosím jaká osoba.

- a) ANO.....
- b) NE

15. Jak často by se podle vás měly děti stýkat se svými prarodiči?

- a) Co nejčastěji
- b) 1 × za týden
- c) 1 × za měsíc
- d) Co nejméně

16. Na stupnici 5–1 uveďte: Co podle vás prarodič pro rodinu představuje? (vámi zvolené varianty zakroužkujte).

Co prarodič pro rodinu představuje?	Naprost souhlasím	Souhlasím	Nemám vyhraněný názor	Nesouhlasím	Naprost nesouhlasím
Finanční výpomoc	5	4	3	2	1
Pomoc s domácností	5	4	3	2	1
Pomoc s hlídáním a výchovou vnoučat	5	4	3	2	1
Podporu a radu při rozhodování	5	4	3	2	1
Starosti a péče o prarodiče ve stáří	5	4	3	2	1
Emocionální podporu	5	4	3	2	1
Břímě, na které se musí brát ohled	5	4	3	2	1

17. Pokud byste si se svou rodinou mohli vybrat, jaké bydlení byste zvolili?

- Dvougenerační (jen rodiče a děti)
- Vícegenerační (prarodiče, rodiče a děti)

18. Jaký motiv by pro vás byl rozhodující pro vícegenerační soužití?

- Vzájemná výpomoc a podpora
- Nižší finanční náklady
- Pomoc s péčí o domácnost a děti
- Postarat se o rodiče na stará kolena
- Žádný
- Něco jiného, uveďte.....

19. Jaké výhody má podle vás vícegenerační soužití? (lze uvést více možností)

- Vzájemná výpomoc a podpora
- Postarat se o rodiče na stará kolena
- Žádné
- Rady a názory staršího člověka při rozhodování
- Nižší finanční náklady na bydlení
- Něco jiného, uveďte.....

20. Jaké nevýhody má podle vás vícegenerační soužití? (lze uvést více možností)

- Nedostatek soukromí
- Nemožnost samostatného rozhodování – nutno brát ohledy
- Možné zasahování prarodičů do výchovy dětí

- d) Žádné
- e) Neshody, názorová rozdílnost generací
- f) Něco jiného, uveďte.....

21. Na stupnici 5–1 uveďte: Co podle vás poskytuje rodina prarodiči? (vámi zvolené varianty zakroužkujte)

Co poskytuje rodina prarodiči?	Naprostou souhlasím	Souhlasím	Nemám vyhraněný názor	Nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
Výpomoc s domácností (nákupy, doprava, aj.)	5	4	3	2	1
Poskytnutí péče ve stáří bez nutnosti cizí pomoci	5	4	3	2	1
Starosti, povinnosti, neklid, spory	5	4	3	2	1
Finanční výpomoc	5	4	3	2	1
Podporu, blízkost, povzbuzení	5	4	3	2	1
Emocionální podporu	5	4	3	2	1

22. Co bývá podle vás nejčastějším důvodem sporů ve vícegenerační rodině?

- a) Odlišné názory na výchovu dětí
- b) Spory ohledně bydlení
- c) Nedostatek tolerance a pochopení potřeb druhých
- d) Finance

23. Zapojují se vaši rodiče nebo prarodiče do aktivit vaší rodiny?

- a) Vždy
- b) Často
- c) Jen výjimečně
- d) Nikdy

Děkuji Vám za Vaše odpovědi a čas, který jste věnovali vyplňování dotazníku